

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ EĞİLİMLERİ İLE ANNE
BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ (BEYOĞLU
İLÇESİ ÖRNEĞİ)**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan : **Burhan ERSİN**

İSTANBUL, 2010

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ EĞİLİMLERİ İLE ANNE
BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ (BEYOĞLU
İLÇESİ ÖRNEĞİ)**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan :
Burhan ERSİN
Öğrenci No:
060712121

Danışman:
Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim. 29/01/2010

Burhan ERSİN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

13/02/2010

Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Eğitim Yönetimi ve Denetimi* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 060712121 numaralı *Burhan Ersin'in* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ EĞİLİMLERİ İLE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ (BEYOĞLU İLÇESİ ÖRNEĞİ)**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 05.02.2010 tarih ve 2010/4 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~ayrıklığı/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF.DR. MEHMET FİKRET GEZGİN

ÜYE
PROF.DR. MUSTAFA DELİCAN

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. KAMİL USLU

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ EĞİLİMLERİ İLE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ (BEYOĞLU İLÇESİ ÖRNEĞİ)

Tezi Hazırlayan: Burhan ERSİN

Özet

Bu tez çalışmasında lise öğrencilerinin suç eğilimleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Araştırmanın temel amacı ailelere ve eğitimcilere, çocukların suç eğilimlerini en aza indirmek için nasıl bir tutum takınacakları konusunda fikirsel anlamda katkıda bulunmaktır. Araştırmanın teorik kısmında kaynak taraması yapılmış, alan çalışması kısmında da anketten faydalanılmıştır. Anket sonuçları bilgisayar ortamında SPSS 15.0 istatistik programında analiz edilmiştir.

Eğitim sisteminin amacı nitelikli, ailesiyle, çevresiyle uyumlu ve barışık, toplum kurallarına uyan insanlar yetiştirmektir. Fakat bu toplum kurallarına uyan çevresiyle uyumlu ergenler olduğu gibi toplum kurallarına uymayan suça eğilimli ergenlerde mevcuttur. Bu durum öğrencileri suça iten faktörlerin araştırılması ve çözümlenmesi gereğini doğurmaktadır. Bu çalışmada öğrenciyi suça iten faktörlerden anne baba tutumları ele alınmıştır. Çünkü çocuğun eğitiminden ve yaptığı tüm eylemlerden birinci derecede ailenin sorumlu olması aileyi ve dolayısıyla da anne baba tutumlarını önemli kılmaktadır.

Araştırma sonucunda; lise çağındaki ergenlerin suç eğilimleri ile en çok işledikleri suçun okul kurallarını bozmak, en az işledikleri suçun ise çalma suçu olduğu sonucuna varılmıştır. Anne baba tutumları ile lise çağındaki ergenlerin suç eğilimleri arasında birebir ilişkiler bulunmazken, anne-babaların çocuklar üzerinde gerektiği yer ve zamanda kabul / ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol / denetleme tutumlarını sergilemeleri, çocuklarının suça olan eğilimlerini azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Suç eğilimleri, Lise öğrencisi, Ergen, Anne Baba Tutumu,

THE RELATION BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' CRIME TENDENCY AND PARENTS' ATTITUDES (THE SAMPLE OF BEYOĞLU DISTRICT)

Presented By: Burhan ERSİN

Abstract

In this thesis study; the relation between high school students' crime tendency and parents attitudes is investigated. The basic aim of the study is to contribute to the families and educators about how to behave to reduce the crime tendency in the theoretical part of the study source search was made in the department part of study, it was profitted from survey. Survey results were analysed in SPSS15.00 statistic programme in computer enviroment.

The purpose of the education system is to grow people who are qualitative, compatible with enviroment and family and also reconciled. Otherwise; as the adolescent who obey the rules, and compatible with enviroment, there are some adolescent who aren't obey the rules and also tendency to crime. This result brings out to research and solve the factors which cause the crime for students. In these thesis; parents attitudes were considered which causes crime for students. In that; families are also responsible from their all action, makes parents attitudes the most important factor.

The research result show that; at the time of high school, the most committed offense is; disobeying the school rules and the least is; stealing. There isn't one to one relation between the parents attitude and high school adolescents' crime tendency. Otherwise; the parents' acts on their children (such as, acceptance, interest, psychological autonomy and control) reduce the tendency to crime.

Key Words: Crime, Crime Tendency, High School Students, Adolescent, Parent Attitudes.

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Tablolar Listesi	II
Şekiller Listesi	III
Kısaltmalar	IV
Giriş	1

I. BÖLÜM

TUTUM KAVRAMI VE YAYGIN ANNE-BABA TUTUMLARI

1. TUTUM KAVRAMI	4
1.1. Tutumun Tanımı	4
1.2. Tutumun Önemi	5
1.3. Tutumun Öğeleri	6
1.4. Tutumun Özellikleri	8
1.5. Tutum Davranış Arasındaki İlişki	10
2. ANNE BABANIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI VE ÇOCUĞA ETKİLERİ	11
2.1. Baskıcı ve Otoriter Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	14
2.2. Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	15
2.3. İzin Verici Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	16
2.4. Tutarsız Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	18
2.5. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	19
2.6. Reddedici Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	20
2.7. Demokratik Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri	20

II. BÖLÜM

ERGENLER VE SUÇ

1. ERGENLİK KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ	22
1.1. Ergenlik Dönemi	23
1.2. Ergenlik Dönemi Gelişim ve Özellikleri	25
1.2.1. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim	26
1.2.2. Bilişsel Gelişim	30
1.2.3. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi	31
1.2.4. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi	34
1.2.5. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim	35
1.2.6. Sosyal Gelişim	36
2. SUÇ OLGUSU VE SUÇLU DAVRANIŞINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER	38
2.1. Suç	39
2.2. Suçlu Davranışı Açıklamaya Yönelik Teoriler	39
2.2.1. Biyolojik Teoriler	39
2.2.2. Psikolojik Teoriler	40
2.2.3. Sosyolojik Teoriler	44
3. ERGENLERİ SUÇA İTEN NEDENLER	50
3.1. Ailevi Nedenler	51
3.2. Çevresel Nedenler	53
3.2.1. Arkadaş Grupları	53
3.2.2. Okul Çevresi	55
3.2.3. Aile-Okul Dışındaki Ortam ve Suçluluk	58
3.2.4. İç Göçler ve Kentleşme	59
3.2.5. Kitle İletişim Araçları	60
3.3. Bağımlılık Yaratan Maddeler ve Suç	62

III. BÖLÜM

İSTANBUL-BEYOĞLU 'NDA LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ EĞİLİMLERİ İLE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

1. ÖĞRENCİLERİN DEMOGRAFİK DURUMU, AİLE DURUMU, YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI İLE İLGİLİ BULGULAR	66
2. KURALDIŞI DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR	69
3. ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR	77
4. ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ İLE KURALDIŞI DAVRANIŞ ÖLÇEĞİNİN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR	84
SONUÇ VE ÖNERİLER	87
KAYNAKÇA	91
EKLER	95
Ek-1. Kural Dışı Davranışlar Ölçeği	95
Ek-2. Anne Baba Tutum Ölçeği	99
ÖZGEÇMİŞ	101

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablo No.</u>	<u>Sayfa</u>
1. Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları	24
2. Ergenlerin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bulgular	66
3. Ergenlerin Yaş Dağılımına İlişkin Bulgular	67
4. Ergenlerin Aile Durumu Dağılımına İlişkin Bulgular	67
5. Ergenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey Dağılımına İlişkin Bulgular	68
6. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular	69
7. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular	70
8. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular	71
9. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	73
10. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Yaşa Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	74
11. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Aile Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	75
12. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	76
13. Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular	77
14. Anne-Baba Tutum Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular	78
15. Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular	79
16. Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	80
17. Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Yaşa Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	81
18. Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Aile Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	82
19. Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımına İlişkin Bulgular	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No.</u>	<u>Sayfa</u>
1. Ergenlerin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bulgular	66
2. Ergenlerin Yaş Dağılımına İlişkin Bulgular	67
3. Ergenlerin Aile Durumu Dağılımına İlişkin Bulgular	68
4. Ergenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey Dağılımına İlişkin Bulgular	68
5. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular	69
6. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular	71
7. Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular	78
8. Anne-Baba Tutum Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular	79

KISALTMALAR

a.g.k :	Adı Geçen Kitap
s. :	Sayfa
ss. :	Sayfalar
vb. :	Vebenzeri
vs. :	Vesaire

GİRİŞ

Her çocuk belirli bir toplumsallaşma sürecinden geçmektedir. Çocuğun etkileşime girdiği ilk ve en önemli çevre ailedir. Aile içinde belirli bir toplumsallaşma sürecinden geçen çocuk daha sonra okul gibi bir başka önemli çevrede toplumsallaşma sürecine devam etmektedir. Okul yaşantısının şekillenmesi sırasında çocuk hem öğretmenleri hem de akranları ile etkileşim halindedir.

Çocuk bu toplumsallaşma süreci sırasında toplum içinde yaşam kurallarını bu kurallara uygun davranmayı öğrenmektedir. Ancak insan yaşamı boyunca sadece istedik, olumlu durumlarla karşılaşmaz aynı zamanda yolunda gitmeyen bazı durumlarla da karşı karşıya gelebilir. Bu nedenle çocuk toplumsallaşma sürecinde aynı zamanda yolunda gitmeyen, bir başka anlamda bireyde gerilim yaratan olaylarla da nasıl baş edeceğini öğrenmektedir. Bu süreçte çocuğun karşısına çıkan en önemli engellerden biri ise, temel toplumsallaşma kurumları ile yaşadığı güçlüklerdir. Çocuğa uygun toplumsal kuralları öğreten aile, okul ve arkadaş çevresinde yaşanacak aksaklıklar bir başka deyişle gerilimler, zorlanmalar, çocuğun istenmeyen bazı davranışlara; suça eğilmesine neden olabilmektedir.

Çocukların geçirdikleri bu dönemde, ailelerinin tutumlarının çocukların suça eğilim gösterip göstermemesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Aileler göstereceği tutumlarla çocuklarını topluma yararlı bir birey olma yolunda motive edebilir. Suça eğilim göstermelerine sebep olup, topluma zararlı bir birey olma yolunu da açabilirler.

Anne-babaların çocuğun gelişim dönemlerindeki benimsedikleri tutumlar, çocukların öncelikle kendilerini sevmeleri ve değerlendirmelerine, sonrasında diğer insanlarla kuracakları ilişki şeklini, onları algılama ve değerlendirmelerine yön verecektir. Dolayısıyla, çocuk yetiştirme konusunda ebeveyn tutumlarının önemi vurgulanmalı ve bu konuda ailelere yönelik eğitim programları düzenlenerek yüksek oranda katılımın sağlanması gerekmektedir. Çünkü, yanlış anne-baba tutumları sayesinde çocuğun duygusal, fiziksel ve sosyal ihtiyaçları yeteri kadar karşılanamaz. Bu durumda ergenlik döneminde yeteri kadar sosyalleşemeyen bir birey, topluma uyum sağlamada zorluk çekecek ve suça yönelecektir. Bu da o bireyin, hayatının diğer

gelişim alanlarını olumsuz olarak etkileyecektir. Bu araştırmada anne babaların tutumları ile çocuklarının suç eğilimleri arasındaki ilişkiler incelenmektedir.

Araştırmanın temel amacı ailelerle ve eğitimcilere, çocukların suç eğilimlerini en aza indirmek için nasıl bir tutum takınacakları konusunda fiktisel anlamda katkıda bulunmaktır. Ayrıca araştırma sonuçları, ailelere ve eğitimcilere çocukların suç eğilimlerini en aza indirmek konusunda yapılacak çalışmalarda rehber olacaktır.

Araştırmanın teorik kısmında kaynak taraması yapılmıştır. Alan çalışması kısmında ise anket yönteminden faydalanılmıştır. Anket formunun hazırlanmasında konu ile ilgili kaynaklardan, tez danışman öğretmeninin görüş ve düşüncelerinden faydalanılmıştır. Hazırlanan anket İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde suça karışan lise çağındaki 100 öğrenciye uygulanmıştır. Çalışmanın Beyoğlu ilçesinde gerçekleşmesinin sebebi bu bölgenin suç popülasyonunun çok yüksek olması ve farklı bölgelerde farklı suçların ailecek dahi işlendiğinin tespit edilmesidir. Kız erkek oranının birbirine yakın olması danışman hocamın da tavsiyesi üzerine; bölgenin özelliğini ön plana çıkarmak suç işlemede bu bölgede cinsiyetin ayırt edici bir durum olmadığını göstermek adına suça karışan tüm kız öğrenciler ankete dahil edilmiştir. Kendilerine anket uygulanan 100 öğrencinin hepsi de değişik nedenlerle suça karışmıştır.

Anket sonuçları bilgisayar ortamında SPSS 15.0 istatistik programında analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğinin belirlenmesi için Cronbach's Alpha katsayısından, araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinin belirlenmesinde Frekans, yüzde istatistiklerinden, ölçeklerden aldıkları puanların hesaplanmasında minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma istatistiklerinden Kuraldışı davranışlar ve anne-baba tutum ölçekleri ile ergenlerin demografik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde t testinden, anne baba tutumları ve kuraldışı davranışlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Anova testi ve Pearson Korelasyon Analizlerinden faydalanılmıştır.

Araştırmayla ilgili ön kabuller şunlardır:

- Kendilerine anket uygulanan öğrenciler anket sorularını kendilerinin ve ailelerinin durumlarını doğru olarak ortaya koyacak biçimde cevaplayacaklardır.
- Anket ile elde edilen bulgular, lise öğrencilerinin suç eğilimleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koyacaktır.

- Değişik nedenlerle suça karışarak Beyoğlu Çocuk Büro Amirliği'nde kayıt altına alınan 100 öğrencinin suçlu çocukları temsil edeceği varsayılmıştır. Araştırmanın 100 öğrenci üzerinde yapılmasının sebebi araştırmanın güvenilirliğini artırmaktır. Çocukların genelde suç yoğunluğunun fazla olduğu bir bölgede yaşamaları seçiciliği de arttırmıştır.
- Elde edilen anket sonuçlarının tüm Beyoğlu'nu temsil edeceği varsayılmıştır.
- Gençlerin suç eğilimleri sadece kendi kişisel davranışlarına bağlı bir olgu değildir.
- Suça eğilimli lise öğrencisi gençlerin ile yapıları ile söz konusu sapma (suç eğilimi) davranışları arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur.

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırma İstanbul ili, Beyoğlu ilçe merkezine bağlı tüm liselerle sınırlıdır.
- Araştırma liselerde öğrenim gören 100 öğrenciyle sınırlıdır.
- Araştırma, 2009 yılında suça karışmış öğrencilerle sınırlıdır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın 1. bölümünde tutum kavramı, önemi, öğeleri, özellikleri ve davranış ile ilişkileri ele alındı. Burada amaç konuya genel bir giriş yapmaktır. Çalışmanın ana öğelerinden biri, hatta temeli, ana-baba tutumları olduğu için bu bölümün ikinci alt başlığında ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki tutumları, çocuğa etkileri bağlamında sınıflandırma yapılarak incelendi. Burada yedi alt başlık kullanılarak baskıcı ve otoriter ebeveyn, demokratik tutumlu ebeveyne kadar ana-baba tutumları ve bu tutumların etkileri irdelendi. Araştırmanın 2. bölümünde ise ergenler ve suç konusu ele alınmış ve bu konuyla ilgili kavram ve açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmada amaç konunun ana öğesi olan ergenler ve suç hakkında derinlemesine bilgi vermektir. İkinci bölümün birinci alt başlığında ergenlerin bedensel, bilişsel, kişilik, ahlak, duygusal ve sosyal gelişimi incelendi. İkinci bölümün ikinci alt başlığında suç olgusu tanımlanmış, açıklanmış ve suç teorilerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümün üçüncü alt başlığında ise ergenleri suça iten nedenlerden ailevi, çevresel nedenler ve bağımlılık yaratan maddeler konusu irdelenmiştir. Araştırmanın 3. bölümünü oluşturan alan çalışmasında ise anketler tekniği kullanılmıştır. Kullanılan anketlerden ilki ; “Kural Dışı Davranışlar Ölçeği” öğrencilerin kural dışı davranışlarını ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış ve 35 adet sorudan oluşmaktadır. İkinci anket olan “Anne Baba Tutum Ölçeği” ise anne babaların çocukların eğilimlerine karşı göstermiş olduğu tutumları ölçmeye yönelik olarak hazırlanmış ve 26 adet sorudan oluşmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde anket ile elde edilen veriler tablolar ve şekiller biçiminde gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

I.BÖLÜM

TUTUM KAVRAMI VE YAYGIN ANNE-BABA TUTUMLARI

Araştırmanın bu bölümünde tutum kavramı ayrıntılı olarak ele alınmakta, yaygın anne baba tutumları ve çocuk üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır.

1. TUTUM KAVRAMI

Bu bölümde anne-baba tutumları ele alınmadan önce genel olarak tutum kavramı incelenecektir. İnsanların çevrelerindeki insan, nesne, fikir, kurum ve olaylara karşı değişik tutumları bulunmaktadır. Bu tutumlar neticesinde insanlar çevresindekilere karşı tepki verirler.

Yaşadığımız çevre düşünüldüğünde her şey için bir tutum geliştiremediğimiz ya da geliştirmedığımız açıktır. Buna göre birey çevresindeki her şey için bir tutum geliştirmeyebilir. Bu çok zordur. Öte yandan belli bir olay için bir tutum geliştirmek için de o olay ile ilgili bir deneyimimiz olması da gerekmez. Dolaylı yollardan da bir tutum sahibi olabiliriz. Ama olay ile ilgili tutum arasında direkt bağlantıda olabilir dolaylı bağlantıda olabilir.

1.1. Tutumun Tanımı

Tutum kavramı ile ilgili olarak değişik tanımlar bulunmaktadır. Genel olarak tutum kavramı zihinsel bir öge, davranışı yönlendiren duyumsal bir ön-düşünce, bir ideoloji ve kanaat oluşumunu etkileyen bir değerler bütünü olarak verilmiştir. Tutum için yapılan diğer tanımlar ise şöyledir.

Allport (1935) tutumu deneyim sonucu organize edilmiş durumlara veya nesnelere karşı bireyin tepkisine dolaylı veya dolaysız olarak etki edebilen zihinsel hazıroluş olarak tanımlar.¹ Tutumlar, belli bir sosyal olgu konusunda bireylerde var olan ve bilişsel, duyuşsal, davranışsal yanlar taşıyan gizli eğilimleri ifade etmektedir. Büyük ölçüde sahip olunan tutumlar, bireylerin çevrelerine nasıl tepkide bulunacağını şekillendirmektedir. Özgüven ise tutumu; "Bireylerin belirli bir kişiyi, grubu, kurumu

¹ Sakallı, N., Sosyal Etkiler, Ankara, 2001, s.106.

veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluş hali veya eğilimidir” diye tanımlamaktadır.¹ Diğer bir tanımda ise tutum; yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici yada dinamik etkiye sahip ruhsal ve sinirsel hazırlık durumudur.²

Sonuç olarak tutum; belirli bir olguyu veya nesneyi belli bir ölçüde olumlu veya olumsuz olarak değerlendirerek bireyin kendisinde geliştirdiği duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir.

1.2. Tutumun Önemi

Tutumlar, insanlar için her zaman önemli olmuştur. İnsanların çevrelerine uymasında adapte olmasında yol gösterici, uyumlarını kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Aynı zamanda davranışların şekillenmesinde, yönlendirilmesinde önemli bir güce sahiptirler. Tutumlar, bireyin kişilik yapısı içinde önemli işlevlere sahiptir. Bu işlevlerden bahsedecek olursak:³

- **Tutumların yararçı işlevleri:** Tutumlar, birey için bir araç görevi görürler; bireylere yarar sağlayan, onlara içinde yaşadıkları toplumsal koşullar ile bir uyum kazandıran bilişsel özelliklere sahiptirler.
- **Tutumların benliği koruma işlevi:** Tutum, bir savunma mekanizması gibi benliği koruyucu bir işlev görür. Bireyin kişiliğini koruyan ve temel değerlerine yönelik her türlü tehdidi önlemeye yarayan bir yapıya sahiptir. Birey, doğal olarak, benliğini koruyan tutumlar geliştirme eğilimi içindedir.
- **Tutumların benlik açıklayıcı işlevi:** Tutumlar, psikolojik kimliğe ilişkin değerleri açıklayıcı özelliklere de sahiptir. Birey, kendisini öz değerleri açısından ifade etmesini ve görmek istediği biçimde algılamasını sağlayan tutumlar da geliştirmektedir. Bu işlevi gören tutumlar, bireyin benlik kimliğini tamamlar ve güçlendirirler.

¹ Özgüven, İ.E., Psikolojik Testler, Ankara, 2000, s.353.

² Eşsizoğlu, A.-Arısoy, Ö., “Hemşirelerin Depresyona Ve Depresyon Hastalarına Karşı Tutumları: Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, Dicle Tıp Dergisi, Sayı,3, Diyarbakır, 2008, s.168.

³ Tolan, B.-İsen, G.-Batmaz, V., Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji 1, Ankara, 1985, ss.263-266.

- **Tutumların bilgi kazandırma işlevi:** Tutumlar, bireylerin dünyayı algılamalarında bazı temel ölçütler geliştirebilmelerini sağlayan bir bilgilenme gereksinmesi yaratma işlevine de sahiptirler. Birey, karmaşık bir nitelik taşıyan evreni, insan ilişkilerini ve dışındaki dünyayı, ancak zihninde düzenli bir biçime sokarak anlayabilir.

1.3. Tutumun Öğeleri

Bir tutum kişinin belli bir nesneye ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarından oluşmaktadır. Tutumun öğeleri karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler. Tutumu meydana getiren üç öğe vardır ve bu öğeler Bilişsel öğe, Duygusal öğe ve Davranışsal öğedir.

Birbirinden farklı öğelere sahip olduğuna göre, tam gelişmiş bir tutum yalın değil, karmaşıktır. Öğeler, bir tutumu kendi içinde tutarlılığı olan bir sistem haline sokar. Başka bir deyişle tutum bireyi davranışa hazırlayıcı karmaşık bir eğilimdir. Böylece, bireyin çevresindeki çeşitli objelere karşı beslediği duyguları, o objeler hakkındaki fikirleri ve bilgileri ve onlara karşı davranışları devamlılık ve düzenlilik gösterir.¹

Bilişsel Öğe: Bireyin tutum nesnesine ilişkin inançları, bilgi yapıları ve düşünceleri bilişsel öğe olarak adlandırılmaktadır. Bir tutum nesnesiyle ilgili edinilen bilgi, duyguları ve ardından davranışları etkilemektedir. Bu nedenle tutumun oluşumunda ilk basamak sayılabilir.²

Bireyler çevresi ile olan ilişkilerde bir bilgiler sistemi kullanmaktadırlar. Birey sisteme gelen birçok uyarıcıyı algılayabilmek için önce gruplandırır, ve bu gruplamaları birbiriyle ilişkilendirir. Bu gruplamalar, birbirinden farklı olan uyarılara yönelik tepkilerde farklılıklar ifade eder. Tecrübe ve telkin sonucu olarak, tutum nesnelere hakkında objektif veya değerlendirmeye yönelik sübjektif kanaatler ediniriz. Bu bilgi ve

¹ Kağıtçıbaşı, Ç., İnsan ve İnsanlar, İstanbul, 1999, s.104.

² Canakay Uçal, E., "Müzik Teorsine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirme", Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli, 2006, s.299.

kanaatler, tutumların bilişsel yönünü oluşturur. Bilişsel öge kısaca, bir inanç ifadesinin kabul edilmesidir; yani, tutum nesnesi hakkındaki inançlarımızı içerir. Bir nesneye karşı olumlu veya olumsuz tutum varsa, nesne hakkında olumlu veya olumsuz inanç da olacaktır.¹

Duygusal Öge: Bireyin, çevre ile ilgili bilgi, duyum ve deneyimleri kendince sınıflandırması ve yaptığı bu sınıflamayı, olumlu, olumsuz olaylarla, arzulanan ya da arzulananmayan amaçlarla, bire bir ilişkilendirilmesi söz konusudur. Böyle bir ilişkilendirmenin varlığı, tutumun duygusal ögesinin (affective component) varlığını temsil eder. Bu bakımdan, bir insanın, herhangi bir tutum konusunda, olumlu ya da olumsuz duygular içinde olması, önceki deneyimlerine bağlıdır. Yani, herhangi bir uyarıcı grubuna karşı, bireyde olumlu duygular oluşmuşsa, bunun nedeni, bireyin bu uyarıcılarla, daha önceden etkileşimi olması ve bu uyarıcıları kabullenmiş olmasıdır. Bireyin, uyarıcılarla, daha önce tanışması, tutum belirlemede, onun işini kolaylaştırmakta, vereceği tepkide, hazır olmasını sağlamaktadır.

Duygusal öge, tutumların oluşmasına etki ettiği gibi aynı zamanda, bireyin değerler sistemi ile yakından ilişkilidir. Tutum konusunun, bireyin isteklerine hizmet etmesi olumlu, amaçlarına hizmet etmemesi ise kişide olumsuz duyguların oluşmasına neden olabilir. Bu bakımdan, tutum konusu, birey için, daima, araçsal bir değer taşımaktadır.

Davranışsal Öge: Davranışsal öge bireyin belli bir uyarıcı grubundaki tutum nesnesine karşı gözlenebilen tüm davranış eğilimlerini yansıtır. Bu eğilimler sözler ya da diğer hareketlerden gözlenebilir. Burada duygusal ve normatif davranışı birbirinden ayırmak gerekir. Duygusal davranış tutum nesnesinin hoşna giden ve gitmeyen bir durumla ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkar. Normatif davranış ise doğru davranışın ne olduğu konusundaki inançlara dayalı davranıştır. Bireyin bağlı olduğu grup ya da alt kültürde bir davranış doğru olarak görülüyorsa, birey bu davranışı hoşuna gitmese de yapar.²

¹ Tavşancıl, E., Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi, Ankara, 2005, s.75.

² İnceoğlu, M., Tutum-Algı-İletişim, Ankara, 2000, s.18.

1.4. Tutumun Özellikleri

Tutumların öğelerinden başka bu öğeler için tek tek ve genel olarak bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilirler. Kuvvet derecesi, karmaşıklık, diğer tutumlar ile ilişki ve merkezilik, öğeler arası tutarlılık, diğer tutumlarla ilişki ve tutumun yapısıdır. Bu özellikler sırası ile ele alınacaklardır.

Kuvvet Derecesi: Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir birey çok sayıda tutuma sahip olabilir. Ancak, bu tutumlar kuvvetleri açısından çoğu kez birbirinden farklılık gösterir. Örneğin, hem X partisine hem de Y marka diş macununa ilişkin tutumları olumlu olan bireyin bu tutumlarından birisi büyük bir olasılıkla diğerinden daha kuvvetlidir. Benzer şekilde, iki birey aynı nesneye ilişkin benzer tutumlara sahip olabilir. Örneğin, iki farklı birey aynı siyasi partiye karşı olumsuz bir tutuma sahip olabilir. Ancak bu bireylerden birisinin tutumunun diğerinden daha kuvvetli ya da daha zayıf olması mümkündür.

Bir tutumu oluşturan kuvvetlerin öğeleri farklı olabilir. Örneğin, bir tutumunun bilişsel ögesi oldukça kuvvetli olan bir bireyin aynı tutumunun duygusal ve davranışsal öğelerinin görece olarak daha zayıf olması mümkündür.

Karmaşıklık: Tutumlar arasında öğelerin karmaşıklığı bakımından da farklılıklar bulunur. Tutumun öğeleri yalın ya da karmaşık olabilirler. Bir tutumun karmaşıklık derecesi bu tutumun içerdiği öğelerin sayısı ve bu öğelerin çeşitliliğine bağlı olarak değişir. Duygusal öğede karmaşıklık boyutu bulunmaktadır. Bu duygusal öğe yalın olabileceği gibi karmaşık da olabilir. Örnek olarak tanıdıklara karşı duyulan hoşlanma duygusu yalın bir öğedir ancak yakın bir arkadaşına karşı duyulan sevgi, hürmet ve şefkat gibi duygular ise daha karmaşıktır.

Bu durum benzer şekilde davranışsal öğede de kendini gösterir. Örneğin belli bir kimse yalın bir politik görüşe sahiptir ve bunu ise başkalarına kabul ettirmek gibi davranışlara girmemektedir. Ancak başka bir kişi sahip olduğu politik görüş konusunda daha aktiftir ve bunu başkalarına kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu durumda ikinci durumda politik tutum-ile ilgili olarak davranışsal öğe daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

Diğer Tutumlarla İlişki ve Merkezilik: Tutumlar arasında belli bir bağ olabilir ya da tutumlar ayrı olarak da bulunabilirler. Bu bakımdan bazı kimselerde tutumlar arasındaki bağ çok sıklaşmaya ve merkezileşmeye başlamıştır. Bu durumda bu kimsede bu merkezileşen tutumlar giderek o kimsenin hayat görüşüne ve davranışlarına yön verirler.¹

Öğeler arası Tutarlık: Tutumların öğeleri de tutarlı olma eğilimi gösterirler. Bir öğesi tutarlı olan bir tutumun diğer iki öğesi de genel olarak tutarlı olma eğilimindedirler. Ancak tutumlar arasında öğelerin tutarlılıkları açısından çeşitli farklılıklar olabilir. Bu tip tutarlı tutumları değiştirmek daha zor iken öğeleri arasında tutarlılık olamayan tutumları değiştirmek daha güçtür.

Diğer Tutumlarla İlişki: Bir bireyin değişik konulara ilişkin tutumları diğer tutumlarıyla olan bağlantıları açısından da farklılıklar gösterir. Bazı tutumlar bireyin diğer birçok tutumuyla ilişki içindedir, bazılarının ise bağlantı içinde bulunduğu tutum sayısı oldukça azdır. Bir futbol kulübüne ilişkin olumlu tutumu olan birey örneğine dönelim. Bu bireyin söz konusu bu tutumunun dini, politik, çocuk yetiştirme tarzı, doğum kontrolü, eğitim ve benzeri konulara ilişkin tutumlarıyla ilişki içinde bulunması yani onları etkilemesi ve onlar tarafından etkilenmesi olasılığı oldukça azdır. Buna karşın, bu kişinin dini tutumları daha büyük bir olasılıkla sözünü ettiğimiz konulardaki tutumlarıyla bir ilişki içinde olacaktır.

İki bireyin aynı konuya ilişkin tutumları da bu bireylerin diğer tutumlarıyla olan ilişkileri açısından farklılıklar gösterebilir. Örneğin, bir bireyin futbol sporu konusundaki tutumu diğer bir çok konuya ilişkin tutumunu etkileyebilirken, bir diğer bireyin futbol tutumu diğer konulara ilişkin tutumlarından nispeten bağımsız olabilir. Bu tutumun ilişki içinde bulunduğu tutum sayısı arttıkça tutumun değişmesi de zorlaşacaktır.

Tutumun Yapısı: Tutum kavramı geniş bir alanı kapsamaktadır ancak her tür davranış tutumsal bir içeriğe sahip değildir. Genel olarak tutumların özelliği örgütlenmiş düşünce yapısı içermeleridir. Tutumları sıradan düşünce yapılarından ve bu

¹ Kağıtçıbaşı, a.g.k., ss.111-112.

yapıların oluşturduğu davranışlardan ayırt etmek için Muzaffer Sherif tarafından altı ölçüt geliştirilmiştir. Bu ölçütler şu şekildedir:¹

- Tutumlar doğuştan edinilmez sonradan kazanılırlar. Tutumun oluşması öğrenme sürecinde ortaya çıkar. Tutum toplusallaşma aracılığı ile kültürel olarak edinilir.
- Tutumlar geçici düşünsel durumlar değildir ve ortaya çıktıktan sonra az ya da çok belli bir süre devam ederler.
- Tutumlar yolu ile bireyler ve nesnelere arasındaki ilişkiler belli bir kararlılık ve düzenlilik kazanırlar.
- İnsan-nesne ilişkisinde özellikle tutumlar aracılığı ile belirlenen bir etkilenme güdülenme süreci ortaya çıkmaktadır.
- Tutumların oluşması ve biçimlenmesi için birbirleri ile karşılaştırılabilir bir çok etmenin bir arada olması zorunludur.
- Kişisel tutumların oluşması ile ilgili ilkeler toplumsal tutumların oluşmasında da uygulanabilirler.

1.5. Tutum Davranış Arasındaki İlişki

Tutumlar davranış değil, insanın davranışlarına yön veren ve davranışların gerisindeki psikolojik değişkenlerdir. Bu bakımdan, tutumların zeka, güdü vb. gibi kuramsal değişkenler olduğunu söylemek doğru olur. Bir çok psikolojik değişken gibi tutumların da doğrudan gözlemlenemeyen kuramsal ya da gizli değişkenler olduğu, bunların ancak bireylerin davranışları ya da sözlü dışavurumlarına bakılarak açıklanabilir. Bu sebeple, tutum-davranış ilişkisinde kuramsal olarak eş yönlü bir etkileşim olduğu söylenebilir.²

Bu olgu başlangıçta bazı araştırmacıları “tutumların daima davranışa yansıtacağını ve dolayısıyla bir bireyin belirli bir nesneye ilişkin davranışlarını gözleyerek bu bireyin bu nesneye ilişkin tutumları hakkında bir tahminde bulunabileceğimizi” düşünmeye sevk etmiştir. Bu varsayımı doğrulamak amacıyla yapılan araştırmalar, tutumlarla davranış arasındaki ilişkinin karmaşık olduğunu da göstermiştir.

¹ Batmaz, V.-Işın, G.-Tolon, B., Ben ve Toplum, Ankara, 1985, s.260.

² Baysal, A.-C., Tekarslan, E., Davranış Bilimleri, İstanbul, 1996, s.259.

Yapılan araştırmalar, insanların her zaman tutumlarına uygun davranmadıklarını göstermektedir. Örneğin, sigaranın içilmemesini savunan bir doktorun sigara içtiği gözlenebilmektedir. Aynı şekilde çevrenin kirlendiğini ve korunması gerektiğini savunan bir kişinin yerlere çöp attığı, tabiatı tahrip ettiği gözlenebilmektedir. şüphesiz bu ifadeler “tutum ile davranış arasında hiçbir ilişki yoktur” şeklinde yorumlanmamalıdır. Bununla birlikte günlük yaşamda insanların tutumlarına uygun davrandıklarını gösteren sayısız örnek bulmak da mümkündür.

2. ANNE BABANIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI VE ÇOCUĞA ETKİLERİ

Aile çağlar boyu her toplumda doğal olarak oluşan sosyal bir birimdir. Aileyi oluşturan bireylerin sayısının ve özelliklerinin farklılığı nedeniyle ailenin tanımı da güçleşmektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tanımına göre; “Aile, kan, yasa ve evlilik yolu ile birbirlerine belirli derecede akrabalıkları bulunan hane halkı üyelerinden meydana gelir.”¹

Aile toplumun en küçük birimi olarak tanımlanmaktadır. İçinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, önyargılarını, kısacası kültürünü yansıtır. Ailenin kendine özgü bir yapısı ve işleyişi vardır. Bu bakımdan, toplumla sürekli alışveriş içinde bir kuruluş olarak işlev görür. Aile kişinin hayata başladığı, ilk deneyimlerini kazandığı ve daha sonraki yıllar için gerekli ilk adımları attığı yerdir. Bireylerin kişiliklerinin temelleri ailede atılır. Ailenin sağladığı öğrenme yaşantıları ve sunmakta olduğu modellerin, çocuktaki olumlu sosyal davranış ve değer yargılarının gelişmesinde önemli bir yeri vardır.

Bu bakımdan ailenin çocuk ve yaşamı üzerinde etkisi büyüktür. Bu etkileşim daha anne karnında başlar. Bu evrede annenin duygusal dünyası, çocuğu isteyip istememesi ve benzeri faktörler karnındaki çocuk üzerinde son derece etkili olurlar. Bu evrede annenin mutsuzluğu, kızgınlığı, ruhsal durumu karnındaki çocuk üzerinde etkiye

¹ Tanboğa, E., “Aile Terapisi”, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlikte Çocuk ve Aile, İstanbul, 2004, s.48.

sahiptir. Annenin duyguları vücudundaki hormonlar yolu ile karnındaki çocuğa geçerler. Bu bakımdan anne çocuğu daha karnında iken etkilemeye başlar. Çocuk doğduktan sonra ise bu etkileşim artarak devam eder. Doğumdan sonra aile çocuğun sosyal olarak uyumlu bir birey olarak yetişmesine yardımcı olur. Uyumlu ve paylaşımın yüksek olduğu sevgi dolu ailelerde yetişen çocuklar daha sonraki yıllarda karşısındakine saygılı ve özerk, bağımsız bir birey olurlar. Bu tip çocuklar karşısındakilere duygularını belirtmede herhangi bir güçlük yaşamazlar, paylaşımcı olurlar. Çocuk ilk evrede ailesinden bazı bilgiler edinir. Bu ilk evrede tecrübe eksikliği olan çocuk ailesinin değer yargılarını benimser ve bunları kendine kılavuz yapar. Bu bakımdan ailenin ilk evrede çocuğun kişiliğinin gelişiminde etkisi büyüktür.¹

Bu evrede çocuk kendisini anne ve babası ile özdeşleştirir ve bunun çocuğun karakter özelliklerine etkisi büyük olur. Bu bakımdan aile ortamında ebeveynler kendilerine güvenli iseler çocukta bundan etkilenecek ve kendine güvenli olacaktır. Ancak bunu tersi de doğrudur. Eğer anne ve baba kendine güvensiz iseler çocukta bundan etkilenir ve kendine güvensiz olur. Bu bakımdan çocukluğun bu ilk gelişim evresinde çocuk tarafından anne ve baba model olarak alınır. Çocuk özellikle okul öncesi dönemde ailesinin bir aynasıdır.

Ailenin çocuğun gelişimindeki etkisi şu şekilde olmaktadır:²

- Grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için güven duygusu aşılayarak,
- Sosyal kabul görmesi için uygun ortamı hazırlayarak,
- Sosyalleşmeyi öğrenmesi için toplumca kabul görmüş davranış biçimlerini sergileyen bir model oluşturup, bunların gelişimi için rehberlik ederek,
- Yaşama uyum sağlama çabasında iken karşılaştığı problemlere çözüm getirerek,
- Uyuma götüren davranışlara yönelik sözlü ve toplumsal alışkanlıkları kazanmasına yardımcı olarak,
- Gerek okul gerekse sosyal yaşamında yeteneklerini uyararak ve geliştirerek, gelişmesine yardım ederek,
- İlgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım ederek

¹ Aydın, B., Gelişim Psikolojisi, İstanbul, 2002, s.58.

² Yavuzer, H., Ana Baba Okulu, İstanbul, 1998, s.138.

Aile, çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimine katkı sağlayan en önemli toplumsal kurumdur. Özellikle aile ortamı ve anne-babanın çocuğa yönelik yaklaşımının çocuk tarafından nasıl algılandığı, çocuğun nasıl bir kişilik geliştireceğinin en önemli göstergelerindedir. Ailenin çocuğun kişiliği üzerindeki etkisi o kadar önemlidir ki çocuklarda bozukluğa yol açan bir çok duruma çocuk ile ailesi arasındaki ilk ilişkide yaşananların sebep olduğu bulgulanmıştır.¹ Her anne baba isteyerek ya da istemeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlar sergilemektedirler. Bazı çocuklar çok sevimli, bazılarına hoşgörü gösterilmekte bazıları istenmeyen çocuk olmakta ve bazılarına da baskı yapılmaktadır. Tüm bu tutum çeşitleri çocuğun hem ahlaki hem de sosyal gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenen anne ve babaların, toplumun bir ferdi olarak yetişen çocuklarına karşı tutumları, onların istedik özellikler geliştirmeleri bakımından oldukça önemlidir. Tutumlar, başta ailelerin demografik özellikleri olmak üzere çoğu etmenlerin sonucunda oluşmakta veya değişikliğe uğramaktadır.²

Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları; çocuğun özellikleri ile kendi kişilik özelliklerinden etkilenebilmektedir. Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki biçimi bireyler üzerinde uzun veya kısa süreli, olumlu veya olumsuz etkiler oluşturmakta; anne-babalar ve çocuklar böylelikle birbirlerine hem uygun hem de uygun olmayan biçimde davranabilmektedir.

Ergenlik döneminde ebeveyn ve ergen arasındaki ilişkide ciddi bir değişim söz konusudur. Genel olarak arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirmeyi tercih eden ergen, bu dönemde ebeveynlerinden uzaklaşır ve sorunlarına çare bulmak için arkadaşlarına başvurmayı tercih eder. Ebeveyn-ergen ilişkisinin güç ve otorite açısından asimetrik olduğunu farkederek ergen, bundan rahatsızlık duymaya ve daha simetrik bir ilişki kurabildiği arkadaşlarıyla birlikte olmaya başlar. Ebeveyn-ergen ilişkisindeki değişiklikler ve bunların boyutu birçok etkene bağlıdır.

Bunlardan ilki, ebeveyn-ergen çatışmalarının en çok erken ergenlik dönemlerinde sıklaştığını ve daha sonra azaldığını göstermiştir. Bunun yanında bu

¹ Aydın, B., Çocuk Ve Ergen Psikolojisi, İstanbul, 1997, s.139.

² Özyürek, A.-Şahin, F.T., “5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi”, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı,2, Ankara, 2005, s.20.

çatışmalar en çok erken ve orta ergenlik dönemleri arasında şiddetlenmektedir. Bu dönem ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlarıyla fazla vakit geçirdiğini fark ettikleri ve endişe duymaya başladıkları döneme denk gelmektedir. Ebeveynler çocuklarının kendilerinden uzaklaşarak kopmaya başladığını sezdiklerinde, bunu kabullenemeyip, gençleri anlamak yerine yargılamayı ve suçlamayı tercih ederler. Bu tavır, çatışmaları daha da körükler. Çatışmaların bir başka sebebi de ergenlerin yetişkinliğe adım atarken ebeveynlerinin onlara aşıladığı gerçekleri ve tercihleri sorgulamaya başlamalarıdır. Ergeni kendi doğrularını bulup kendi tercihlerini uygulamak isterken bir yandan da hala ailesine bağımlı olduğu gerçeğiyle yaşamak zorundadırlar. Bu da, onu bir çıkmaza sürükler. Ergen bağımsızlığı için savaş verirken, aynı zamanda bu bağımsızlığın beraberinde getirdiği ve ailesi tarafından kendisine yüklenen sorumlulukları da yerine getirmek zorunda kalır. Ebeveyn-ergen çatışmalarının başlıca konularından biri de budur.¹

Araştırmamızın bundan sonraki bölümünde anne ve babaların çocuklarına karşı geliştirdikleri tutumları inceleyeceğiz. Her ne kadar her aile için farklı bir tutumun varlığından söz edilebilirse de genel hatları ile tutumlar; 7 başlık içerisinde ele alınabilir. Bunlar aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır.

2.1. Baskıcı ve Otoriter Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

Otoriter anne-baba tutumlarıyla büyüyen çocuklar otoriteyle baş edebilmek için otoriteye boyun eğmekte ve istenilen davranışın dışına çıkmamaktadırlar. Bu durum özellikle şiddetli cezanın uygulandığı ve cezadan kurtulmanın tek yolunun boyun etmek olduğu ortamlarda görülmektedir. Bu çocukların çoğu yetişkin olduktan sonra da otoriteye sorgusuz uymayı sürdürmekte ve her ortamda gücü simgeleyen her şeye karşı boyun eğebilmektedirler. Çoğunlukla dıştan denetim boyutunda yer alan bu çocuklar (yetişkinler de) kendi gereksinimlerini görmezden gelmekte, kendi düşüncelerini savunamamakta ve aldığı kararların da arkasında duramayabilmektedirler. Çocuk kendini çevresindeki diğer bireylerin isteklerini yerine getiren bir araç olarak görerek, artık kendi yaptıklarından sorumlu olmadığını düşünebilmektedir.²

¹ Sayar, K., Ruh Hali, İstanbul, 2006, s.127.

² Alisinanoğlu, F., “Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı,1, Ankara, 2003, ss.97-107.

Bu tutuma sahip olan ana-baba, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi durumunda görür ve çocuğunun davranışlarını biçimlendirmeye, denetlemeye ve değerlendirmeye çalışırlar. Çocuktan bir erdem olarak kabul ettiği mutlak itaati bekler. Her türlü kararı, ana-babanın kendisi verir. Katı ve dogmatik düşünce tarzına yatkın olduğundan sözel iletişime olanak tanımaz.

Çocuğa yeterli derecede sevgi ve sevecenlik gösterilmemektedir. Aile ortamı gergin, ilişkiler düşmancadır. Bol eleştiri, azar, aşağılama ve şiddet vardır. Çocuğu dinlemek, onu anlamaya çalışmak, davranışlarının nedenini araştırmak gibi duygusal paylaşımlar yoktur. Bu evlerde çocuk eğitiminin tek amacı çocuğu baskı altında tutmak ve göz açtırmamaktır. Çocuğa karşı takınılan tavır soğuk, anlayışsız ve kırıcdır.¹ Otoriter aileler, çocuğun davranışını sıkı denetim ve otoriteyle şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Böyle ailelerde yetişen çocuklar, zihinsel ve sosyal açıdan yetersiz olabilmektedir. Genellikle olumsuz kişilik sergileyen bu tip çocukların akran ilişkileri de zayıf olabilmektedir. İlerleyen yıllarda ana babadan bağımsız, özerk bir kişilik geliştirmede çok zorlanabilmektedirler. Baskı altında büyüyen çocuklar, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilirler. Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gerekenden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu çocuk, genellikle diğer kimselere bağımlı, özgüveni olmayan bir birey olarak yetişebilmektedir.

2.2. Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

Koruyuculuk sık rastlanan anne baba tutumudur. Anne baba çocuğuna karşı daha kontrollü ve daha özenlidir. Daha çok, anne-çocuk ilişkisinde ortaya çıkar. Bunun nedeni annenin duygusal yalnızlığıdır. Anne çocuğuyla bütünleşir. Çocuğunun yapabileceği davranışları kendisi yapar.²

Aşırı koruma ilk çocukları ölmüş, uzun süre çocuğu olmamış, birçok düşük yapmış, zor bir hamilelik dönemi geçirmiş ve zor bir doğum yapmış, hastalık nedeniyle

¹ Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı, İstanbul, 1990, s.149.

² Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi, İstanbul, 1994, s.35.

başka bir çocuk yapmaya imkanı olmayan tek çocuklu annelerde, eşinden beklediği ilgiyi, mutluluğu bulamayan ve ruhsal dengeleri bozuk olanlarda daha çok görülür. Ayrıca mutsuz bir aile ortamında yetişmiş ve bunun eksikliği ile görmedikleri sevgi ve ilgiyi çocuklarına göstermek isteyen annelerde de görülür. Bazı durumlarda da, örneğin çocuğunu öldürmeyi düşünen sonra vazgeçen ama bundan dolayı suçluluk duygusuna sahip olan annelerde de görülmektedir.¹ Aşırı korunan çocuklar kendi başına karar vermekte zorlanırlar, sormadan danışmadan bir şey yapamazlar, girişim yeteneklerinden yoksun olurlar. İsteklerini ağlayarak ister, verilmezse verilene kadar ağlar, mızımızlanır veya aşırı dediğim dedik, inatçı bir davranış edinebilirler.

Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına da gelir. Bunun sonucu çocuk, diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Bu bağımlılık, çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruma duygusunun eşinden bekleyebilir.²

Ana-babasının dikkat ve ilgisini her an üzerinde toplama ihtiyacında olan bu tür çocukların, aile ortamı dışında sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri güç olur. Aşırı ölçülerde korunmuş, her hal ve koşulda hoşgörölmüş olmanın yarattığı bağımlı ilişkiler içinde girişkenlik yeteneklerini geliştiremeyen bu tür çocukların kendilerine güvenleri de yetersiz olur.

2.3. İzin Verici Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

İzin verici anne-baba tutumunun en önemli özelliği ebeveynlerin çocuğun yaptıklarına hiç karışmayışlarıdır. Çocuğun her yaptığı hoş karşılanır. Bu tür ailelerin çocukları ile olan ilişkileri zayıftır. Çocuğa karşı bazen ilgisizdirler ve duygusal bağları zayıftır ve bazen de sıcak ve yakındırlar. Çocuk hiçbir şekilde denetim altında değildir. Bu tür anne-baba tutumunda çocuklar üzerinde aile otoritesinin zayıflığı ön plana çıkmaktadır.

Çocuk evde ne isterse onu yapmaktadır. Ne zaman isterse o zaman yemek yer, ne zaman isterse o zaman ders çalışır ve ne zaman isterse o zaman uyur. Çocuğun her

¹Çağdaş, A., Anne-Baba-Çocuk İletişimi, Ankara, 2002, s.32.

² Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, a.g.k., s.141.

davranışı tamamı ile kendi isteklerine göredir. Bu tür çocuklar kendi arzu ve isteklerini denetlenmesini pek öğrenemezler ve bu bakımdan dış dünyada çeşitli problemlerle karşılaşır. Yani bu tür çocuklar evlerinden ayrıldıklarında ya da sosyal yaşama katıldıklarında çeşitli sorunlarla karşılaşır. En büyük sorun evdeki izin verici tutumun dış dünyada bulunamayışıdır. Bu bakımdan bu şekilde izin verici bir tutum ile yetişmiş olan bu çocuklar dış dünyada hayal kırıklığına uğrarlar. Bu tip çocuklar kendi arzularını ve isteklerini denetleme yeteneğinden yoksundurlar ve bu bakımdan özellikle sebat ve konsantrasyon gerektiren işlerde başarılı olamazlar. Onlar hep kendi isteklerine göre yaşamaya alışmışlardır ve bu bakımdan da okul hayatında ya da iş hayatında başarılı olamazlar.¹ Aileler için ise çocukların bu başarısızlıklarını anlamak çok güç olmaktadır. Aile çocuğa her istediğini yapması konusunda izin verdiği halde nasıl olup da başarısız olduğunu anlamamaktadır. Bu sorunun cevabı ise oldukça basittir.

Çocuk kendini denetlemeyi öğrenemez ve bu bakımdan kendini denetleme ve zamanını iyi kullanmayı öğrenmenin şart olduğu okul ve iş hayatı çevresinde çocuk başarısız olmaktadır. Bu tür izin verici bir tutumla yetişmiş olan çocuklarda okul hayatının başlangıcı ile birlikte çeşitli problemlerde baş göstermeye başlar. Öncelikle çocuğun her istediğini karşılamaya alışkın olan ailesi giderek artan ve pahalılaştan istekler karşısında ne yapacağını bilemez durumdadır. Buna ek olarak çocuk okul hayatında da yeterince başarı sağlayamamaktadır. Bu durumda ise çocuk engellenme ve tatminsizlik duyguları yaşamaya başlar. Tatminsizlik duygusu sebebi ile çocuğun psikolojisi bozulur ve çocuk çeşitli kötü alışkanlıklar edinir. Bu kötü alışkanlıkların başında ise alkol, sigara, uyuşturucu ya da araba yarışı merakı gibi aşırı tutkular gelmektedir. Bu tür kötü alışkanlıklar ve okulda başarısız olma neticesinden çocuğun ailesi ile olan ilişkisi de bozulur. Kendisinden daha önce hiç istekte bulunmamış olan ailesi de çocuktan bazı isteklerde bulunur ya da çocuğu maddi yönden kısıtlarlar. Ayrıca çocuk kötü alışkanlıkları ve başarısızlıkları sebebi ile suçlanmaya başlar. Bu bakımdan izin verici tutum çocuğun kişiliği üzerinde kötü ve olumsuz etki yapmaktadır. Bu tür çocuklar ergenlik yaşlarına kadar rahat ve disiplinden yoksun olarak yetiştikleri için sonradan bu şekilde bir disipline alışamazlar ve hayal kırıklığına uğrarlar. İzin veren ana baba tutumu bir yere kadar normaldir ancak aşırı olduğu vakit çeşitli problemlere sebep

¹ Şendil, G., Çocuk, Ergen ve Anne Baba, İstanbul, 2003, s.178.

olabilir. Genellikle iyi olma ihtiyacı hisseden ve kendini aşağılık ve eşit olmayan olarak hisseden anne-babalar izin verici tutum göstermektedirler.

Çocuk merkezci aileye, genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde yada çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Böyle bir ortamda çocuk, ailede insiyatif sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar.¹

2.4. Tutarsız Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

Bazı ana-babaların çocuk yetiştirme konusunda daha önce söz konusu olan ana-baba tutumlarından herhangi birine eğilimli olmadıkları görülmektedir. Böyle ana-babalar kimi zaman demokratik ana-baba rollerine, kimi zaman da otoriter ya da ilgisiz ana-baba rollerine bürünebilirler. Tutarsız ana-baba tutumları olarak adlandırılan bu tür kusurlu tutumlar, çocuğun kendi değerlerini oluşturabilmesinde zorlanmasına yolaçar. Aynı davranışı nedeniyle kimi zaman cezalandırılması, kimi zaman ödüllendirilmesi, kimi zaman da görmezden gelinmesi, çocuğu şaşkına çevirir.²

Ana babanın “ dengesiz ve kararsız” tutumu, çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz açıdan etkiler. Buradaki dengesizlik ve tutarsızlık, ana baba arasındaki görüş ayrılığında olabildiği gibi, anne veya babanın gösterdikleri değişken davranış biçiminde de görülebilir.³ Anne babanın çocuğa karşı tutarlı bir disiplin uygulamaları, çocuğun kabul edilebilecek ve kabul edilemeyecek davranışların neler olduğunu anlamasına yardımcı olur. Anne babanın çocuğa karşı değişken bir tutum içinde olmamaları ve aynı görüşleri paylaşıyor olmaları, çocuğun toplumun kurallarına, ve standartlarına uygun davranışlar kazanmalarını sağlar. Bu da çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevreye uyumunu kolaylaştırır. Tutarsız ana-baba tutumlarının çocuklarda pekiştirdiği ilginç bir davranış ise, giderek ana-babalarını ciddiye almama eğilimine yönelmeleridir. Böyle bir durumun doğal sonucu da, çocuğun ana-babasına büsbütün

¹ Yavuzer, H., Yaygın Ana-Baba Tutumları Ana Baba Okulu, İstanbul, 1997, s.29.

² Can, G., “Çağdaş İnsanın Yetiştirilmesinde Aile ve Okulun Rolü”, Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, 1998, s.119.

³ Yavuzer, H., Ana Baba ve Çocuk, İstanbul, 2003, s.31.

kulaklarını kapatarak, onlar ne söylerse söylesin kendi bildiğini okuması türünden davranışlar geliştirmesidir.¹

2.5. Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

Bu tutumdaki anne babaların çocuklarından çok başarılı olmaları ve etrafta parmakla gösterilmeleri gibi beklentileri vardır. Bu anne babalar genellikle kendi çocukluk dönemlerinde zor şartlar altında büyümüş veya sonradan iyi bir statü veya ekonomik düzeye gelmiş yada rekabetçi ve kıyaslayıcı bir çevresi bulunan ebeveynlerdir. Bazıları kendileri isteyip de bazı engeller nedeniyle ulaşamadıkları hedeflere çocuklarının ulaşmasını isterler. Çocuklarını ihtiyaçları doğrultusunda değil, kendi istek ve beklentileri doğrultusunda yetiştirirler. Bu anne babaları memnun etmek zordur. Sıklıkla çocuklarını başka çocuklarla kıyaslarlar. Kendi önerdikleri faaliyetlere çocukları ilgi göstermeyince demoralize olurlar. Yiyeceği şeylere hatta kimlerle arkadaşlık edeceklerine eleştirel bir tarzda yaklaşırlar.²

Mükemmeliyetçi ana-babaların mükemmel olamama yada çocuklarının mükemmel olamaması gibi korkuları vardır. Mükemmeliyetçilik kişinin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olan bir kişilik özelliğidir. Mükemmeliyetçi ebeveyn kendini de çocuğunu da yüksek standartlara ulaşmaya zorlar. Bunun içine gerekiyorsa yapar. Çocuktan sıklıkla olası hatalara ve bunların çocuğun hayatını gelecekte etkilemesine dikkat etmesi istenir ve bu hataların başkaları tarafından nasıl olumsuz biçimde değerlendireceği de hatırlatılır. Bu tip ana-babalar hatalardan korkmayı ve onlara dikkat etmeyi misyon edindir.

Bu tutumla yetişen çocuklar koşullu sevgiye odaklanırlar. İyi olduklarında anne babaları onları sevecek, başarısız olduklarında ise sevmeyecek sanırlar. Onlar da bu sevgi türünü benimserler. İnsanlara koşullu sevgiyle yaklaşırlar. Genellikle bu çocuklar da mükemmeliyetçi olurlar ve hata kabul etmezler. Okul ve iş hayatlarında başarıyı

¹ Can, a.g.k., s.119.

² Aydın, Çocuk Ve Ergen Psikolojisi, a.g.k., s.62.

yakalasalar da insan ilişkilerinde zorlanırlar. Hayatın mükemmel olmasını isterler ama hayatın farklı yüzüyle karşılaştıklarında mutsuz olurlar.¹

2.6. Reddedici Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

Anne baba için bir çocuğa sahip olmak mutluluk verici bir olaydır. Fakat bazı durumlarda, çocuğun evlilik dışı bir ilişkinin sonucunda meydana gelmesi, çocuğun sonuçlandırılmak üzere olan bir evliliği kurtarmak amacı ile dünyaya getirilmesi ve istenilen sonucun elde edilememesi, istenilmeyen bir zamanda dünyaya gelmesi, aile çevresinden sevilmeyen bir kişiye benzemesi, cinsiyetinin beklenenin dışında olması, özürlü olması, evliliğin sona erdirilmesinin düşünülüyor olması ve anne babaların kendi ailelerinde itici bir tutum ile yetiştirilmiş olmaları, onların da çocuklarına karşı itici bir tutum geliştirmelerine neden olabilir.²

Çocuğu kabullenmeme, olumsuz duygular besleme yani “Reddetme” durumunda birey, sinirli, özellikle kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygulara sahip, yardım etme duygusundan uzak bir özellik kazanabilir.³

2.7. Demokratik Anne Baba Tutumu ve Çocuğa Etkileri

Demokratik anne ve babaların çocukların davranışlarını daha akıllıca yönlendirdikleri söylenmektedir.⁴ Demokratik anne ve babalar çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul etmektedirler. Çocuklarına değer verirler ve onların özerk ve bağımsız olarak kişilik geliştirmesine destek olurlar.

Bu tip aileler çocuklarına karşı hoşgörü sahibidirlar, ona insan olarak saygı gösterirler. Çocuklarını çok az kısıtlarlar. Çocukların arzularını diledikleri gibi gerçekleştirmelerine izin verirler. Çocuğun kabul edilme ve onaylanma isteklerini göz ardı etmezler. Çocuğun kendine has gelişimine destek olurlar. Bu tür aileler çocuklarının kendilerini gerçekleştirmesine izin verirler. Bunu yaparken her bireyin kendine has ve biricik olduğunu unutmaz ve göz ardı etmezler. Bu bakımdan çocuk

¹ Öz, İ., Anne-Baba Olma Sanatı, İstanbul, 2005, s.97.

² Çağdaş, A.-Seçer, Ş.Z., Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Ankara, 2002, s.60.

³ <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/155-156/oksuz.htm> (23.01.2010)

⁴ Kulaksızoğlu, A., Ergenlik Psikolojisi, İstanbul, 1998, s.103.

anne babasından yeterince hoşgörü görmektedir. Bu da çocuğun kendine güvenen ve toplumsal bir birey olmasına büyük oranda yardım eder.¹ Çocuk belli sınırlar içinde özgürdür. Söz hakkı vardır ve duygu ve görüşlerine saygı duyulur. Çocuk ailesinden sevgi ve saygı görmektedir. Söyledikleri yetişkinler tarafından dinlenmektedir. İçinde yaşadığı bu ortamdan faydalanan çocuk girişimci özellikler sergiler, özgüveni tam olur ve kendi kararlarını kendi verip bu kararların sorumluluklarını almasını öğrenir.

Demokratik aileler çocuğun sadece beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlarını değil ama aynı zamanda sevgi ve diğer manevi ihtiyaçlarını da karşılarlar. Ailenin gösterdiği sevgi karşılıksızdır ve herhangi bir koşula bağlı değildir. Demokratik bir ortamda çocuk üzerinde açık ve sınırları belirgin olan bir denetim vardır. Anne babalar bu tür sınırlamaların mantıklı nedenlerini açıkladıklarında, çocuklarına karşı olan davranışları keyfe göre olmaktan çıkıp çocukları tarafından kabul edilebilir hale gelir.²

Aile içindeki eşitlikçi ve demokratik tavır herkesi ilgilendirmektedir. Anne ve babanın ilişkisinde de demokratik tutumlar hakimdir. Ebeveynler birbirlerine sevgi ve saygı göstermektedirler. Hatalara odaklanmak yerine başarıların altı çizilir ve böylelikle çocukların olumlu bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olunur. Hataların cezalandırılması yerine başarıların ödüllendirilmesi daha olumlu bir tutumdur. Bu durumda çocuklar kendi olumlu ve başarılı yönlerine odaklanmaktadır. Takdir edildikçe şevkleri artmaktadır ve böylelikle daha çok başarılı olmayı arzulamaktadırlar. Ancak hataların cezalandırılması çocukların şevklerini kırmaktadır. Demokratik anne babalık stilinde bedensel cezalar uygulanmamaktadır ancak bunun yerine daha ufak kısıtlama türü cezalar vardır.³

Demokratik ve otoriter ailelerde yetişen çocuklarda akademik başarı oranlarının daha yüksek olabilmektedir. Buna ek olarak yine bu tipte ailelerde yetişenler duygusal ve sosyal olarak daha durağandırılar. İzin verici ve otoriter ailelerde yetişenlere göre alkol, uyuşturucu vb. maddeleri daha az kullanma eğilimi gösterirler.

¹ Kulaksızoğlu, a.g.k., s.103.

² Oskay, G., "Değer Yargılarından Kaynaklanan Ana Baba Ergen Çatışmasının Sosyo Ekonomik ve Benzeri Değişkenler Açısından İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı,5, Ankara, 1990, s.83.

³ Şendil, a.g.k., s.180.

II. BÖLÜM

ERGENLER VE SUÇ

Araştırmanın bu bölümünde ergenlik kavramı ve dönemi ayrıntılı olarak incelenmekte, ardından, suç olgusu ve suç olgusunu açıklamaya yönelik teorilerden bahsedilmekte ve ergenleri suça iten nedenler üzerinde durulmaktadır.

1. ERGENLİK KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Birey, çocukluğundan yaşlılığına kadar gelişen yaşam çizgisi üzerinde birbirinden farklı gelişim dönemlerinden geçer ve bu dönemler içerisinde birbiriyle aynı olmayan fizyolojik ve psikolojik bazı özellikler gösterir. Bu bağlamda yaşam çizgisini dikkate alarak bireyin hayatını genel hatlarıyla; çocukluk, ergenlik/ gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi ana gelişim dönemlerine ayırarak incelemek mümkündür. Ancak genel olarak böyle bir sınıflama yapılmasına rağmen inceleme konusu “insan” olunca, sözü edilen gelişim periyotlarının -başlangıç ve bitiş anlamında- kesin olarak yaş sınırlamasını yapmak oldukça güçtür. Fakat bilimsel çalışmaların getirdiği zorunluluk nedeniyle özellikle gelişim psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda, bu bağlamda gelişim dönemleriyle ilgili her bir dönemin kendi içinde aynı olmasa da birbirine yakın yaş sınırlamaları yapılmıştır.¹

Ergenlik dönemi, belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimin bir arada görüldüğü, çocukluk ve yetişkinlik arasında yer alan, yetişkinliğe geçişi ifade eden bir dönemdir. Ergenlik döneminin temel özellikleri ve yaş sınırları gibi konularda çok farklı görüşler vardır. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre adolesans 10-19 yaşları arasında kapsar. 15-24 yaş arası “genç”, 10-24 yaşları arası ise “gençlik” olarak tanımlanmaktadır.

Her ne kadar bu yaş grubu için bazı yaş sınırlamaları getirilmeye çalışılsa da, bu dönemi kesin yaş ile ayırmak oldukça zordur. Genellikle çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilen ergenlik dönemi, gerçekte fiziksel, psikolojik ve sosyal olgunluğa erişmenin tamamlandığı bir dönemdir. Ergenlik homojen bir süreç olmayıp,

¹ Koç, M., “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı,17, Bursa, 2004, s.232.

kendi içinde aşamaları olan bir süreçtir. Adolesans çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemin özelliği hızlı fiziksel büyüme, cinsel gelişme ve psikososyal matürasyondur. Çeşitli faktörlerin puberteye girişi etkilemesi nedeniyle bu çağa daha erken veya daha geç yaşlarda girilebilir. Puberte, hızlı fiziksel büyüme ve cinsel gelişmeyi içerir ancak ergenlik bunlara ek olarak psikososyal gelişimi de içine alır.¹

1.1. Ergenlik Dönemi

Ergenlik, bireyin gelişim süreci içerisinde çocukluk döneminin bitişiyle beraber sözü edilen dönemin başlangıcından fizyolojik olarak erişkinliğe ulaşıncaya kadar geçen bir gelişim dönemidir. Bu dönem, fizyolojik anlamda kızlarda adetle ve göğüslerin büyümesiyle; erkeklerde ise yüzde kılların çıkması ve sesin kalınlaşmasıyla başlayan genel olarak da 13-22 yaşlar arasını kapsayan bir gelişim dönemidir. Öte yandan ergenlik dönemi, bulûğ çağına erme sebebiyle biyopsikolojik bakımdan çocukluğun sona ermesiyle, toplumsal yaşamda sorumluluk alma dönemi olan yetişkinlik döneminin başlangıcı arasında kalan bir gelişim süreci olarak da tanımlanabilir.²

Bazı araştırmacılar ergenliği bir karmaşa, kriz ve problemler yumağı olarak değerlendirmişler ve tanımlarını da buna göre şekillendirmişlerdir. Ergenlik ilkel ve uygar insan arasındaki kesişme noktası olarak düşünülebilir. Bu fırtınalı dönemden sağlam bir şekilde geçebilmenin bireyin tüm geleceğini etkileyeceğini düşünebiliriz.

Freud'a göre ergenlik, geçici bir rol kararsızlığının yaşandığı, bir yandan yıkıcılığa kadar varan kararlı bir bağımsızlık, diğer yandan bebeksi bağımlılık gösteren ergenin, sürekli olarak ileriye, geriye gidip geldiği bir dönemdir. Jung ergenliği, Bedensel değişimlere ruhsal devinimlerin eşlik etmesi olarak ifade eder ve gencin, çocukluk dönemlerinin sona ermesiyle gerçek yaşam beklentileri ile başatma çabasına giriştiğini savunur. Erikson, ergenliği gencin hızla oluşan biyolojik ve psikolojik değişimlere sağlıklı uyum yapmakta zorlandığı bir kimlik arayışı dönemi olarak belirtmiştir.³

¹ Gül Baltacı ve diğerleri, Ergenlerde Sağlıklı Beslenme Hareketli Yaşam, Ankara, 2006, s.1.

² Koç, a.g.k., s.233.

³ Aşık, E., Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Baş Etmeleri (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu, 2006, s.19.

Unesco'nun tanımına göre ise; bireyin, öğrenim gördüğü ve hayatını kazanmaya çalıştığı için ekonomik bağımsızlığına kavuşamadığı ve medenî durum olarak da evli olmadığı bir gelişim dönemdir. Ergenlik dönemi, Unesco'nun sözü edilen bu tanımlamasında 15-25 yaşları arasında gösterilirken, Birleşmiş Milletler'in tanımında ise 12-25 yaşları arasında değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, dönemle ilgili yaş sınırlaması bazı küçük farklılıklar göstererek değişik şekillerde sınıflandırılmıştır:¹

TABLO 1

Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları

Ergenliğin Başları	11-14 yaş (Kızlar) 13-15 yaş (Erkekler)
Ergenliğin Ortaları	14-16 yaş (Kızlar) 15-17 yaş (Erkekler)
Ergenliğin Sonları	16-21 yaş (Kızlar) 17-21 yaş (Erkekler)

Bazı kaynaklarda çocukluktan ergenliğe geçiş sürecinin 10-15 yaşları arasında kapsadığı belirtilse de -yukarıda da ifade edildiği gibi- bu rakamların mutlaklık ifade etmediği unutulmamalıdır.²

Ergenlik dönemine giriş yaşı konusunda da değişik görüşler vardır. Burada coğrafyanın, bireysel farkların, kalıtımın, çevrenin ve daha birçok sebebin etkisi vardır. Sosyal bilimciler ergenliğin başları, ortaları ve sonları şeklinde ergenlik dönemini 3'e ayırarak çocukluk ve yetişkinliğin yada ergenlik ve yetişkinliğin arasındaki farklılıklardan öte ergenliğin kendi içinde de farklılaştığının altını çizmektedirler. Söz konusu sosyal bilimcilerden Arnett; ergenlik başlarının 10 yaşından 13 yaşına, ergenlik ortalarının 14 yaşından 17 yaşına, ergenlik sonlarının ise 18 yaşından 22 yaşına kadar olan dönemlerden oluştuğunu belirtmektedir. Yapılan sınıflamaya dikkatli bakıldığında okul dönemlerini esas aldığı farkedilmektedir. Şöyle ki, ortaokul döneminde başlayan ilk ergenlik liseye başlama zamanı ile orta ergenliğe yerini bırakmakta ve lise ile başlayan orta ergenlik de lise ile beraber biterek yerini ergenlik sonları dönemine

¹ Koç, a.g.k., s.233.

² Koç, a.g.k., s.233.

bırakmaktadır. Lise sonunda başlayan ergenlik sonları dönemi ise genellikle üniversite bitirme yaşı olan 22 de biterek üniversiteyi bitirip işgücüne katılmaya hazır bireyi ergenlikten çıkarıp yetişkin payesiyle payelendirmektedir.¹

1.2. Ergenlik Dönemi Gelişim ve Özellikleri

Gelişim anne karnından başlayarak kalıtım ve çevrenin etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Her birey bu etkileşimin ürünü olarak gelişimini sürdürür. İnsan hayatında doğumdan ölüme uzanan bireysel gelişim süreci, genel anlamda çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere başlıca dört farklı gelişim döneminden oluşmaktadır. İç içe geçmiş aşamalara bağlı olarak her gelişim döneminde, kendine özel bir takım değişimler gündeme gelmektedir. Biyolojik-fizyolojik, psikolojik-zihinsel ve toplumsal-kültürel olarak ifade edilebilen söz konusu değişimler, bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir gelecek kurmasında birey için hayati bir önem arz eder. Her hangi bir gelişim döneminde beliren eksiklikler, doyumsuzluklar ya da çözümlenememiş krizler,daha sonraki dönemleri de olumsuz yönde etkilemektedir.

Gelişim evrelerinden biri olan ergenlik dönemi, kendine özgü olan nitelikleri ile hem çok kritik hem de oldukça ilgi çekici karakteristikler taşımaktadır. Ergenlik dönemi hemen hemen tüm gelişim süreçlerinde kritik dönem olma niteliğini taşımaktadır. Kelimenin tam anlamıyla bir kırılma yaşayan tüm benlik, hayatın bundan sonraki kısmında daha zor değişen, daha istikrarlı bir nitelik kazanmaktadır.

Ergenlik döneminin sağlıklı geçirilmesi bireyin yetişkinlik çağını hem kendisiyle hem de toplumla daha uyumlu yaşamasına olanak sağlamaktadır. Her birey dünyaya geldikten sonra dünyayı keşfetmeye, çevresindeki insanlarla ilişki kurmaya başlayarak gelişimine yeni ivmeler katmaktadır. Bu gelişim son hızıyla devam ederken birtakım ilkeleri göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Her insanın gelişimi bu ilkelerle gerçekleşir. Bunlar;²

- Gelişim süreklidir ve belli aşamalardan geçmektedir.

¹ Dinç, A., Ergenlerde Anne-Baba Tutumları ve Dini Yönelim (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, s.9.

² Mustafa Koç ve diğerleri, Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2001, ss.20-21.

- Gelişim belli bir sıra izler.
- Gelişim nöbetleşe devam eder.
- Gelişimde kritik dönemler vardır.
- Gelişim bir bütündür ve değişik gelişim olanları birbiriyle ilişkilidir.
- Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.

İnsan gelişiminde her dönemin bir takım gelişimsel görevleri vardır. Ergenlik dönemi için sekiz gelişimsel görev tanımlanmaktadır. Bunlar;¹

- Fiziksel görünüşünü kabul etmek ve bedenini etkili bir şekilde kullanmak,
- Kadın ya da erkek olarak toplumsal cinsiyet rolünü başarmak,
- Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve olgun ilişkiler kurmak,
- Anne baba ya da başka yetişkinlerden duygusal olarak bağımsız olmak,
- Bir meslek seçip bunun için hazırlanmak ve ekonomik özgürlüğe kavuşabilmek,
- Evlilik ve aile yaşantısına hazırlanmak,
- Toplumsal olarak sorumlu davranışlar sergilemeyi istemek ve bunu başarmak,
- Bir ideoloji edinmek ve davranışlarına yol gösterecek bir takım değerleri ve ahlaki sistemi oluşturmak.

1.2.1. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim

Ergenlik döneminde beden içsel ve dışsal bir gelişim atağıdır. Ergenlikte büyüme atağı, ergende görülen boy ve ağırlık oranının hızlı bir şekilde artışı ifade etmektedir. Bu artışın hızı, yaşı ve süresi kişiden kişiye değişir. Her iki cinsiyette de büyüme atağı 4.5 yıl sürer. Ortalama bir erkekte büyüme oranı onüç yaşında zirveye çıkmakta; kızlarda ise yaklaşık iki yıl önce gerçekleşmektedir.²

Boy uzaması: Çocukluk döneminin sonlarında görülen boy artışı ergenlik dönemine geçişte önemli bir belirti olarak kabul edilir. Kızlar büyüme atağına erkeklerden daha önce girmiş ve bu süreci daha önce tamamlamış olsalar da; erkekler kızlara nazaran daha fazla uzarlar. Ergenliğin başlarına gelindiğinde, ergenin boyu

¹ Dinçel,E., Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemleri (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s.14.

² Yavuzer, H., Gençleri Anlama, İstanbul, 2005, s.65.

yetişkinlikte alacağı boyun % 80'ine ulaşmıştır. Daha sonra büyüme, maksimum boya onsekiz ile yirmi yaşlar arasında ulaşılmasına kadar yavaşlayarak sürer.¹

Ağırlık Artması: Ergenlik dönemi ayrıca belirli oranda kilo kazanmanın da zamanıdır. Ağırlık ve boy gelişimleri karşılaştırıldığında, ağırlık artışı, boy uzamasına paralel bir gelişim izler. Cinsler arasında farklılıkların da aynı düzeyde olduğu görülür.

İskelet Ve Kas Gelişimi: Ergenlik döneminde ağırlık artışı, kas ve kemiklerin büyümesiyle gerçekleşir. Kemiklerin kıkırdak ve bağ dokuları yerlerini sert kemik dokusuna bırakırlar. Onyediyen yaşında kızlarda kemikler biçim ve yapı bakımından hemen hemen olgunluğa ulaşır. Erkeklerde en çok iki yıl sonra ortalama 19 yaşında bu olgunluğa ulaşır.²

Beden Şekli ve Oranları: Büyüme tüm bedende değişik hızla gerçekleşir. Önce eller ve ayaklar büyür. Öyle ki onüç - ondört yaşındaki bir ergen, erişkin çağında giyeceği ayakkabıyı giymeye başlar. Ön kollar ve bacaklar, daha sonra üst kol ve uyluklar uzar. Kolların vücuda göre önce uzaması, kolla diğer organların boyları arasında orantısızlık yaratır. Kas ve kemiklerde aynı hızla ve zamanda gelişmediğinden bedenin kontrol edilmesi başlangıçta güç olabilir. Uzun boylu olma, ergeni kambur durmaya zorlayabilir. Büyümedeki çabukluk gencin duruşuna, hareketlerine ve bedenini istediği gibi kontrol etmesine engel olabilir.³

İçsel Değişimler: Neredeyse tüm içsel organlar hem en, hem boy olarak büyüme gösterirler. Kalp boyutları 2 katına çıkar, akciğer ve solunum kapasitesi ve dayanıklılık artar. En az büyüme beyinde görülür.⁴

Birincil ve İkincil Cinsiyet Özellikleri: Birincil cinsiyet özellikleri üretim için gerekli olan organlardır. Kızlarda yumurtalıklar, klitoris, vajina ve rahim; erkeklerde ise testis ve penistir. Ergenlikte bu organlar genişler ve olgunlaşır.⁵ İkincil cinsiyet özellikleri cinsel organları kapsamayan cinsel olgunluğun fiziksel belirtileridir.

¹ Temel, Z. F.-Aksoy, B.A., Ergen Gelişimi ve Yetişkinliğe İlk Adım, Ankara, 2001, s.45.

² Yavuzer, Gençleri Anlama, a.g.k., s.266.

³ Kulaksızoğlu, a.g.k., ss.40-41.

⁴ Eichorn, H.D., Biyolojik Gelişim (Çev. Z. Atbaşoğlu), Ankara, 1995, s.100.

⁵ Yavuzer, Gençleri Anlama, a.g.k., s.20.

Kadınlarda göğüslerin gelişimi, erkeklerin omuzlarının genişlemesi, sesin kalınlaşması, yüz kılları, her iki cinste cinsel organlar etrafında kıllanma, derinin yumuşaklık yada sertliği, kasların gelişimidir.

Göğüs uçlarının belirginleşmeye başlaması kızlarda ergenlik gelişmesinin ilk dışsal göstergesidir. Göğüs uçları genişler ve göğüsler önce konik daha sonra da yuvarlak bir görünüme bürünür. Ergenlik süresince bazı erkeklerin göğüslerinde de değişiklik olur. Meme ucu ve etrafındaki koyu renk bölge, kızlardaki kadar olmasa da gözle görülür şekilde büyür ve genişler. Bu normal bir süreçtir ve onsekiz ay içinde sona erer. Kızlarda omuzlar yuvarlaklaşır, kalçalar büyür. Cinsiyet organların kılları kızlarda genellikle göğüslerin gelişiminden sonra başlar ve bir yada iki yıl sonra koltukaltı kılları belirir. Kız çocuklarında kasık kıllanması genelde on buçuk yaşlarında başlamaktadır. Bezlerdeki aktivitelerin artması sivilce ve siyah noktaların oluşmasına neden olur. Ergenlerin ciltleri kaba ve yağlı bir hale gelir. Erkeklerde testosteron hormonunun artması ile sivilce daha fazla görülmektedir.

Erkeklik hormonu genellikle 11.5 yaşlarında salgılanmaya başlasa bile gözle görülür işaret, testis torbasının büyümesiyle ortalama on iki buçuk yaşlarında gözlenir. Ayrıca kasık kıllarında biraz artış gözlenir. Yaklaşık bir yıl sonra boy artışındaki atakla penis büyümesi de oluşur. Kasık kıllarının oluşmaya başlamasından iki yıl sonra yüz ve koltuk altı kılları da oluşmaya başlar. Erkek ergenlerin önce bıyıkları belirgin hale gelir sonra şakak kemikleri altındaki sakallar görülmeye başlar. Erkeklerde kıllanma ergenliğin sonlarına doğru göğse, bacak ve kollara yayılır.

Erkek çocuklarda kol ve bacak adalelerinde gelişme görülür. Gırtlakta meydana gelen büyüme, ses tellerinin gelişmesi ve eril hormonlarının üretimi nedeniyle ses kalınlaşması olmaktadır. Erkeklerde ses yaklaşık 13.9 yaşlarında bozulur ve onbeş yaşında yetişkin sesine ulaşılır. Hipofiz hormonunun etkisiyle, gırtlığın çene altına rastlayan bölgesinde bir kıkırdaklaşma görülür. Adem elması denen bu boğum gözle görülür şekilde büyür.¹

¹ Kulaksızoğlu, a.g.k., ss.47-48.

Cinsel Olgunlaşma İşaretleri: Sperm Üretimi Ve Menarş: Erkeklerde cinsel olgunlaşmanın başlıca göstergesi sperm üretimidir. Üreme organlarının olgunlaşmasıyla, erkek çocuklar istemsiz bir şekilde meninin cinsel boşalım yoluyla gerçekleşen gece emisyonundan kaynaklanan ıslaklığı yaşar (uyku sırasında sperm ya da seminal sıvı boşalımı).Ergenlikten sonra başlayan bu hareketlilik cinsel istek hissini meydana getirir. Bu dönemde ergenler herhangi bir uyarıcıdan çok kolay etkilenebilir. Ancak kontrolsüz ereksiyon ergenlerde ebeveynlerine ve arkadaşlarına karşı bir utanmaya sebep olur. Erkek ergenden ilk boşalma genellikle büyüme atağını takip eden bir yıl içinde meydana gelir. Fakat erkek ergenler eğer hazır değilse kendisine kötü bir şeyler olduğundan korkabilir. Bu boşalmalar yaklaşık bir yıl boyunca üretken değildir.¹

Kızlarda cinsel olgunlaşmanın başlıca göstergesi ise rahimden aylık periyotlarda gelen kanamadır. Menarş genellikle göğüs gelişiminden ve büyüme atağının durmasından 2 sene sonra başlar. Menarş yaşı on- on altı yaşları arasında değişir. Kızlar menarştan sonra bir süre düzensiz olarak regl olurlar, bu aylar boyunca üreme yeteneği tam olarak kazanılmamıştır. Menarştan 1 yıl sonra yumurta üretimi başlar. Regl dönemi yaklaşık altı gün devam edebilir.²

Bu dönem insan yaşamında bebeklikten sonra büyümenin en hızlı olduğu ikinci dönemdir. Onun için çoğu anne-baba ve çocuklar bu hızlı değişimden ötürü bocalama yaşarlar. Bu dönemde ani ve hızlı büyümeye bağlı olarak kas koordinasyonunda bir takım güçlükler ortaya çıkabiliyor. Sakarlıklar bu dönemde siktir. Bu durum bir müddet sonra düzelir. Bu konuda anne-babanın çocuğa yüklenmemesi gerekmektedir. Vücut enerjisinin büyük bir kısmını cinsel büyüme ve olgunlaşmaya sarf ettiğinden, ergenin dengeli beslenmesi gereklidir. Ergenlik döneminde açlık dürtüleri sık hissedildiğinden bunu bastırmak için abur cubur yeme eğilimi artmaktadır. Bu konuda dikkatli olunmalıdır. Bazı çocuklarda ergenliğin ilk yıllarında yüz ve bedenin bazı kısımlarının simetrisinde bozulmalar olabiliyor. Bu görünümünün geçicidir ve bu konuda çocukların kaygıları giderilmelidir. Bazı ergenlerin gelişen bedenleriyle ilgili utanç veya rahatsızlık duymaları mümkündür.

¹ Temel ve Aksoy, a.g.k., s.7.

² Kulaksızoğlu, a.g.k., s.46.

Bunun sonucu onlarda kambur oturma, kartal yürüme gibi alışkanlıklar gelişebilmektedir.¹

1.2.2. Bilişsel Gelişim

“Ergenlik dönemi bilişsel gelişim açısından büyük önem taşır, çünkü bu dönem ergenin yetişkin düşüncesine özgü bilişsel yetiler kazandığı dönemdir. Bilişsel gelişim denilen olgu, ergenin yalnızca kendini, ailesini, yaşlılarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini değil, dünyasını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler yaratır”²

Ergenlik başlarındaki birey, çocukluk yıllarında eğer uyarıcı bolluğu olan bir çevrede yetişmiş ve iyi bir eğitim görmüşse artık soyut düşünce yeteneğine ulaşabilmiştir. Bu yeni düşünce biçimi, yeni bilgiler, sentezler ve çok çeşitli olasılıklar gencin dünyaya bakışını genişletir.

Ergenlik döneminde zekada, gelişmesini sürdürmektedir fakat boy uzaması gibi birden sıçrama göstermez. Ancak ergenliğe erken giren ve girmemiş aynı yaştaki gençlerin ortalama zekaları karşılaştırıldığında ergenliğe girenlerin zekası biraz daha yüksek çıkmaktadır. Bu farklılık on ile on altı yaşları arasında belirgindir. Ergenlik döneminin başlangıcı ve orta dönemlerinde sekiz ile on altı yaşları arasında IQ’ da dalgalamalar görülmektedir. Ergenlik döneminin başlangıcında ve ortalarında IQ test performanslarında çok az durağanlık gözlenmektedir. Erinlik döneminde kızların zeka ortalaması erkeklerinkinden biraz daha yüksek bulunmaktadır. Kızlar dil gelişmesiyle ilgili sözel testlerde daha başarılı olmaktadır. Erkeklerin zeka testi sonuçları, kızlara göre daha değişkenlik göstermektedir. Ancak ergenlikten sonra erkekler aritmetik yeteneğinde öne geçmektedirler.³

Ergenlikte bilişsel alandaki gelişime bağlı olarak dil alanında da gelişme olmaktadır. Ergenler ile yetişkinler arasındaki yaşam biçimlerinin ve zihniyetlerin farklılığı, onların dil varlıklarında ve davranışlarında görmek mümkündür. Ergenlerin

¹ <http://okulweb.meb.gov.tr/45/03/218419/rehberlik/ergenveaile.html> (24.01.2010)

² Dinçel, a.g.k., s.41.

³ Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar, İstanbul, 2000, ss.47-48.

dili, nesilden nesile değişiklik gösterebilir. Ergenleri etkileyen koşulların değişikliği bu farklılığa yol açar.

Ergenler genellikle konuşmaktan çok hoşlanırlar. Konuşmaların konusu çoğu zaman karşı cins, spor, müzik ve sinema gibi güncel hayatın içinden şeyler olur Kız ergenler için bu konuşmaların içeriğine giyim, saç bakımı vb. eklenebilir. Kullanılan dil de şekillenerek gruba ait bir dil olabilir.

1.2.3. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi

Kişilik, bireyi başkalarından ayıran bedensel, ruhsal ve toplumsal özelliklerinin dinamik bir bütünüdür. Aynı zamanda bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliği olması durumudur veya bir bireyi diğerlerinden farklı kılan bütün ayırıcı özellikleri onun kişiliğidir. Kişilik zamanla olgunlaşmaktadır.¹

Ergenlik dönemi kişilik gelişiminde sonraki yaşam tarzını şekillendirecek ve büyük ölçüde istikrar sağlayacak yeni durumlara zemin hazırlar. Bu kritik dönem, kişiliğin kalıcı olarak temellendiği en esaslı yaşam evresi olarak görölmektedir. Bu dönemin sonunda bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili seçimleri, niyetleri amaç ve hedefleri büyük ölçüde belirginlik kazanır. Ergen öncelikle çevresinde değer verdiği yada ideal gördüğü kimselerin gözünde nasıl bir imaja sahip bulunduğunu önemser. Onların kendi kişiliği hakkında ki yargılarının, kendilerine yönelik öz yargılarıyla uyuşmasını bekler. İki karşılaştırmada ortaya çıkabilecek uyumsuzluk ve tutarsızlıklar, ergeni olumsuz tarzda etkileyerek yanlış anlaşıldığı yada anlaşılmadığı şeklinde bir kanaat geliştirmesine yol açabilir. Bu kanaat içinde bulunduğu karmaşaya dayandığı gibi, kendini yeterince tanıyamamaktan doğan asılsız bir kanıya da dayanabilir. Kişiliğin gelişimi ergenlikte önem kazanmakla birlikte, hiçbir zaman sona ermez. Kişilik gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreçtir.

Ergenin kişiliği kararsızdır. Bazen ergende haz ve elem birbiri ardınca görülür; gözyaşlarını gülmeler izler. Bu birbirine zıt olan ruh halleri ergenlik döneminde kişinin davranışını önceden kestirmemizin zorluğunu göstermektedir. Lise eğitimine yeni

¹ Kulaksızoğlu, a.g.k., s.106.

başlanması nedeniyle lise 1. sınıf öğrencilerinin eğitim hayatı açısından ciddi kararlar aldıkları bir yıldır. Bu dönem sosyal çevrenin, rollerin ve bunlara bağlı olarak yaşantıların değişime uğraması bakımından önemlidir. Öğrencilerin bu değişen ortamda kendilerini ve başkalarını tanıyabilmeleri için akranları ile beraber olmaya ihtiyaçları vardır. Ancak öğrencilerin gelişimsel özellikleri nedeniyle bu dönüşümü sağlamada güçlük çektikleri düşünülmektedir.

Ergenlik ve delikanlılık çağlarındaki hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, kimliğin henüz tam olgunlaşmamış olması ve toplumsal statünün belirsiz olması, aileye bağımlılığın sürmesi gibi etkenlerle bu çağ sorunlarla dolu, fırtınalı bir çağdır. Ergenlik döneminde, öncelikle cinsel dürtülerin taşması ile ilgili duygusal coşkular ve fikirsel bocalamalar ortaya çıkar.

“Ben kimim?” sorusuna her bireyin kendi içinde verdiği yanıt o kişinin kimliğini tanımlar. Kişilik gelişimi yalnızca, değişen birey ile onun değişen toplumsal çevresi arasındaki etkileşimin incelenmesi ile anlaşılabilir. Ergenin yaşadığı içsel değişiklikler (fiziksel ve bilişsel) ve toplumun beklentileri de kimlik oluşum sürecini belirgin düzeyde etkiler. Kimlik oluşumunu etkileyen unsurların önemlerinden biri aile içi etkileşimdir. Bir yanda bedendeki değişiklikler gencin kendini algılamasını değiştirirken diğer yandan da çevredekilerin genci algılaması da bu dönemde değişmeye başlar. Gencin fiziksel gelişim hızı, karşılaşacağı tutumları belirleyen önemli bir faktördür. Gencin çevresindeki kişilerin kendisine karşı değişen davranışlarını uyum sağlaması gerekir. Çevre gençlerden belli davranışları bekler ve genç de bu beklentiler uygun davranışlar sergilemek için kendini zorunlu hisseder. Bu da ergenin kişilik gelişimini etkiler.

Aile, bir sorun kaynağı olmaktansa, ailesel ilişkilerde ergene bir destek unsuru olmuştur. Ergenin kişilik gelişiminde, eğer aile ergene kendini bir birey olarak geliştirmesine yetecek kadar özgürlük vermişse, ergenin ailesine bağlı olması olumlu bir özelliktir. Eğer aileler, ergenin bireyselleşmesine izin veriyorlarsa, o zaman ergenin geçiş dönemi olumlu yönde olacaktır. Diğer taraftan eğer aileler, çocuklarındaki değişikliklerden endişe ediyorlar, özgürlük

isteklerine cevap veremiyorlarsa o zaman ergenlerin gelişimine etkisi olumsuz olmaktadır.¹

“Ergenlik çağı genci görülmemiş şekilde hırçın ve sinirli olduğu zaman onun iç dünyasında daha da karmakarışık ve çapraşık şartlar hüküm sürüyor demektir. Açıktan açığa sakın ve durgun görülürken bile o, gerçekten bir barut fıçısını andırmaktadır”²

Ergenler kaygı ve gerginliklerini içe kapanma ve iletişimden kaçınma ile ortaya koymaya çalışırlar. Bazı gençlerin arkadaş toplantılarında kenarda kaldıkları gözlenir. Arkadaşları ile tartışmaya katılamaz veya katıldığında fikri dinlenmez. Bu gençler muhtemelen bir güvensizlik nedeni ile veya bir iç çatışma yüzünden yeterince kendilerini ifade edememektedirler.³

Ergenlik dönemi okul, meslek ve evlilik gibi sonraki hayatını etkileyen önemli kararların alındığı kritik bir dönemdir. Meslek seçimi ergenlik döneminin önemli bir boyutunu oluşturur. Çalışma dünyası içindeki başarı ve doyum için büyük önem taşıyan meslek araştırması, karar verme ve hazırlık yıllarını kapsar. Bu yıllarda ebeveynler, model olarak çocuklarının meslek seçimini etkilemektedir. Yapılan araştırmalar ergenlerin anne ve babalarının mesleklerini seçtiklerini saptamıştır. Ayrıca baba mesleğini seçmede babaya olan yakınlık ya da baba mesleğinin saygın bir meslek olması da kriterdir.

Gencin benlik saygısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Birçok çalışmada da görüldüğü gibi; demokratik anne-baba tutumu gencin yüksek benlik sayısına sahip olmasına neden olurken, otoriter ve ilgisiz tutum düşük özsaygıya yol açmaktadır. Algılanan olumlu ebeveyn tutumlarının gencin kendisi hakkında olumlu duygular geliştirmesine yol açtığı söylenebilir. Aile içi ilişkiler ve iletişimin boyutu ergeni sağlıklı ya da sağlıksız olarak nitelendirilen sonuçlara götürebilmektedir. Örneğin ebeveynini aşırı kontrol edici, otoriter ve baskıcı olarak algılayan ergenin özdeğeri ve kendine güveni düşük olmaktadır. Ancak ebeveyninden gelen desteğin ergenlerin bağımsızlık

¹ Dinçel, a.g.k., ss.61-62.

² Jersild, A., Gençlik Psikolojisi (Çev. İ.N. Özgür), İstanbul, 1983, s.174.

³ Kulaksızoğlu, a.g.k., s.97.

kazanma sürecinde önemini koruduğu bilinmektedir. Aile açık iletişimin ve dayanışmanın olduğu bir ortam olarak algılandığında aile üyelerinin kaygıları düşmekte, özdeğer artmakta, akademik başarı yükselmekte ve problemleri davranışlar azalmaktadır. Bu bulgulara dayanarak, aile etkileşiminin sağlıklı bir kimlik gelişimi açısından, duygusal dayanışmayı, açık iletişimi ve esnek kuralları teşvik edici bir ortam olması gerektiğine işaret edilmektedir.¹

Anne - babanın ve arkadaşlarının ergenle olan ilişkisi, ergenin benlik değerine katkıda bulunur. Özellikle ebeveyn desteği çocukların ve ergenlerin kendilerini önemli ve değerli algılamaları için önemli bir faktördür. Ergenin benlik değerini arttırmak için yeterli oldukları ve başarılı olacakları alanların onlara tanıtılması ve bu alandaki başarıların teşvik edilmesi, duygusal destek ve sosyal onay vererek ergenlerin güven duygularının pekiştirilmesi önerilmektedir.

1.2.4. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi

Ahlak iyi ve doğru davranışlar bütünüdür ve insanların uymakta sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır. Hangi davranışın iyi olup olmadığını belirlerken kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişen yargılar vardır.

Ergenlik dönemindeki birey, doğruluk ve adalet kavramlarıyla oluşturduğu ahlak değerleri ile standart ahlak değerleri arasındaki çatışmaları fark edebilir. Bu dönemde iyi davranış artık başkalarını sevindiren, başkalarınca da onaylanan davranıştır. Kurallar, doğru ve iyi kavramları, ortak değer yargıları ergenin üst benliğinin bir parçası olmuştur. Yanlış davranmaktan ceza korkusuyla değil, kendisi de doğru ve uygun bulmadığı için kaçınır. Uygun davranışı hem kendi yararına hem de toplumun değerlerine ve düzenine uyduğu için benimser. Sonraki aşamada genç ahlak değerlerinin yere, zamana ve koşullara göre değişebildiğini, bunların göreceli olduğunu kavrar.²

Ergenlikte işlev gören iki etmen, ahlak gelişiminde önemli değişikliklere katkıda bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bilişsel gelişimde soyut işlemlerin başlamasıdır.

¹ Dinçel, a.g.k., ss.72-73.

² Yörükoğlu, a.g.k., ss.52-53.

İkincisi ise Erikson tarafından ifade edilen, yeni bir kimliğin ve benlik duygusunun oluşmasıdır.¹

Piaget, soyut işlemlerin ergen kişiliğinin tüm yönlerini etkilediğini belirtmiştir. Soyut işlemsel dönemde kazanılan yeni düşünce ve duygular, daha büyük bir yaratıcılığa, güçlü dinsel duygulara ve kişinin kendisiyle ve duyguları ile ilgilenmesine yol açmaktadır.

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre, ergenlik dönemine karşılık gelen, yaklaşık 10-18 yaşları arasında "geleneksel aşama"dan geçilir. Bu aşamanın ilk evresinde birey, grup normlarına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Doğru olmak, başkaları ile ilgilenmek, iyi olmak, sadık ve güvenilir olmak çabasıdır. Grubun beklentileri ve kuralları doğrultusunda davranmayı öğrenir. Başkaları tarafından sevilmemek ve onaylanmamak kaçınılması gereken davranış biçimleridir. Ergen, başkalarının davranışını değerlendirirken sonucu değil, niyeti göz önünde bulundurmaktadır.²

Ergenlerin değer yargıları ve ahlaki gelişimi anne-babalarının, ve çevresindeki iletişim kurduğu kişilerin değer yargılarından ve ahlaki bakış açılarından etkilenir. Ergenler, çevrelerindeki insanların görüşlerini sentezleyip uygularlar. Eğer ergenin dünya görüşü ve değerleri akranlarından ve çevresindeki diğer önemli kişilerinkinden farklılaşıyorsa o zaman ergen bir rol ve kimlik karmaşasıyla karşı karşıya kalabilir.

1.2.5. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim

Ergenler duygulara çok önem verirler ve kararlarının büyük bir kısmını duyguları ile alırlar. Ergenin duygusal yönden sağlıklı gelişebilmesi için bedenindeki değişiklikleri kabul etmesi ve değişen bedene yeni imajlar geliştirmesi gerekmektedir.³

Ergenlik dönemi duyguların düzenlenmesinin ortaya çıkması için fırsatlar zamanıdır. Çünkü ergenlik dönemine doğru bir geçiş, duygusal canlanmanın yeni

¹ Dinçel, a.g.k., s.48 .

² Dinçel, a.g.k., s.45.

³ Yavuzer, Gençleri Anlama, a.g.k., s.44.

deneyimlerini ortaya çıkaran fiziksel, psikolojik ve sosyal geçişlerle birlikte gerçekleşmektedir. Duygusal deneyimler özellikle ergenlik döneminde daha yoğundur. Buna bağlı olarak ergenler kendilerinden daha genç ve yaşı olanlara nazaran daha sık ve şiddetli duygular yaşamaktadır. Bu şiddetli duygular yaşanırken hormonal, sinirsel ve kavramsal sistemler de olgunlaşmaktadır.

Ergenlikte duygusal sorunlara ve strese yol açan faktörler toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Çünkü ergenin gelişimsel görevleri büyük lde sosyal evre tarafından belirlenir ve her toplumun ergenlik dönemindeki gence yaklaşımı farklıdır. Kültürler arasında yapılan karşılaştırılmalı çalışmalar ergenlik özelliklerinin bazı benzerlikler yanında kültüre bağlı önemli farklılıklar da gösterdiğini ortaya koymaktadır.¹

Shiek (1999) yaptığı bir araştırmada, ebeveyn özelliklerinin ergenin yaşam doyumunu, umutsuzluğu, benlik saygısı ve yaşamdaki amaçları gibi özelliklerini yakından etkilediğini ortaya koymuştur. Olumsuz ebeveyn özellikleri ile ergenin ruh sağlığının ve başı etme becerilerinin sorunlu olması arasında bir ilişki bulunmuştur. Ailenin desteği gencin kendini değerli ve yeterli hissetmesine yardımcı olduğu gibi uyaran oluşturarak entelektüel gelişime katkıda bulunur. Bu katkılar örneğin, karar verme sürecini hızlandırmak, motivasyonu artırmak olabilir. Öztürk-Kılıç ve arkadaşlarının (1994) alışmasında, ergenlik döneminde algılanan aile ve arkadaş sosyal desteğinin yaşı, cinsiyet, çalışan-ğrenci olma durumuna bağlı olarak değiştiiği ortaya konmuştur.²

1.2.6. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim; bireyin doğduğu andan itibaren başılayan, yaşam boyu devam eden, kişinin çevresi ile iyi ilişkiler kurmasını ve içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayan bir süreçtir.

¹ Dinçel, a.g.k., s.54.

² Dinçel, a.g.k., s.56.

Sosyal gelişme, kişilerin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluluklarına karşı duyarlık geliştirmesi, bulunduğu grup ya da kültür içinde başkalarıyla geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesidir.

Sosyalleşmenin en üst düzeye ulaştığı ergenlik döneminde birey, sosyal yaşamda kendi statüsünü kazanma kaygısı yaşamaktadır. Ergenlik dönemindeki yaşantılar gencin okul başarısını, seçeceği mesleği belirlemesini, yetişkinlikte sosyal statüsünü ve toplumsal rollerindeki başarısını belirleyen en önemli etkenlerdir.

Ergenlik çağındaki gençler arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve anne babalarından yakın ilgi ve kabul görmek isterler. Ergenlik döneminin en belirgin özellikleri arasında dikkat çekme ve beğenilme isteği vardır. Bu ihtiyaçların karşılanmasını istemelerine rağmen çoğu zaman bir toplulukta odak noktası olmak, eleştirilmek ve komik duruma düşmek korkusu sosyal ortamlarda kaygıya neden olabilmektedir.

Özellikle yakın çevresinden kabul görmeyen gençler kendilerini engellenmiş hissedebilir. Fizyolojik olarak değişen, toplum tarafından eskisinden farklı yerlere konulan, kendine ilişkin bir çok soruyu cevaplamaya, değişimleri anlamaya, kendini tanımaya çalışan ergenin tüm bunları tek başına yaşaması, çözümlenmesi ve anlamlandırması düşünülemez. Ergen yaşadıklarını, hissettiklerini, korkularını, kaygılarını, umutlarını, planlarını, ebeveynlerine yaşıtlarına ya da öğretmenlerine açıklamak, paylaşmak, sorunlarına çözüm aramak, ihtiyacı içerisinde¹

Ergenin arkadaşlık kurmadan toplumsallaşması düşünülemez. Yani arkadaşlık ilişkileri toplumsal ilişkilere öncülük eder. Ergen için arkadaşlar tarafından aranmak, beğenilmek ve benimsenmek benlik saygısının önemli bir koşuludur. Arkadaşlık kurabilmeyi ve sürdürebilmeyi başaran ergen, toplumsal becerilerini de geliştirmiş demektir.

¹ Gültekin, F., "Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kimlik Gelişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı,1, Bursa, 2001, s.233.

Arkadaşları tarafından kabul edilmek, sevilmek isteyen ergen, bu isteğini birtakım yollarla ifade etmeye çalışır. İstek ve gereksinimleri olumlu olarak karşılandığında mutlu olur. Aksi halde endişelenir, öfkelenir ve kıskanır. Birçok araştırmacı, ergenlik döneminde yüksek bir duygusallık görüldüğü konusunda birleşmektedir. Bu dönemde duyguların şiddet kazandığı ve ergenin tüm yaşamında etkili olduğu görülür. Küçük bir kırgınlık ergenin yakın çevresindeki ilişkilerini etkiler. Duyguların şiddetlenmesi sonucu, gerginliğin doğurduğu belirli alışkanlıklar görülür. Bu alışkanlıklardan en yaygın olanı, iyi uyum sağlayamayanlarda görülen tırnak yeme alışkanlığıdır. Gerginlik azaldıkça bu alışkanlıklarda belirgin bir şekilde azalma görülür.¹

Hacker'a göre, formal işlemlere bağlı olarak ergenin kendi farkındalığı ve varoluşsal kaygıları artmaktadır. İkinci olarak, çocukluktan ergenliğe geçildiğinde arkadaşlık ilişkileri ebeveyn ilişkilerinden daha fazla önem kazanır. Örneğin; ergen, zamanının büyük bir bölümünü akranları ile geçirir. Arkadaş ilişkilerinin ana-baba ilişkilerinden farklı yanı, ilkinin ikincisi gibi bireyi koşulsuz kabul eden yönünün olmamasıdır. Bu yönüyle arkadaş ilişkileri ergen için hem mutluluklarının hem de hayal kırıklıklarının sebebi olabilir.²

2. SUÇ OLGUSU VE SUÇLU DAVRANIŞI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

Literatürde suç olgusu farklı şekillerde tanımlanmakta ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olmak üzere farklı teoriler yer almaktadır. Araştırmanın bu bölümünde suç olgusunun tanımlarına ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik geliştirilen bu teorilerden bahsedilmektedir.

¹ Aşık, a.g.k., s.22.

² Eskin, M., "Ergenlikte Yalnızlık, Başetme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı İle İlişkisi", Klinik Psikiyatri Dergisi, Sayı,4, Ankara, 2001, s.6.

2.1. Suç

Suç, (Crime, Delinquency) toplum halinde yaşayan bireyler arasında bazılarının öteki bireylerle çatışması sonucu ortaya çıkan sapma davranışdır.¹ Bunun yanında suç insanoğlunun varoluşundan beri olan psikolojik, biyolojik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yönleri olan genel bir kavramdır.

Ceza Hukuku'na göre suç, yasanın cezalandırdığı harekettir. Bu tanıma paralel olarak Paul Lutz, çocuk suçluluğunu şu şekilde tanımlar; “Ceza Yasası'na göre, suça neden olan bir kabahat işlemiş birey”. Hukuksal açıdan yalın olan bu tanım nitelik ve nicelik yönünden birbirinden farklı olguları kapsar. Örneğin, aç kalan ve yanında hiç parası olmayan bu nedenle yiyecek bir şeyler çalmak zorunda kalan suç işlemiş olurken, bir kişinin cep telefonunu zorla alıp daha sonra onu trenden atarak öldüren de suçludur.²

2.2. Suçlu Davranışı Açıklamaya Yönelik Teoriler

Suçlu davranışı açıklamaya çalışan teoriler Biyolojik, Psikolojik ve Sosyolojik olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır.

2.2.1. Biyolojik Teoriler

Biyolojik yaklaşım suçluların davranışlarının biyolojik bozukluklar sonucunda oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre suçlularda kalıtsal bozukluklar vardır, endokrin dengelerinde patoloji ya da beyinlerde hasar söz konusudur. Yani bedensel özellikleri ve mizaçları onları suça yöneltmektedir. Bu yaklaşımın ilk temsilcilerinden olan Lombrosso, suç eğilimlerinin kalıtsal olduğunu ve suçlu doğanların, insanoğlunun ilkel atalarıyla biyolojik ve fizyolojik benzerlikler gösterdiğini ileri sürmüştür. Ona göre, suçlu doğanlar örneğin, uzun küt bir çene, seyrek sakal gibi bazı fiziksel özellikler taşımaktadır. Bu fiziksel özellikler suça neden olmamakta, ancak suçlu tiplerin tanınmasını kolaylaştırmaktadır. Araştırmalarını daha çok İtalyan hapishanelerinde yapmış olan Lombrosso daha sonra kuramında değişiklikler yapmıştır. Suçluların, fiziksel tipolojileri nedeniyle normal nüfustan daha fazla suç işlemediklerini, ancak suça

¹ Yavuzer, H., Çocuk ve Suç, İstanbul, 2001, s.27.

² Yavuzer, Çocuk ve Suç,a.g.k., s.27.

daha fazla eğilimi olan gruplardan gelmeleri nedeniyle daha çok suç işlediklerini ileri sürmüştür.¹

Sheldon, 1949 yılında “Suçlu Çocuk Davranışları” (*Varieties of Delinquent Behavior*) adlı çalışmasında suçluluk teorisini ortaya koyar. Çalışma, 1939’da başlamış ve 1946’ya kadar devam etmiştir. Çalışmada 200 genç üzerinde araştırma yapılmıştır. Sheldon, çalışmasında, biyolojik yapı ile şahsiyetin ve davranışın ilişkisine işaret eder. Ancak, şahsiyet sosyo-kültürel bir fenomendir. Bu nedenle, bireyin toplumdaki fertlerle olan ilişkisi sonucunda şekillenerek oluşur.²

Sheldon insanları dört fiziksel kategoriye ayırmıştır: ³

- Endomorflar: şişman boyun eğen ve fiziksel etkinlikler ilgi duymayanlar,
- Mezomorflar: Kalın kemikli, kasları gelişmiş, atletik yapılı, fiziksel olarak aktif, kendini zorla kabul ettiren ve cüretkar tipler,
- Ektomorflar: İnce, uzun, inhiye ve içe dönükler,
- Dengeli tipler: Dikkati çeken belli özellikleri olmayan karışık kombine tipler. Sheldon 200 suçlu üzerinde yaptığı araştırmada suçluların %60’ının mezomorf tipte olduklarını saptamıştır. Glueck’lar da bu oranı %60.1 olarak bulmuşlardır.

2.2.2. Psikolojik Teoriler

Psikiyatri ve psikoloji organik akıl hastalarının suçlu davranışa etkili olduğunu belirtmektedir. Örnek olarak frenginin (sifilis) merkezi siniri sisteminde yarattığı bozukluklar ve yaşlılık nedeniyle bunama verilebilir. Genç suçlularda ise epileptik (sar’aya ilişkin) bazı bozukluklar görülmektedir. Ensefalitik enfeksiyonlar (menenjit) da çocukların davranışlarında önemli değişikliklere yol açabilmektedir.⁴

¹ Kaner, S.,”Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Sayı,2, Ankara, 1992, s.474.

² Öter, A., Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri Antalya Örneği (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2005, s.15.

³ Kaner, a.g.k., s.474.

⁴ <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

Psikanalitik Teori: Bu teorinin kurucusu S. Freud (1856-1939)'tur. Temsilcileri, başta Freud olmak üzere; Franz Alexander, Hugo Staub, Thedor Reik, August Aichhorn, Paul Reiwald, Eduard Negeli'dir. Yakın dönemde, Tilmann Moser ve Helmut Ostermeyer'de suçluluğu açıklamaya yönelik anlamlı psikoanalitik çalışmalarda bulunmuşlardır.¹

Bu kuram suçluluğu id, ego ve süperego gelişiminde oluşan patolojik durumlarla açıklamaktadır. Bunlar:²

- Kriminal dürtülerin yani idin kontrol edilmesinde yetersizlik olduğunda ego ya da süperego gelişiminde bir hata vardır. Bu nedenle kriminal dürtülerin kontrol edilebilme becerisi zayıflar. İdin hakimiyeti altında olan birey neticede suçlu olur.
- Ego gelişiminde bozukluk sonucunda antisosyal karakter şekillenir.
- Süperego aşırı derecede geliştiğinde, idin taleplerinin karşılanmasına hiçbir şekilde izin verilmez. Bu tip suçlular nevrotik olarak kabul edilirler.

Bu kurama göre iden gelen istekler aşırı derecede bastırıldığında ya da bunlara getirilen kontrol çok düşük olduğunda çeşitli davranış bozuklukları oluşmaktadır. Bu nedenle bazı kişiler saldırgan olurlarken, bazıları tamamen pasif, bazıları da belli dürtülerini kontrol altına almada yetersiz kalmaktadır. Kişiliği oluşturan elementler bu şekilde çarpıtıldığında suçluluğu da içeren antisosyal karakterler ortaya çıkabilmektedir.

Franz Alexander ise suçluyu, gelecekte daha büyük ödüller elde edebilmek için şimdiki zevk ve hazlardan vazgeçemeyen kişi olarak tanımlamaktadır. Suçlu insan, gelişimin anal döneminde, anne ve babasının verdiği tuvalet terbiyesi sırasında, öğrenilmesi gereken temel ilkeyi "gerçeklik ilkesini" öğrenememiş olduğu için, davranışlarıyla uyum sağlayamamış olan kişidir. Alexander çevre faktörlerini ve sosyal faktörleri de gözden uzak tutmamaktadır. Genetik ve çocuklukta edinilen eğilimlerin yanında ailenin ve diğer sosyal güçlerinde suçluğun ortaya çıkmasında katkıları olduğunu kabul etmektedir.

¹ Öter, a.g.k., s.16.

² Kaner, a.g.k., s.478.

Diğer bazı psikanalistler, sevgi, beslenme ve özen gibi çekirdek aile içinde tatmin edilmesi gereken ihtiyaçların yokluğunu telafi için suç işlediğini ileri sürmektedirler. Özellikle anne ve babadan yoksunluğun suça etkisi üzerinde durulmaktadır. Gerçekten de, temel gereksinimlerini aile içinde karşılamayan çocukların strese düştükleri ve suç işledikleri gözlenmiştir. Aynı Stres içinde bulunan bazı çocuklar ise suç işleme yerine, başka telafi edici tatmin yollarını bulmuş oldukları gözlenmiştir.

Yeni psikanalitik görüşlere göre ise, anti-sosyal davranış (suç) anne ve babanın müsadeci (permissive)tavrılarından kaynaklanmaktadır. Çocuğun işlemiş olduğu suç, anne ve babanın “id”ini tatmin etmekte ve onlarca onaylanmaktadır. Bu durum ise süperegoğun tam olarak gelişmemesine yol açmakta (delikli süperego-süperego lacunae) ve onun, toplumun yasakladığı hareketleri kontrol altına alabilme yeteneğini azaltmaktadır.

Psikanalitik görüşler çok etkileyici ve çok yandaş bulmuş görüşler olmakla birlikte, çok kişi tarafından yetersiz olduğu nedeni ile eleştirilmiştir. Özellikle Freud’un ceza görebilmek için suç işlendiği görüşü hiç de gerçeklere uygun görülmemektedir. Aksine suçluların büyük bölümü yakalanmamak ve cezalandırılmamak çabası içindedir. Ayrıca pek çok suç, dürtü ve içgüdüler nedeni ile değil, düşünülerek ve planlanarak işlenmiştir.¹

Suçu Psikopatiye Dayandıran Görüşler: Psikopatolojik suç düşüncesi, hastalıklı ruhsal yaşamın tezahürlerinin özel görünüş noktaları altında suçun mütalaa edilmesidir. Psikopatoloji kelimesi, ruhsal yaşam üzerine bütün hastalık ve anormallikleri kapsayıcı anlamda mütalaa edilmelidir. Psikopatolojik suç düşüncesi bu yüzden, suçu ruhi hastalıklar ve ruhsal anormallikler yanından anlamaya teşebbüs eder. Psikopat kavramı ile bedeni hastalığa dayanmayan anormal karakterli davranış anlaşılır. Psikopat suçlu, burada esas alınan dayanak noktasına göre, aynı zamanda öncelikle gerçek psikopat tiplerle sınırlanmalıdır, belirli kişilik tipleri ile özellikle Schneider’in on tipi ile ilgilidir. Suçlu psikopatların belirli gruplama içine sokulması kolay değildir. Suç politikasının önemli sorusu, psikopatlara ceza hukukunda nasıl muamele edileceğidir. Bu, ceza hukukunun tartışmasız en önemli problemlerine dahildir.²

¹ <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

² Demirbaş, T., Kriminoloji, Ankara, 2001, s.112.

Psikopat kişilik genç suçlularda önemli bir suç etkeni olarak görülmektedir, özellikle itiyadi suçlarda daha belirgindir. Psikopatlık kavramı çok eskiye dayanmaktadır ve “antisosyal kişilik” olarak tanımlanmaktadır. Sosyalleşmemiş ve davranışları kendilerini toplumla sürekli çatışma halinde getiren bireylere, gruplara, topluma sadakat ve vefa duygularından yoksun, bencil, duygusuz, sorumsuz, dürtüleri ile hareket eden, deneyimlerden öğrenme, cezadan ders alma ve suçluluk gibi duygulardan yoksun kişidir. Hep başkalarını suçlar ve kendi davranışlarına haklı özürler bulur.

Ulman ve Krashner “Anormal Davranışa Psikolojik Yaklaşım” adlı eserinde psikopatların özelliklerini şöyle belirtmektedirler:¹

- Toplum kurallarına uygun davranmamak,
- Sahte bir sevimlilik ve olgunluk,
- Hukuka aykırı ve alışılmamış biçimde davranma güdüsü,
- Ufak hileli suçları tekrar tekrar işlemek,
- Kronik vefasızlık,
- Yapılmış olan kötü davranışlar nedeni ile bir sıkıntının veya suçluluk duygusunun olmaması,
- Geçmiş deneyimlerden ders almamak,
- Yetkililerle sürekli çatışma,
- Yakın ve anlamlı insanlararası ilişkileri sürdürmememe,
- Zevk almayı ertelemeyi istememe.

Duygusal uyarılara karşı daha az duyarsız oldukları için, psikopatlara normal insanlardan daha fazla uyarı gerekmektedir. Bu nedenle de bunların normal insanlara kıyasla, heyecan verici olaylara daha fazla arzuladıkları görülmüştür.

Pek çok yazar, anne ve babanın olmayışının yada anne baba tarafından istenmeyişin psikopatlığa yol açtığını iddia etmektedir. Bunlardan Buss, iki tür ailenin psikopatlığı doğurduğunu belirtmektedir:²

¹ <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

² <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

- Soğuk, mesafeli anne-baba,
- Tutarsız anne-baba; yani ne zaman ödüllendireceği veya ne zaman cezalandıracağı belli olmayan anne-baba.

Psikopatlığın tedavi edilemeyeceği ileri sürülmüş ise de, bazı zor olaylarda sosyalleştirme mümkün olmuştur. İyi bir evlilik de psikopat kişilikte düzelmeye yol açabilmektedir. Psikopat kişilik tüm suçları izah etmek için yeterli değildir. Psikopatlar suçluların ancak küçük bir bölümüdür.

2.2.3. Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik suç teorileri; sosyal yapı, sosyal yapının değerleri, normları ve sosyal yapının kurumlarını suç nedenleri açısından ele almaktadır. Genel anlamda suç, sosyolojik bakış açısına göre sosyal ortamın bir ürünüdür, başka bir deyişle hasta olan toplumdur. Sosyolojik teoriler suç davranışını sosyoloji bilimi varsayımları çerçevesinde ele almakta ve suçun sosyal boyutlarına vurgu yapmaktadır. Suçlu davranışını ele alan sosyolojik teorileri sosyal yapı teorileri, sosyal süreç teorileri ve çatışma teorileri olmak üzere üç alt başlık altında incelemek mümkündür.¹

Sosyal Yapı Teorileri: İlk sosyolojik suçluluk teorisi olarak Emile Durkheim (1858-1917)'in suçun yapısal-fonksiyonel sınırlanması teorisinden söz edilir. Durkheim, sosyolojik metod kuralı içerisinde (1895), suçluluğun analizi vasıtasıyla bu teorisini oluşturdu. Kriminologlar arasında suçun patolojik bir görünüş ortaya koyduğunun tartışmasız olduğu bir zamanda; Durkheim, suçluluğun bilakis tüm toplumlarda, her türde görünüşte olacağını belirterek itiraz etti. Suçluğun bulunmadığı hiçbir toplum yoktur. Her yerde ve her zaman insanların bazı davranışlarına tepki olarak ceza uygulanmıştır. Bu yüzden suçluluk normaldir. Eğer suçluluğun kapsamı belirli bir sınırı aşarsa, bu hastalıktır. Bununla suçluluk her sağlıklı toplumun bütünleşmiş kısmıdır. Suçun olmadığı bir toplum tam olarak ve hiçbir yerde mümkün olamaz.²

¹ Burkay, S., "Teorik Çerçeve ve Suç", ETHOS Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Sayı,2/4, Antalya, 2008, s.8.

² Demirbaş, a.g.k., s.125.

Gerilim teorileri; belli temel değerler üzerinde toplumun homojen olduğu varsayımına dayanıp toplumda büyük çoğunluğun kitle iletişim araçları, aileler ve okullar ile sosyalleştiğini göz önünde bulundurarak bazı bireylerin neden sapan davranış gösterdiklerini açıklamaktadır. Kuralları ve yasaları çiğneyen bireylerin bu davranışlarını anormal olan toplumsal koşullara karşılık verme olarak gören bu teoriler suçun nedenini toplumun sosyal organizasyonuna bağlı olarak görmektedir.¹

Robert K. Merton, 1938 yılında çocuk suçluluğuna Durkheim'in anomi kavramına dayanarak yeni bir açıklama getirmiştir. Durkheim suç sorununu açıklarken sosyal-düzensizlikler (*social-disorganization*) kavramını esas almıştır.

Merton'un "Sosyal Yapı ve Anomi" (*Social Structure and Anomie*) teorisi esasında iki kavrama vurgu yapar. Bunlar: sosyal güçler (*social forces*) ve sosyal organizasyonlardır (*social organization*).²

Merton, Durkheim'in ortaya koyduğu anomi kavramını geliştirerek Durkheim'in düzenleme eksikliği veya normsuzluk olarak tanımladığı anomi kavramını kültürel amaçlar ile bunlara varmanın meşru yolları arasında var olan bir kopukluk olarak tanımlamıştır. Merton gerilim kuramını geliştirirken anomi kavramını bir değişken olarak kullanmıştır. Merton'un ortaya koyduğu Anomi teorisi bireyin sapan davranış göstermesinin nedeni ile doğrudan ilgili değildir. Bunu açıklamak yerine toplumda var olan suç oranlarına dikkat çekmiş, meşru amaçlara ulaşmada kullanılacak yolların eşit dağıtılmadığı düşüncesinden hareket ederek açıklamıştır. Merton'a göre suç bireylerin değil içinde bulunulan toplumsal koşulların ürünüdür.³

Alt kültür teorileri: Sosyal bir sistem içinde, özellikle iş bölümünün aşırı bir şekilde belirgin olduğu toplumlarda kültür eşit olarak yaygın değildir. Bundan dolayı sosyologlar, toplumun alt toplumlardan oluştuğunu belirtmektedirler. Tüm toplum içinde yer alan bazı alt-toplumlarda kültür farklılıklarının oluştuğunu görmekteyiz. Belirli meslekler ve sosyal kategoriler içinde ortaya çıkan bu farklı kültürler tüm kültürün içinde yer alan-alt kültürler olarak adlandırılmaktadır. Alt-kültür kısaca, toplumdaki belirli bir gruba özgü anlamlar, değerler ve davranış biçimleri olarak tanımlanabilir.

¹ Burkay, a.g.k., s.9.

² Öter, a.g.k., s.24.

³ Burkay, a.g.k., s.9.

Alt-kültür ve egemen kültür arasındaki farklılık ve bütünleşme derecesi alt-kültürde normatif bir izolasyon ve dayanışmaya yol açar. Tüm kültürden farklı değerlerle belirginleşen bir alt-kültürün varlığı bazen patlayıcı ve tüm kültüre zarar verici olmakla beraber bazen de tüm kültür tarafından tolere edilmiş olabilir. Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teorilere gelince bunlar belirli alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunlarında hukuka aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler.

Örneğin üç tür suç çetesi alt-kültürü bulunmaktadır:¹

- İyi entegre olmuş, bütünleşmiş toplumlarda çeteler adeta, erişkinlerin organize suçluluk faaliyetleri için staj grubudur. Öncelik kâr getiren faaliyetlere verilir ve şiddete pek az rastlanır. Buna suçlu alt-kültürü denir.
- Zamanla bu gruplarda uyuşturucu maddelere yönelme söz konusudur ve bu maddeleri sağlamak için para kazanmağa yönelik faaliyetlerde bulunurlar.
- Bütünleşmemiş toplumlarda ise bu gibi iyi organize olmuş yapı bulunmamaktadır ve gençler üzerinde zayıf bir toplumsal kontrol vardır. bu tür toplumlarda ki çete alt-kültürü aşırı davranışlar sergiler. Burada ilk amaç “saygı” sağlamaktadır. Bunun için şiddet, mal tahribi gibi davranışlarda bulunurlar.

Alt kültür teorileri konusunda Albert Cohen’in, Cloward ve Ohlin’in çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Albert Cohen, Merton gibi yapısal kaynaklarda görülen gerginlik nedeniyle suç davranışının oluştuğunu vurgulamış ve alt sınıflarda özellikle ergen erkeklerin suç davranışını sergilemelerinde etkili olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak Cohen, bireysel davranışlardaki değişimi veya niçin suçlu alt kültürün belli bir dönem içinde korunduğunu açıklamamış, bunun yerine alt kültürlerin niçin var olduğunu açıklamıştır.

¹ <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

Cloward ve Ohlin; birçok alt sınıfın başarılı amaçlara ulaşmada alternatif yollar bulmakta zorlanabildiklerini ve suçlu alt kültürlerin başarılı olmak için ilk olarak kanuna aykırılık sonra da şiddet gibi yasadışı yolları ortaya koyduklarını belirtmişlerdir. Cloward ve Ohlin suçun bireysel bir çaba olmadığını, fakat kolektif uyumun bir parçası olduğunu vurgulamışlardır. Chicago Okulu'nun suç çalışmaları sosyal ekoloji teorileri kapsamında incelenmektedir. Chicago Okulu çalışmalarında genel olarak suç davranışının nedeni sosyal yapı ve ekolojik çevre olarak ele alınmaktadır. Chicago Okulu sosyologlarından özellikle Clifford R. Shaw ve Henry D. McKay'in çalışmaları dikkat çekmektedir.¹

Sosyal düzensizliği, coğrafi alanda yüksek suç ve suçluluğa izin veren zayıf sosyal kontrollerle eşdeğerde görmüşlerdir. Clifford R. Shaw ve Henry D. McKay insan doğasında suç ve suçluluğun varlığını reddederek problemin coğrafi alanda yer aldığını vurgulamaktadırlar. Öncelikle, yüksek suç oranının var olmasının coğrafi bölgede yaşayanlarla ilgisinin olmadığını, suç oranının bölgelerde var olan kalıntılar olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durum Shaw ve McKay' e göre, yerleşimlerin ard arda yaşamış olan nesillerin sapma geçmişleridir. Araştırmalarında yüksek oranda suç işleyen grupları değil, bunun yerine yüksek oranda suç olan coğrafi bölgeler bulmuşlardır. Sosyal yapı teorileri ele alındığında suç davranışının temel nedeninin sosyal yapıdan kaynaklandığı vurgusu dikkat çekmektedir.²

Sosyal Süreç Teorileri: Sosyal süreç teorileri grubunda yer alan sosyal öğrenme teorisi, kontrol teorileri ve etiketleme teorileri kapsamında suç davranışına ilişkin geliştirdikleri yaklaşımlar söz konusudur.

Aykırılıkların Birleşmesi ve Öğrenme Teorisi; Bu kuram Edwin H. Sutherland tarafından “Aykırılıkların Birleşmesi ve Öğrenme Teorisi” (*The Differential-Association and Learning Theory*) olarak formüle edilmiştir. Tarde, “Kanunun Taklidi” (*Law of Imitation*) adlı eserinde Sutherland'ın öncüsü olarak yer almaktadır.³ Sutherland'ın teorisine göre, suç öğrenilen bir davranıştır. Bununla bu girişim biyolojik ve bireysel psikolojik teorilere açık bir itirazı içerir. Sutherland'a göre, suçluluk ne kişisel

¹ Burkay, a.g.k., ss.10-11.

² Burkay, a.g.k., ss.10-11.

³ Öter, a.g.k., s.27.

özelliklerden, ne de sosyo-ekonomik durumlardan doğar; suç, herhangi bir kültürde, herhangi bir kişiyi etkileyecek öğrenme sürecinin sonucudur. 1939 yılında Sutherland tarafından ortaya atılan bu teoriye göre, suç öğrenilen bir davranıştır ve suç yaratan kanunları ithal yönündeki düşüncelerin, ihlal etmeme yönündeki düşünceleri aştığı zaman kişiler suç işlemektedir. Suçun öğrenilmesi, suçun işlenmesine dair teknikleri kapsamaktadır. Ancak bu teori gençlik çetelerinin suçluluğunu ortaya koymak bakımından belki dikkate alınabilirse de genel olarak yabancı suçluluğunu açıklamak bakımından yetersizdir.¹

Kontrol teorileri genel olarak insan davranışlarının denetimi ve bu denetim ile ilgili olan kuramsal süreçler üzerinde odaklanmaktadır. Bu kuram bireylerin davranışlarını düzenleyen, şekillendiren faktörleri ele almaktadır. Suç olgusunu, bireylerin davranışlarında etkili olan aile yapısı, çevresel faktörler, inançlar gibi sosyal değişkenler ışığında değerlendirmektedir.

Kontrol kuramının öncülerinden olan Travis Hirschi 1969 yılında Sosyal Bağ teorisini ortaya koymuştur. Travis Hirschi'nin Sosyal Bağ teorisi ile suç davranışının topluma karşı bireysel bağların zayıfladığı ve koptuğu zaman sonuçlanacağına dikkat çekerek sosyal bağ konusuna odaklanmaktadır. Bu teoriye göre sosyal bağ dört ana bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; aileye, arkadaşlara, eğitim kurumlarına ve kendi yaş grubunda olan bireylere olan bağlılık şeklindedir. Hirschi'nin bu teorisinin ana konusu genci, çocuk suçluluğu işlemeden, suç ve olağan dışı davranışlardan korumanın faktörleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hirschi'ye göre eğer bir gencin bağlılıkları, ilgileri, inanışları düşükse gencin çocuk suçlusu olma ihtimali yükselecektir. Başka bir deyişle, sosyal bağdaki kişisel ilişkiler düşükse suç davranışlarında artış olacaktır.²

Etiketleme teorisi veya toplumsal reaksiyon teorisi 1960'lı yıllarda suç ve suçluluk konularında dikkat çeken kısa süre içerisinde de tanınan bir kuramdır. Bu teori bireylerin etiketlenmelerinin onların suç işleme süreçlerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Buradan hareketle bu teori, bireylerin sapkın veya suçlu olarak etiketlenmelerinin onların toplumdan dışlandıkları yönünde bir duyguya kapılmalarına

¹ Demirbaş, a.g.k., s.125.

² Burkay, a.g.k., ss.11-12.

neden olacağını ve bu dışlanma duygusunun bireylerin suçlu gruplarla ilişkiye girmesinde etkili olacağını vurgulamaktadır.¹

Sosyal Çatışma Teorileri: Yapısal nitelikteki teoriler, değerler üzerinde uzlaşmış toplum modellerinden yola çıkmaktadır. Her toplumda, sosyal sistemlerin tümünde, değerler üzerinde uzlaşma vardır. Bu uzlaşma modeline karşın bir uyuşmazlık modeli ileri sürülmüştür. Bu uyuşmazlık modelini göre yapılanmış toplumda dört özellik bulunmaktadır:²

- Her toplum her zaman değişikliğe maruzdur. Sosyal değişim kaçınılmazdır.
- Her toplumda her zaman sosyal çatışma bulunmaktadır. Bu kaçınılmazdır.
- Her toplumun her kesimi bu değişime katkıda bulunur.
- Her toplum bazı üyelerinin diğerlerini sınırlaması ilkesi üzerine kurulmuştur.

George Vold suçun sosyal çatışmanın bir ürünü, politik ve sosyal eşitsizliğin bir yansıması olduğunu ileri süren ilk kriminologdur. Vold'a göre, toplum gruplardan oluşmaktadır. Bu grupların çıkarları ve amaçları birbiri ile çatışır, yarışır veya aynı doğrultuda olursa gruplar arasında uyuşmazlık başlar. Gruplar çıkarlarını çok iyi gözetirler ve onları savunmaya her zaman hazırdırlar. Bir grup durumunu koruyabilmek için ve geliştirebilmek için diğer sürekli diğer grupları kollamak ve mücadele etmek zorundadır. Vold, Ceza Hukukundaki uyuşmazlık ve çatışmayı bu şekilde açıklamakta: "kanun yapma, ihlal etme ve hukukun uygulaması süreci grup çıkarları arasındaki temel ve köklü çatışma ve uyuşmazlıkları yansıtmaktadır" demektedir. Vold azınlık gruplarının yasama sürecini etkileyecek güçleri olmadığı için, bunların davranışlarının genellikle kanunlarda suç olarak tanımlandığını iddia etmektedir. Ayrıca Austin Turk ve Richard Quinney de 60'lı yıllarda bu görüşü savunmuşlardır. Bu yazarlar Dahrendorf'un "Endüstri Toplumunda Sınıflar ve Sınıf Uyuşmazlıkları" adlı eserinde etkilenmişlerdir. Dahrendorf toplumdaki tabakalaşmadan söz etmekte, fakat bu tabakalaşmayı ekonomik sınıflara dayandırmakta, yetkinin farklı ellerde bulunması ile açıklamaktadır. Bugünkü toplumda yetkiyi ellerinde tutanlar (yönetenler) ve buna uyanlar (yönetilenler) olmak üzere iki grup insan bulunmaktadır.³

¹ Kızmaz, Z., "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", CU Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı,2, Sivas, 2005, ss.149-174.

² <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

³ <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

Austin Turk de, “Suçluluk ve Hukuk Düzeni” adlı kitabında suçun yetkiler arasındaki rol farklarından ortaya çıktığını savunmaktadır. Yani yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişki bir kopukluk ve aksama bulunmaktadır. Hukukun ihlal edilmesi yani suç işlenmesi, otoritenin başarısız olduğunu gösterir. Suçlu statüsü, normlara karşı direnen kişilere verilir. Turk’e göre sosyal düzen, toplumu kontrol altında tutmak isteyen güçlü grupların ürünüdür. Bu kontrol o grupların değerlerinin kanunlara konulmasını ve bu kanunların uygulanmasını sağlar.¹

Karl Marx; çatışmayı her kapitalist toplumda ortaya çıkan iki ayrı sosyal sınıf olan burjuva yani sahip olanlar ile proletarya yani işçi sınıfı kapsamında açıklamaktadır. Marx çatışmayı toplumda kaynakların azlığından ve bu kaynakların özellikle gücün dağılımdaki tarihsel eşitsizliklerden dolayı meydana geldiğini, bu eşitsizliklerin de güçlü olanla yani burjuva sınıfı ve güçlü olmayanla yani işçi, proletarya sınıfı arasında çatışma yaratacağına belirtmiştir. Marxist kriminolog W.A. Bonger; Suçluluk ve Ekonomik Şartlar (1916) isimli alışmasında kapsamlı bir suç teorisi oluşturmuştur. Bonger’e göre kapitalist ekonomik sistem bireyleri açgözlü ve bencil olmaya itmektedir. Suç alt sınıflarda yoğunlaşmaktadır çünkü adalet sistemi fakir olan bireyleri suçlu hale getirirken zengin olan bireylerin kendi bencil isteklerine ulaşabilmeleri için yasal olanakları onlara sunmaktadır. Bonger, sosyalist toplumların suç toplumu bütününe yaydığı zenginlikle ortadan kaldırdığı ileri sürmektedir.²

Suç davranışı Marxist yaklaşımlarda ekonomik anlatımlar çerçevesinde açıklanmaktadır. Özellikle sanayi devrimi sonrası toplumda meydana gelen sınıflar ve bu sınıflar arasındaki ekonomik farklılıkların doğurduğu sonuçlar suç ve suçluluğu açıklamada yer edinmiştir.

3. ERGENLERİ SUÇA İTEN NEDENLER

Ergenleri suça iten pek çok neden olmakla birlikte başlıca suça iten nedenler; ailevi nedenler, çevresel nedenler ve bağımlılık yaratan maddelerden kaynaklanan nedenler olarak gruplanabilmektedir. Aşağıda bu nedenlere yer verilmektedir.

¹ <http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

² Burkay, a.g.k., ss.12-13.

3.1. Ailevi Nedenler

Toplumun en küçük yapıtaşı olan aile, birlik, beraberlik ve dayanışmanın simgesidir. Geleneklerin, kültürün gelecek nesillere aktarılmasından önemli bir rol oynar. Üstlendiği taşıyıcılık rolü tarihsel birikimlere katkı sağlar. Aile, çocuklu veya çocuksuz karı kocadan oluşan, belirli süresi olan bir birlik veya sosyal yapılandırma. Sosyal sistemin en küçük birimi olan aile, iç oluşumu bakımından bir grup, toplum örgütlenmesi bakımından ise, temel bir kurumdur.

Aile içi ilişkiler ve aile fertlerinden birinin suç işlemiş olup olmaması, çocuğun suça yönelmesinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle babanın suç işlemesi durumu çocuğu etkilemektedir. Böylece, ailede anne ya da babanın suç işlemesi, ana-baba-çocuk ilişkilerini iki yönden etkiler: İlk olarak anne ya da baba tutuklanarak cezaevine gittiği için aile fiilen parçalanır. İkincisi baba erkek çocuk için bir model oluşturduğu için babanın suçluluğu, çocuğun da suça itilmesinde etkili olabilir. Yapılan pek çok araştırma, ailede ana babanın veya sadece anne ya da babanın suçluluğu ile çocuğun suç işlemesi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Böylece, toplumun vazgeçilmez temelini, alt yapısını teşkil eden aile topluluğu çocuğu suça iten veya ona suç işleyen nedenlerin gizli ve açık kaynağı olabilmektedir. Birçok çocuk mahkemesi hâkimi, çocukları suç işlemeye sevkeden nedenlerin başında ailenin geldiğini kabul etmekte, hatta bazıları daha da ileri giderek çocuğu suç işlemeye yönelten tek nedenin aile ortamı olduğunu iddia etmektedirler. Toplum tarafından anne ve babanın ve diğer akrabaların suçlu olarak etiketlenmesinden (damgalanması) dolayı çocukta benzer bir şekilde etiketlenir. Örneğin, hırsızın kızı, katilin oğlu, kaçakçının yeğeni gibi.

Diğer taraftan çocuk suçluluğunu açıklayan alt-kültürel teoriler, alt sınıfa mensup bireylerin, özellikle gençlerin topluma yabancılaştıklarını, ailelerinin eğitim düzeyinin düşük olduğunu ve üzerlerinde, orta sınıf tarafından belirlenen, başarı standardına ulaşmalarının normal yollardan güçlüğünü bilmelerinden kaynaklanan bir baskı olduğunu ileri sürerler. Bu teorisyenler, ailelerin de bazı durumlarda çocuklarından, onların elde edebileceklerinin ötesinde başarı beklentileri ve onlara bu

yolla baskı yapmaları, çocukların ve gençlerin sapmış davranışlarına neden olabilir, görüşünü savunurlar.¹

Doğumdan itibaren çocuk, yaşamın her alanında yetersiz bir durumdan daha yeterli duruma gelirken en büyük desteği anne ve babasından alır. Çocuklar birçok davranışlarını anne-babayı taklit ederek yaparlar. Eğer çocuğun taklit edebileceği bir anne babası yoksa bu çocuğun yanlış modellere açık olabileceği anlamına gelir. Sokaklarda yaşayan, çalışan ve sokaklarda suça bulasan çocukların aile yapılarında mutlaka bir olumsuzluk mevcuttur. Bu olumsuzluklar;

- Anne ve babanı ayrı olması.
- Ebeveynlerden birinin madde veya alkol bağımlısı olması.
- Anne ya da babanın üvey olması.
- Anne, baba ya da her ikisinin de vefat etmiş olması.
- Çocuğun aile içi şiddete ya da tacize maruz kalması.
- Çocuğun ebeveynleri tarafından çalışmaya zorlanması.
- Ebeveynlerin çocukla ilgilenmemesi.
- Yeterli beslenememe, ihtiyaçların karşılanamaması.
- Yaşadıkları yerin sağlıksız ve izbe bir mekan olması.

Yukarıda saydığımız olumsuz koşullara daha bir çok madde ekleyebiliriz. Ancak genel hatları ile bu maddelerden biri veya bir kaç çocuğun evini terk etmesine, sokaklarda yaşamayı tercih etmesine, çetelerin ve insan tacirlerinin eline düşmesine kısacası suç işlemesine, kullanılmasına yol açabilir. Bu yüzden aile kurumu, çocuğun kendi ayakları üzerinde durup, yanlış doğruyu tam olarak kavrayabilecek yaşa gelinceye kadar korunup, kollanması adına hayati önem taşımaktadır.

Aksoy ve Ögel (2004) ülkemizde suç işleyen ergenlerle yapılan araştırmaları gözden geçirdikleri çalışmalarında, suçlu çocuk ve ergenlerin ailelerinin %44'ünün asgari ücret ya da altında gelir düzeyine sahip olduklarını; suçlu çocuk ve ergenlerin anne ve babalarının okur-yazar olmadıklarını ya da ilkokul mezunu olduklarını; suçlu çocuk ve ergenlerde anne veya babanın ölümü, boşanma veya diğer sebeplerden parçalanmış aile oranının yüksek olduğunu; suça yönelmiş ergenlerin çoğunluğunun

¹ Kocadaş, B., “ Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi: Malatya’da Çocuk Suçluluğu”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,Sayı,1, Ankara, 2007, s.169.

evde ve okulda şiddete maruz kaldıklarını; suçlu çocuk ve ergenlerin ailesinde alkol ve uyuşturucu kullanıldığını; suçlu çocuk ve ergenlerin ailesinde veya yakın çevresinde suç işleyen ve cezaevine giren kişilerin olduğunu ve suçlu çocuk ve ergenlerin çoğunluğunun okuldan kaçma davranışı sergilediklerini ortaya koymuşlardır .¹

3.2. Çevresel Nedenler

Ergenleri suça iten çevresel nedenler; arkadaş grupları, okul çevresi, aile-okul dışındaki ortam ve suçluluk, iç göçler ve kentleşme, kitle iletişim araçları olarak belirlenmiştir. Aşağıda ergenleri suça iten bu çevresel nedenlere ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

3.2.1. Arkadaş Grupları

Akran grubu da ergenlerin, psikososyal gelişimleri açısından önem arz etmektedir. ergenler özellikle; aitlik duygusu, duygusal destek ve davranışsal normları kazandıran bir işleve sahip olması açısından akran gruplarını tercih etmektedir. Özellikle, ev ortamında veya aile içerisinde ebeveynlerden gerekli ilgi ve desteği bulamayan çocuklar, kendilerine ilgini gerçekleştirebileceği yeni ortam arayışlarına yönelmektedirler. Aynı şekilde okulda başarısız olan çocuklar, kendileri ile bazı benzer özellikler sergileyen antisosyal akran grupları ile birlikte olma yönelimi içerisinde olmaktadır. Dolayısıyla konuya ilişkin yapılmış araştırmaların da, saldırgan davranışların önemli bir oranının akran gruplarıyla birlikte gerçekleştirildiği ve antisosyal davranış sergileyen akranlarla olan ilişkinin, suç ve şiddet davranışını kazanmanın güçlü bir göstergesi olduğu yönünde bulgular saptadıkları bilinen bir gerçektir.²

Akran gruplarının çocuğun topluma hızla uyumunda katkısı yadsınamazken, olumsuz özellikleri baskın olan "çete" gruplarının davranış bozukluklarını geliştirici ve pekiştirici özelliklerine de dikkat edilmesi gerekir. Çocuklar grubun üyeliğinin gerektirdiği bütün davranışları fazla düşünmeden ve belki de yalnızca gruptan ayrılmamak için kabul eder. Çocuğun, ailedeki sosyalizasyonunun hemen arkasından,

¹ Terzi, Ş., "Okullarda Yaşanan Şiddet Önleyici Bir Yaklaşım : Kendini Toparlama Gücü", Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, Sayı.12, Ankara, 2007, s.76.

² Kızmaz, a.g.k., s.56.

hatta çoğu zaman bu sosyalizasyon devam ederken karşısına çıkan diğer bir sosyalleşme gücü, arkadaş grubudur. Önceleri oyun grubu yada mahalle arkadaşlığıyla başlayıp, daha sonraları okul, iş yada başka ad altında arkadaşlıklara dönüşür.

Kendine has normları ve kavramları bulunan, rekabet ve cinsiyet temeli üzerine kurulu arkadaş grubu,“genellikle ortak yönleri fazla çocuklar tarafından oluşturulur. Çocuk kendini bu grup içinde değerlendirir, arkadaşlarının beğenisini, saygısını kazanmak için onların tutum ve davranışlarını en üst düzeyde yapmaya çaba harcar. Bu nedenle arkadaş grubunun çocuk üzerindeki etkisi çok büyüktür”.¹ Bu etki, özellikle, ergenlik döneminde doruğa ulaşarak, aile yada okul gibi diğer sosyalizasyon kurumlarının birey üzerindeki etkisini minimuma indirir.

Arkadaş grubunun, çocuğa, toplum içinde hüsnükabul görme, aidiyet duygusu kazandırma, kendini gerçekleştirmeye imkan tanıma gibi olumlu etkilerinin yanında; Sigara, alkol, uyuşturucu, kumar yada suç gibi negatif davranışlara yönlendirme gibi olumsuz etkileri de vardır. Arkadaşlık ilişkisinin sürdürülmesi çoğu zaman, grup normlarının benimsenmesi ve bu normlar uygun davranılmasına bağlıdır. Çocuk, hoşuna gitmese de olumsuz davranışlarda bile çoğunluğa uymak zorundadır. Aksi takdirde, mızıkçılık yada korkaklıkla suçlanır yada grup dışına itilir Arkadaş grubu etkileşimi ve suçluluk arasındaki ilişki uzmanlarca uzun süre tartışılmıştır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, suçluluk eylemi tek başına olmaktan çok küçük gruplarla yapılma eğilimindedir.² Çocuk suçluluğuyla adı özdeşleşen hırsızlık bunun en güzel örneğidir.

Doç. Dr. Peker, yaptığı araştırmada, arkadaş çevresinin etkisinde kalarak suç işleyenlerin oranının uyuşturucu kullananlarda ve fiili livata suçu işleyenlerde % 100, ırza geçme suçu işleyenlerde % 66,6, hırsızlık suçu işleyenlerde % 44,8, gasp suçu işleyenlerde % 39,1 gibi yüksek rakamlarda olduğunu görmüştür.³

¹ Peker, H., Çocuk ve Suç, İstanbul, 1994, s.54.

² Akalın, N., Suça İtilmiş Çocukların Adli Tıp Açısından İncelenmesi Ve Cezaevinde Bulunan Suça İtilmiş Çocukların Deskriptif Olarak İncelenmesi (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999, s.25.

³ Peker, a.g.k., s.54.

3.2.2. Okul Çevresi

İnsan, karmaşık bir yapıya sahiptir. İnsanlardan oluşan toplum ise daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Okul, hem kendini oluşturan eğitim öğelerinden hem de davranışları üzerinde çalıştıkları öğrencileri yüzünden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Okul, bireylerin eğitim aldıkları ve aynı zamanda her türlü eğitim gördükleri kurumdur. Üniversite, ortaöğretim, ilköğretim okulu, anaokulu, eğitim merkezi gibi tüm sistemler okul adıyla anılır.

Okulda şiddet kavramı ise, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışları tanımlamayan bir anlamda kullanılmaktadır. Genel olarak okul bağlamındaki şiddet, öğrenci ile öğrenci ve öğrenci ile öğretmenler veya okul yöneticileri/okul personeli arasında yaşanan tehdit ve fiziksel saldırıyı içermektedir.

Öğrenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet veya suç davranışları arasında üçlü bir ayırım yapılmaktadır:

- Başkasının malına göz dikme şeklinde işlenen ekonomik suçlar: Ona göre bu şiddet, öğrencilerin maddi çıkar elde etmek için kullandıkları bir şiddet biçimidir. Diğer bir deyişle bu şiddet biçimi, başkasının malına göz diken yağmacı bir nitelik arz etmektedir.
- Uyuşturucu endüstrisine dayalı suçlar: Bu şiddet türü, şiddet davranışlarını sergileyen çetelerin, hakim olma mücadelesini içermektedir.
- Güçsüz olmaya dayalı bir kızgınlıkla ilintili olarak ortaya çıkan sosyal ilişkisel şiddet: Bu şiddet biçimi ise, güçsüz pozisyonda bulunan bazı gençlerin küçük düşürülmeleri ile ilintili olarak gerçekleşen bir şiddettir. Bir anlamda burada dile getirilen şiddet davranışı, küçük düşürülen bazı bireylerin, problemlerini çözmenin bir yolu veya aracı olarak yöneldikleri şiddeti tanımlamaktadır.¹

¹ Kızmaz, Z., "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı,1, Sivas, 2006, s.48.

Öğrencilere işe yaramayan ve zararlı davranışlardan ya da modellerden arındırılmış bir çevre sunmak okulun temel işlevlerinden biridir. Bu işlevini yerine getirebilmek amacıyla okul, çevrede var olan ama istenmeyen davranışları dışarıda tutarak, öğrencilere örnek alabilecekleri modellerden ve kazandırılmak istenen davranış kalıplarından oluşan temiz bir çevre hazırlamalıdır. Ancak buna rağmen okullarda zaman zaman hırsızlık, dayak, saldırganlık vb. şiddet olayları meydana gelmektedir. Son zamanlarda bu olayların sayısının gittikçe arttığı batılı ülkeler, çeşitli tedbirler alarak okulun içindeki bireyleri korumaya çalışmaktadır. Ülkemizde Emniyet Müdürlüklerinin yaptıkları çalışmalarla her yerde toplum destekli polis amirliği kurularak her okuldan sorumlu polis memurları görevlendirilmiştir. Bu sayede suç unsurlarının gerçekleşme başlangıcında bile müdahale etme olasılığı oluşmuştur

Okul, çocuğun uyumlu veya uyumsuz davranışlar göstermesinde önemli etmenlerin bulunduğu çevrelerden biridir. Çocuğun psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının okulda karşılanmaması birçok uyumsuzlukların çıkmasına sebep olabilir. Bunlar arasında en belirgin etmenleri şöyle sıralamak mümkündür:

- **Çocuklar arasındaki bireysel farkların tanınmaması:** Eğitim ve öğretimin çocukların bireysel farklılıklarını, ilgi ve ihtiyaçlarını göz önüne almaması, her çocuktan her derste aynı düzeyde ilgi ve başarılı olmayı beklemesi çocuklarda uyumsuzlukların en başta gelen nedenleridir. Çünkü bu tür istekler insan yaratılışına ters düşmektedir.
- **Gerekli rehberliğin yapılmaması:** Çocuklar ve gençlerin kendilerinde ve çevrelerinde olan değişiklikleri anlaması, bilmesi ve bunlara göre uygun davranış ve tutum geliştirmeleri ancak sistemli ve uygun bir rehberlikle sağlanabilir. Bunun yapılmaması bilgisizlik yüzünden birçok uyumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olabilir.
- **Öğretmenlerin disiplin ve eğitim tutumları-tedbirleri:** Bazı öğretmenler sert, bazıları aşırı yumuşak, bazıları ihmalci-nemelazımcı, bazıları tenkitçi, bazıları alaycı, bazıları eziyet etmekten hoşlanan, bazıları müşkülpesent-hiçbir şeyi beğenmeyen bir tutum içinde bulunabilirler. Bunlar çocukları ve gençleri suçluluğa kadar götüren bir etmen olabilir. Bunların örnekleri ara sıra

görülmekte ve acı sonuçlar doğmaktadır.

İstenmeyen davranışlarda bulunan ve uyum güçlüğü çeken çocuklarda kendilerini gösterme eğiliminin normal çocuklara oranla daha fazla olduğu bilinmektedir. Okulda başarılı olan çocuk kendisini gösterme gereksinimini kolaylıkla giderebilmesine karşılık, başarısız öğrencilerin bu gereksinimlerini karşılama şansı pek yoktur. Bunun sonucu olarak bu gereksinimlerini istenmeyen davranışlarda bulunarak karşılamaya çalışırlar. Bu durum, okulların tüm çocukların başarı hissini hissetmeleri ve kendilerini ifade etmelerine imkân tanıyan ortamlar olmalarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.¹

Şüphesiz okullar toplumlara yerleşmiştir. Okul özelliklerine ek olarak, okulu çevreleyen toplumda yüksek suç oranları, fakirlik işsizlik faktörleri okullarda meydana gelen düzensizlik oranları ile bağlantılıdır.

Toplumda meydana gelen suç ve şiddet, okullara da zorla girmektedir. Okulun ve toplumun, düzen ve güvenliği birbiri ile bağlantılıdır. Sosyal bakımdan düzensiz ve suçun egemen olduğu çevreler, sosyal bakımdan düzensiz ve suçun egemen olduğu okullar üretir. Kabul edilmelidir ki güvensiz okullar, güvensiz çevrelerde barınmaktadır ve okul kurallarını ciddi bir şekilde ihlal edenler, içinde yaşanılan toplumların ürünleridir. Sorunları, okullar yaratmaz ve bu sorunları yeterince denetleyip çözecek şekilde donatılmamışlardır. Okullar, bireylerin olası hatalı davranışını tahmin edip önlemekten çok, öğrenmeyi kolaylaştırmaya yönelik çalışmalar yapar. Ancak, okulların çoğu, kuruldukları tehlikeli ortamlardan daha güvenli bir ortam olma özelliklerini korurlar. Yüksek suç çevrelerinde kurulu devlet okulları, toplumun olumsuz koşullarını, olumlu etkiye çevirmek amacıyla olağan eğitim çalışmalarını aşmaktadırlar.

Okul güvenliği ve okul düzeni konularını ele alırken toplumun güvenlik ve düzeninin de ele alınması gerekmektedir. Düzen ve güvenlik koşullarının adil, doğru ve kapsamlı olabilmesi için, okul suç istatistikleri, toplum suç istatistikleri ile kıyaslanarak gerekli planlar hazırlanmalıdır. Okul suç raporları, “toplum temeli” için bir düzeltmeyi içermelidir. Bu durum, okulları, içinde buldukları toplumdan daha güvenli kılmaya

¹ Kurt, T.-Kandemir, M.,” Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Güvenli Okul”, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Sayı,75, Ankara, 2006, ss.53-54.

sağlayan okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, aileler ve toplum üyelerinin başarı sağlamasına imkan verecektir. Ya da tersi bir durum varsa, yani, okullar içinde buldukları toplumlardan daha az güvenli ve daha az düzenli ise, gerekli duyulan iyileştirmeler için okulların hedefler belirlemelerine fırsat verecektir. Her iki durumda suç, ait olana yüklenmeli ve sabit sorumluluk ile daha üst düzeydeki kurumların iyileştirme programlarını sürdürmeleri sağlanmalıdır. Yeterli derecede düzeltme politikaları geliştirilmeli ve bu politikalar güçlendirilmelidir. Örneğin, ciddi suçlardan suçlu bulunan çocukların ailelerinin şimdikinden daha çok sorumluluk taşıması sağlanmalıdır.

Bir çok toplumda aileleri, çocuklarının haksız eylemleri, zorbalık, saldırı ve kötü davranış vb. gibi durumlarda sorumlu tutan yasalara sahiptir. Böyle önlemler yaygın olmalıdır. Çocuklarının davranışlarında ailelere ek baskılar yapılarak, okulda veya diğer kurumlarda düzenlenen danışmanlık ve eğitim programlarına zorunlu olarak çocuk-aile katılımının gerçekleştirilmesi ve çocukları suç ve şiddete karışmış ailelere ilişkin kamu yardım kuruluşlarına başvurularına yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Toplumu soyutlayarak, okuldaki suç ve şiddet sorunlarının çözülemeyeceği bir gerçektir. Bu sorunlara karşı yeterli çözümler geliştirilmesinde ilk adım, okul güvenliği sorununun, etkisiz okul yönetiminden kaynaklandığını düşünmek yerine bir toplum sorunu olarak ele alınmasıdır.

Okullar toplumumuzun küçük birer unsurları olup, bir nevi toplumun sorunlarının aynasıdır. Fakat okullar, hizmet ettikleri toplumlarla uyum içinde öğrenime yardımcı ortamlar sağlamalı ve öğrencilere sorumluluk öğretecek davranış kuralları oluşturmalıdır.

3.2.3. Aile-Okul Dışındaki Ortam ve Suçluluk

Aile ve okul dışında, iyi düzenlenmemiş boş zaman etkinlikleri, çocuklara suç işleme fırsatları yaratmaktadır. Ailenin, çocuklarına boş zamanlarını iyi değerlendirmesi için ortam hazırlamaması veya hazırlayamaması, çocuğu sokağa itmekte, oyun grupları ve çeteler halinde birleşerek suç işlemesine neden olmaktadır.

Çocuklar ve gençler tarafından işlenen suçlar arasında iştirak oranının pek yüksek derecede olması, çocuk suçluluğu ile oyun grubu arasında bir nedensellik bağının olduğunu yolunda araştırmacıları sevk etmiştir. Kriminolojide, suçluluğun sosyokültürel nedenlere dayandığını ileri süren görüşler, suçluluğun oluşumunda “çocuk çetelerine” ve “arkadaşlığa” üstün yer vermektedirler. Uygunsuz kimselerin toplandığı arkadaş ve oyun gruplarına katılmak, özellikle kanunların yasak saydığı birtakım işleri yapma konusunda alışkanlık edinmiş çocukların grubuna katılmak suçluluk örneklerinin yayılmasına neden olmaktadır.¹

Çocuk ve gençlerin boş zamanlarının bir bölümü eğlenceyle geçmektedir. Ancak denetime tabi tutulmamış ve özellikle ticari amaçlar güden eğlencelerin çocuklar üzerinde tahrip edici etkileri olduğu ve suçu artırdığı, buna karşılık sağlıklı ve programlı bir eğlencenin suçluluğu önleyici katkı sağladığı kabul edilmektedir.²

3.2.4. İç Göçler ve Kentleşme

Kırdan kente daha iyi ekonomik ve sosyal şartlar için göç eden kitleler, kentin hazır olmayan alt yapısında kuralsızlık anlamına gelen anomi ve anomik kentleşme içersine girmektedir. Düzensiz göçler is bulamayan, sosyal olarak toplumdan dışlanan kesimlerin, bir başka ifadeyle kentte tutunamayanların şiddet ve suç eylemlerine katılmalarına neden olabilmektedir. Köyden kente göç eden göçmenlerin şehirde karşılaştıkları zorluklar söz konusu grubun madde bağımlılığı riskini de arttırmaktadır. Cezaevindeki hükümlüler üzerine yapılan araştırmalar, göç ile madde bağımlılığı ve suç arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan bir araştırma göç etmiş hükümlülerin %30,4'ünün göç sonrası geçim sıkıntısı çektiğini, %29'unun issiz olduğunu tespit etmiştir. Aynı araştırmaya göre, işsiz kalan ve geçim sıkıntısı çekenlerin en çok işledikleri suç adam öldürme ve hırsızlıktır.

Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine dayanılarak yapılan ve 2001-2003 yıllarını karşılaştıran bir çalışmada ise, az nüfuslu ve şehirleşme oranı düşük yerlerde şahsa karşı

¹ Kunt, V., Suç ve Çocuk (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2003, s.60.

² Yavuzer, Çocuk ve Suç, a.g.k., s.242.

işlenen suçların; göç alan ve sosyoekonomik düzeyi yüksek yerlerde ise mala karşı işlenen suçların oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir.¹

Kente göçen aile dayanıksızdır ve tek başınadır. Yabancı bir ortamda kök salmak, baş döndürücü değişmelere ayak uydurma zordur. Köy toplumunda edinilen beceriler kentte işe yamadığı gibi; değer yargıları ve deneyimler de yol gösterici değildir. Aile yoksul da olsa, köyde yaşayan gençleri dizginleyen, yoldan sapmalarını önleyen gelenekler, töreler, güçlü komşuluk ilişkileri, akrabalar arası dayanışma ve yazgısına boyun eğme alışkanlığı kentlerde zaman içinde yok olmaktadır. Kentlerde insan ilişkileri gevşemiştir ve çıkarımı gözetme dürtüsü geleneksel değer yargıların önüne geçmiştir. Bu nedenle kentlerdeki yoksul kesim daha umutsuz, daha desteksiz ve daha öfkelidir. Bu durum genci yasadışı yollara itebilmektedir. Gecekondulaşmanın çocuk suçluluğundaki etkisi açıkça görülmektedir. Alt yapı yetersizliği, kötü yerleşim ve benzeri birçok olumsuzluklara karşın, ebeveynlerin uyum sağlayabilmelerine karşın, ikinci kuşakta karşı koyma ve başkaldırma görülmektedir.²

Suçlu davranış, bireyin aile, akraba, komşu ve arkadaş çevresinden kurtulduğu zaman ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Örneğin, bir başka kente göç etmiş olan birey, bu sosyal kontrol vasıtalarından mahrum kalır. Bu mahrumiyet suçlu davranışın ortaya çıkmasında oldukça etkilidir ve bireyi bir girdap gibi içine çeker. Son zamanlarda özellikle metropol kentlerde hızla artış gösteren “kapkaç” vakaları gibi. Özellikle kapkaç vakalarında iki durum göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki bu suçun faillerinin 18 yaşından küçük olması, ikincisi ise bu suç vakalarının faillerinin başka kentlerden göç etmiş çocuklardan oluşmasıdır.³

3.2.5. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasıyla birlikte ergenler zamanlarının büyük bir bölümünü bu araçlardan etkilenerek geçirmektedir. Televizyon, internet, gazete, dergi ve kitaplar suçluluğu yaygınlaştırmada etkilidir. Kitle iletişim araçları çocuğa suç tekniğini öğreterek, suçu olağan, çekici, hatta heyecanlı kılarak, yararlı bir faaliyet olarak gösterebilir. Suçluya yaygın bir kişilik vererek, suçluyu cana yakın,

¹ www.e-sosder.com/dergi/23172-203.pdf (22.01.2010)

² Sadıkoğlu, G., Aile Psikoloji ve Eğitim, Eskişehir, 2002, s.133.

³ Kocadaş, a.g.k., s.169.

sempatik bir kişi olarak sunabilir. Adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin ederek; adalet mekanizmasını ve polisi gülünç şekillerde gösterip, suçun ve suçlunun adeta reklamını yapma gibi bir rol üstlenebilir.¹

Günümüzde toplumsal yaşamda ve okullarda artan şiddet olaylarında, medyanın da bir payının olup olmadığı önemli tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Kuşkusuz bunun da arksında, medyanın yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi ve medyanın etkileme gücüne ilişkin genel bir kabulün olması yatmaktadır.

Medyada yer alan şiddete yönelik film, reklam ve diğer programlardaki görüntüler gelişme çağındaki bireyler üzerinde olumsuz ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Elektronik “Cihazlar ve Reklam Verenler Derneği” tarafından yapılmış olan araştırmaya göre: Günde 3 saat 40 dakika TV seyredilmektedir. Bu haftada 25 saat 40 dakika ederken, Almanya’da bu oran haftada 16 saat, Hollanda’da 12 saat tutmaktadır. Çocukların % 31’i büyükler yatıncaya kadar ekran başında kalmaktadırlar.

Araştırma kapsamındaki 4 TV kanalında:

- Görüntülerin %75’i olumsuz.
- Saatte 213 şiddet görüntüsü var. (En çok çizgi film ve spot görüntülerle)
- Bir gün boyu: Çizgi film, Yarışma Programı, Eğlence Programı, Haberler, Tartışma Programı, sinema: 3406 olumsuz görüntü tespit edilmiştir.²

Çocuğun sağlıklı gelişmesine olumsuz etki yapan çağdaş olgulardan birinin de, kitle iletişim araçlarının yayınları olduğu görüşü birçok araştırmacı ve uzman tarafından belirtilmektedir. Örneğin Amerika’da çocukların ve gençlerin çok izlediği bir müzik kanalının gösterdiği şarkı kliplerinin % 75’inin şiddet içerdiğini ve bu kanalın Amerikan çocukları tarafından her hafta ortalama dokuz saat izlendiği belirtilmektedir. Bunun Amerika’da işlenen suçların % 50’sinin neden on ila onyediy yaşlar arasındaki çocuklar tarafından gerçekleştirildiğinin cevabıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir.³

¹ Öter, a.g.k., s.65.

² Gürsoy, M., “Öğrencilerde Şiddet Eğilimi Ve Şiddete Yönelik Öğretmen Algıları”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı,3, KKTC, 2009, s.16.

³ Kurt ve Kandemir, a.g.m., ss.53-54.

3.3. Bağımlılık Yaratan Maddeler ve Suç

Alkol, sigara ve uyuşturucu maddeler ile suç arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bu maddeleri kullanan insanlar çoğu zaman bilinçlerini kaybettikleri için suç işlemeye daha meyilli hale gelirler. Aynı zamanda bu tür maddeler bağımlılık yarattığı için, bunları bulamadıkları zaman elde etmek için her şeyi yaparlar. Gençler arasında da yaygın olarak görülen alkol ve sigara kullanımı, uyuşturucu madde kullanımına da açılan bir yoldur.¹

Madde kullanımı bireyleri kural tanımama, kendine ve çevreye zarar verme gibi davranışlara itmekte ve suça neden olmaktadır. Bazen de suç işleme esnasında bilincin kontrol mekanizmasını zayıflatmak için madde kullanılmaktadır. Bağımlı olduğu maddeyi almak için gereken paranın temini amacıyla gasp, hırsızlık, cinayet, fuhuş ve diğer suçların işlenmesi de söz konusu olmaktadır. Burada suç kavramı Ceza Kanunu'nun ihlali ile ortaya çıkan ve devletin mahkemeleri tarafından belirli bir biçimde cezalandırılan fiilleri veya davranışları kapsamaktadır.

Uyuşturucu maddeler sadece suça neden olmazlar. Şiddet davranışının önde gelen kaynaklarından birisi uyuşturucu madde kullanımudur. Alkol ve madde kullanımıyla, saldırganlık ve şiddet eylemlerinin birbirini tırmandırdığı tespit edilmiştir.²

Bağımlılık yaratan maddeler çok çeşitlidir ve insan bir kere bunlara alıştığı zaman kolay kolay kurtulamaz. Özellikle de gençler bu tür maddeleri kullanmaya başladıklarında zaman içerisinde bağımlı olurlar ve bu maddelere ulaşabilmek için her şeyi yaparlar. Zaten uyuşturucu satıcıları da bunu çok iyi bildikleri için gençleri hedef alırlar. Onlara sattıkları mal karşılığı her istediklerini yaptırabilirler ve genç bir süre sonra uyuşturucunun ve uyuşturucu satıcısının kölesi haline gelir.

Günümüz kriminolojisinde son zamanlarda ortaya atılan söylem ve araştırmaların önemli bir bölümü, uyuşturucu kullanımı ile suç, özellikle şiddet suçları

¹ Işık, a.g.k., s.108.

² Durdu Altuner ve diğerleri, "Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma", Tıp Araştırmaları Dergisi, Sayı,2, Ankara, 2009, s.88.

arasındaki bağda odaklanmıştır. Bu hipotezler tipik olarak uyuşturucular ile suç arasında iki yönlü bir nedensel bağlantı kurmaktadır.

- Belirli bir uyuşturucu maddenin psikolojik etkilerinin, insanın bastırıldığı engelleri ortadan kaldırarak ya da diğer farmakolojik etkilerle şiddete yol açtığı söylenmektedir.
- Bazı uyuşturucu maddelerin çok pahalı olmasının, tiryaki oldukları maddeleri kullanmak için yeterli parayı bulmak amacıyla uyuşturucu kullanıcılarını suç işlemeye(özellikle mülkiyet suçlarına) yöneldiği söylenmektedir .¹

Suç ve uyuşturucu kullanımı konusunda nedensellik bağı çerçevesinde genel olarak üç farklı teoriden bahsedilebilir. Birinci teoriye göre madde kullanımı suça neden olmakta ya da suç madde kullanımına sebep olmaktadır. Madde kullanımının suça sebep olduğu tezi üç değişik modelle açıklanmaktadır. Bunlar; psikofarmakolojik model, ekonomik gereksinim modeli ve sistemsel modeldir.

Psikofarmakolojik modele göre, kullanılan maddenin psikoaktif etkisi; heyecan, irrasyonel davranış ve bilincin kontrol mekanizmasında zayıflamaya sebep olmakta ve madde kullananlar suça meyletmektedirler. Ekonomik gereksinim modeline göre, bağımlılar maddeyi temin edebilmek için yasal olmayan yollara başvurmakta ve parasal kaynak elde etmek için suç işlemektedirler. Sistemsel modelde ise uyuşturucu maddenin üretimi, trafiği ve ticaretinin doğasından kaynaklanan sert ve acımasız kurallar sebebiyle şiddet suçları işlenmektedir. Suç, madde kullanımına sebep olur tezini savunanlar ise, suç dünyası içerisinde bulunan sapkın karakterlerin, normal insanlara kıyasla, uyuşturucu madde kullanılan sosyal ortamlara ve alt kültüre daha yatkın olduğunu ve bu yüzden suç işlemenin madde kullanımına sebep olduğunu öne sürmektedirler. Uyuşturucu maddenin temini ve dağıtımı da suç dünyası içinde gerçekleştiğinden, bu dünya ile kurulan sıkı ilişkiler madde kullanımına yol açmaktadır.

İkinci teori; sosyolojik, çevresel ve psikolojik etkenler gibi farklı değişkenlerin hem suça hem de uyuşturucu kullanımına sebep olmasıdır. Örneğin düşük içsel kontrolün suça ve uyuşturucu kullanımına sebep olduğu ifade edilmektedir.

¹ <http://www.cagipolisi.com.tr/62/16.htm> (22.01.2010)

Üçüncü teoride ise uyuşturucu kullanımı ve suç sebep sonuç ilişkisi olarak değil, daha çok iki farklı nitelikte davranış bozukluğu olarak açıklanmaktadır. Buna göre madde kullanımı ya da suç işleme toplumun genel normlarından sapmış bir yaşam biçimidir ve bu durum bir alt kültür olarak gelişmiştir. Sosyal bozukluğun ya da çözümlenin hem suça hem de uyuşturucu kullanımına dolaylı olarak yol açtığı belirtilmektedir. Antisosyal kişilik, genetik bozukluklar, alkolik ebeveynler, ebeveynlerle zayıf ve sağlıklı ilişki gibi her iki olguya neden olan bazı etkenler bulunmaktadır.¹

Adalet Bakanlığının 2008 yılı Eylül ayı içerisinde yaptığı araştırmanın sonuçları da madde bağımlılığının suçu artırdığı yönündedir. Söz konusu araştırmaya göre, ceza infaz kurumlarında 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla uyuşturucuya bağlı suçlardan 15 bin 447 kişi bulunmaktadır. Uyuşturucuya bağlı suçlardan dolayı cezaevinde bulunanların yüzde 36'sının işsiz olduğu belirlendi. Katılımcıların yüzde 24'ü esnaf veya zanaatkar, yüzde 14'ü günlük-geçici işçi, yüzde 9'u sigortalı işçi, yüzde 6'sı çiftçi, yüzde 4'ü öğrenci, yüzde 3'ü tüccar ve sanayici, yüzde 2'si emekli, yüzde 1'i sanatçı ve yüzde 1'i de memurdur. Araştırmaya katılanlara uyuşturucu ticareti yapma nedenleri de soruldu. 562 kişi bu soruyu yanıtlamazken, yanıtlayanların yüzde 28'i arkadaş etkisi, yüzde 19'u kolay para kazanmak, yüzde 17'si uyuşturucu madde temin edebilmek, yüzde 14'ü diğer nedenler, yüzde 13'ü sadece kullanmak, yüzde 5'i sevgili etkisi, yüzde 3'ü aile etkisi, yüzde 1'i de suç örgütüne mali kaynak sağlamak için uyuşturucu madde ticareti yaptıklarını belirtmişlerdir.²

¹ Altuner ve diğerleri, a.g.k., ss.88-89.

² <http://www.tumgazeteler.com/?a=4639032> (20.12.2009)

III. BÖLÜM

İSTANBUL – BEYOĞLU’NDA LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SUÇ EĞİLİMLERİ İLE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Araştırmanın III. bölümü anketler ile elde edilen bulguları ve yorumları kapsamaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi hazırlanan anket İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde uygulanmıştır. Anketler liselerde öğrenim gören değişik nedenlerle suça karışmış 100 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulanmış olan anket ile elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 15.0 istatistik programında analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğin belirlenmesi için Cronbach’s Alpha katsayısından, araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinin belirlenmesinde Frekans, yüzde istatistiklerinden, ölçeklerden aldıkları puanların hesaplanmasında minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma istatistiklerinden Kuraldışı davranışlar ve anne-baba tutum ölçekleri ile ergenlerin demografik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde t testinden, anne baba tutumları ve kuraldışı davranışlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Anova testi ve Pearson Korelasyon Analizlerinden faydalanılmış ve tablolar şeklinde gösterilmiştir..

Araştırma bulguları;

- Öğrencilerin demografik durumu, aile durumu, yaş ve cinsiyet dağılımına ilişkin bulgular,
- Kuraldışı davranış ölçeğine ilişkin bulgular,
- Anne-baba tutum ölçeğine ilişkin bulgular,
- Anne-baba tutum ölçeği ile kural dışı davranışlar ölçeğinin karşılaştırılmasına ilişkin bulgular olmak üzere 4 kısım altında ele alınmış ve yorumlanmıştır.

Şimdi öğrencilerin demografik durumu, aile durumu, yaş ve cinsiyet dağılımına ilişkin durumları ile ilgili elde edilen bulgulardan başlayarak anket ile elde edilen bulgu ve yorumları sunmaya çalışalım.

1. ÖĞRENCİLERİN DEMOGRAFİK DURUMU, AİLE DURUMU, YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI İLE İLGİLİ BULGULAR

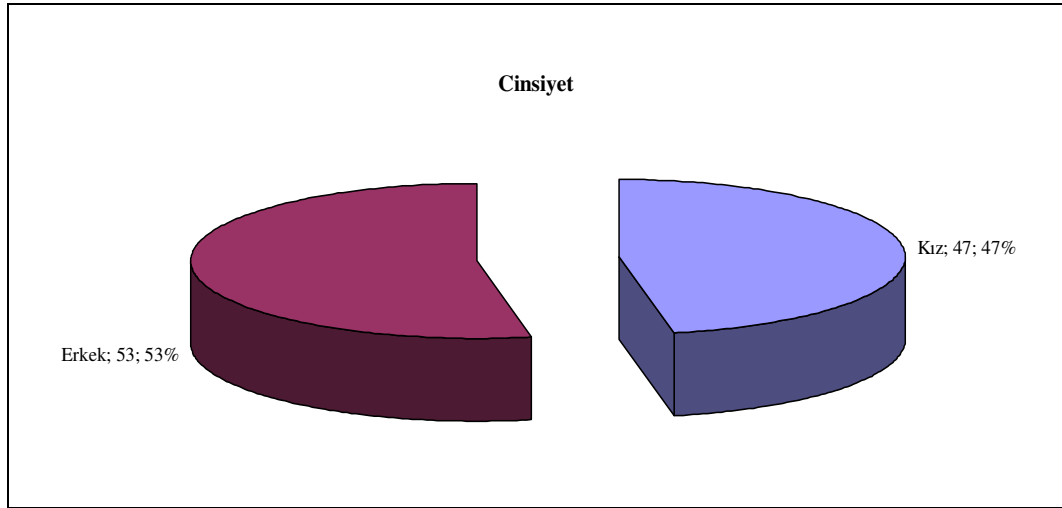
Bu kısımda anket uygulanan suça karışmış öğrencilerin demografik durumu, sosyo-ekonomik durumu, aile durumu, yaş ve cinsiyet dağılımına ilişkin bulgular, tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

TABLO 2

Ergenlerin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bulgular

Cinsiyet	N	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kız	47	47,0	47,0	47,0
Erkek	53	53,0	53,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan ergenlerin 47'si (%47) kız; 53'ü (%53) erkektir.

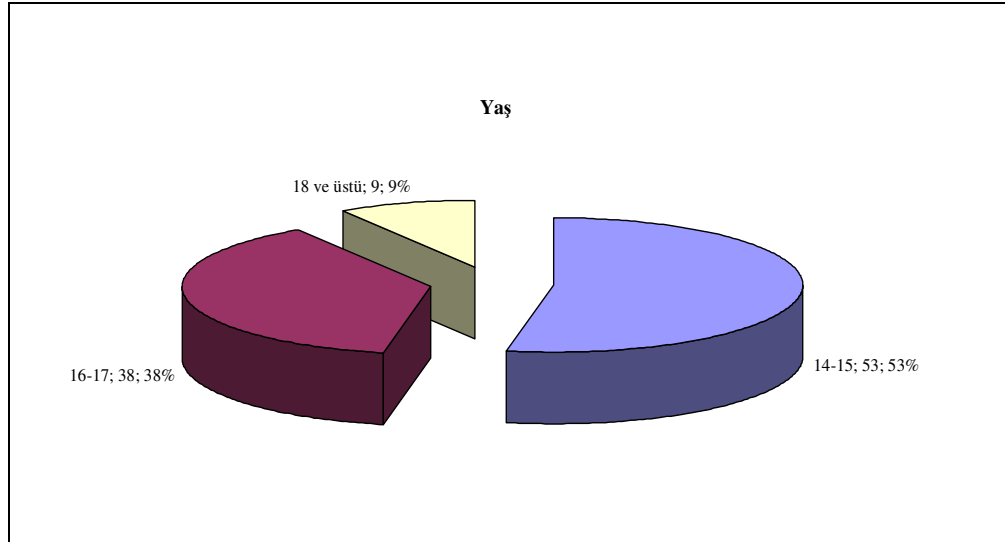
Şekil 1. Ergenlerin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bulgular

TABLO 3

Ergenlerin Yaş Dağılımına İlişkin Bulgular

Yaş	N	%	Geçerli %	Kümülatif %
14-15	53	53,0	53,0	53,0
16-17	38	38,0	38,0	91,0
18 ve üstü	9	9,0	9,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan ergenlerin 53'ü (%53) 14-15 yaş; 38'i (%38) 16-17 yaş; 9'u (%9) 18 ve üstü yaş grubundadır.

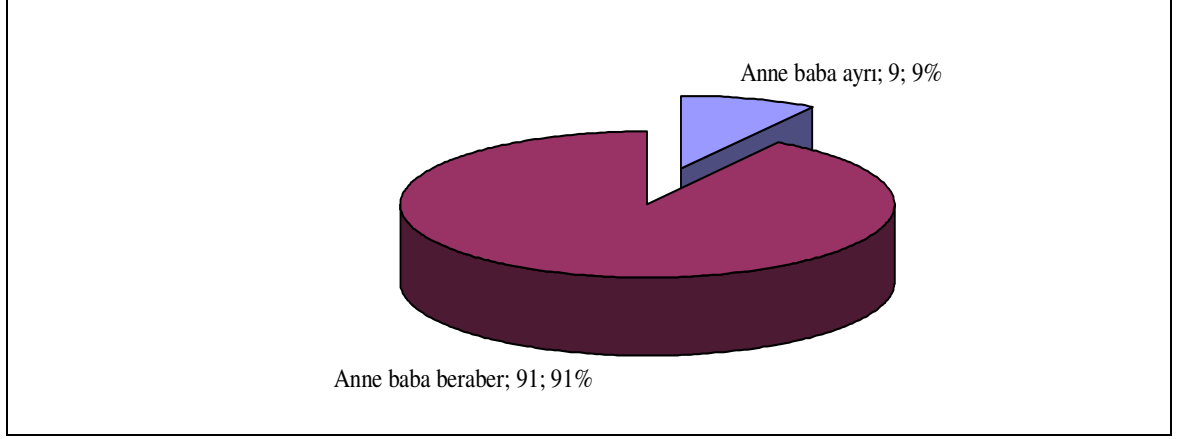
Şekil 2. Ergenlerin Yaş Dağılımına İlişkin Bulgular

TABLO 4

Ergenlerin Aile Durumu Dağılımına İlişkin Bulgular

Aile durumu	N	%	Geçerli %	Kümülatif %
Anne baba ayrı	9	9,0	9,0	9,0
Anne baba beraber	91	91,0	91,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan ergenlerin 9'unun (%9) anne babası ayrıdır.

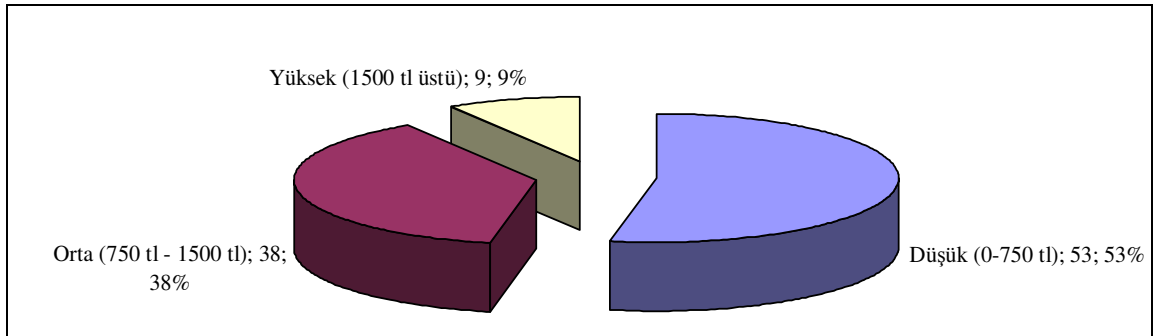
Şekil 3. Ergenlerin Aile Durumu Dağılımına İlişkin Bulgular

TABLO 5

Ergenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey Dağılımına İlişkin Bulgular

Sosyo-ekonomik düzey	N	%	Geçerli %	Kümülatif %
Düşük (0-750 tl)	53	53,0	53,0	53,0
Orta (750 tl - 1500 tl)	38	38,0	38,0	91,0
Yüksek (1500 tl üstü)	9	9,0	9,0	100,0
Toplam	100	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan ergenlerin 53'ü (%53) düşük; 38'i (%38) orta; 9'u (%9) yüksek sosyo-ekonomik gelir seviyesindedir.

Şekil 4. Ergenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey Dağılımına İlişkin Bulgular

2. KURALDIŞI DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

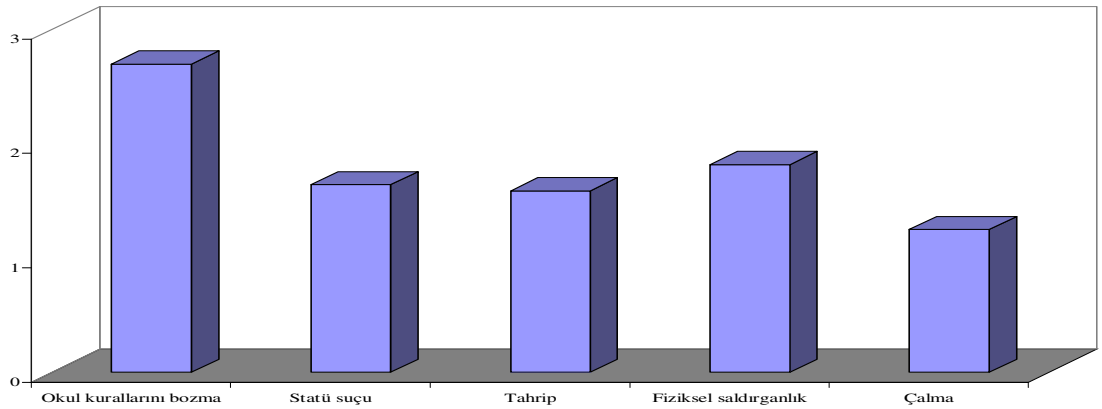
Araştırmanın birinci anketi olan kural dışı davranışlar leği anketi suça karışmış öğrencilerin kural dışı davranışlar olarak kabul edilen davranışları belirlemek amacıyla hazırlanan soruları kapsamaktadır. 2. kısımda kural dışı davranışların öğrencinin suç işlemesine etki edip etmediği araştırılmıştır. Elde edilen bulgular tablolar ve grafikler Şeklinde gösterilip yorumlanmıştır

TABLO 6

Kuraldışı Davranışlar leği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

	N	Ortalama	Ss	Minimum	Maksimum
Okul kurallarını bozma	99	2,70	0,70	1,57	4,00
Statü suÇu	100	1,64	0,50	1,00	2,80
Tahrip	100	1,59	0,44	1,00	2,57
Fiziksel saldırganlık	100	1,82	0,54	1,00	3,00
alma	100	1,25	0,26	1,00	1,88
Kuraldışı davranış	100	1,79	0,43	1,14	2,54

Araştırmaya katılan ergenler en fazla okul kurallarını bozmaktadır. En az yaptıkları kuraldışı davranış almadır. Bu verilerden hareketle okul kuralını bozma davranışının; öğrencileri diğer kuraldışı davranışlara nazaran suça daha fazla meyillendirdiğini söyleyebiliriz. alma davranışının ise; öğrencilerin suça meyillenmesi konusunda diğer kuraldışı davranışlara göre daha zayıf olduğunu söyleyebiliriz.

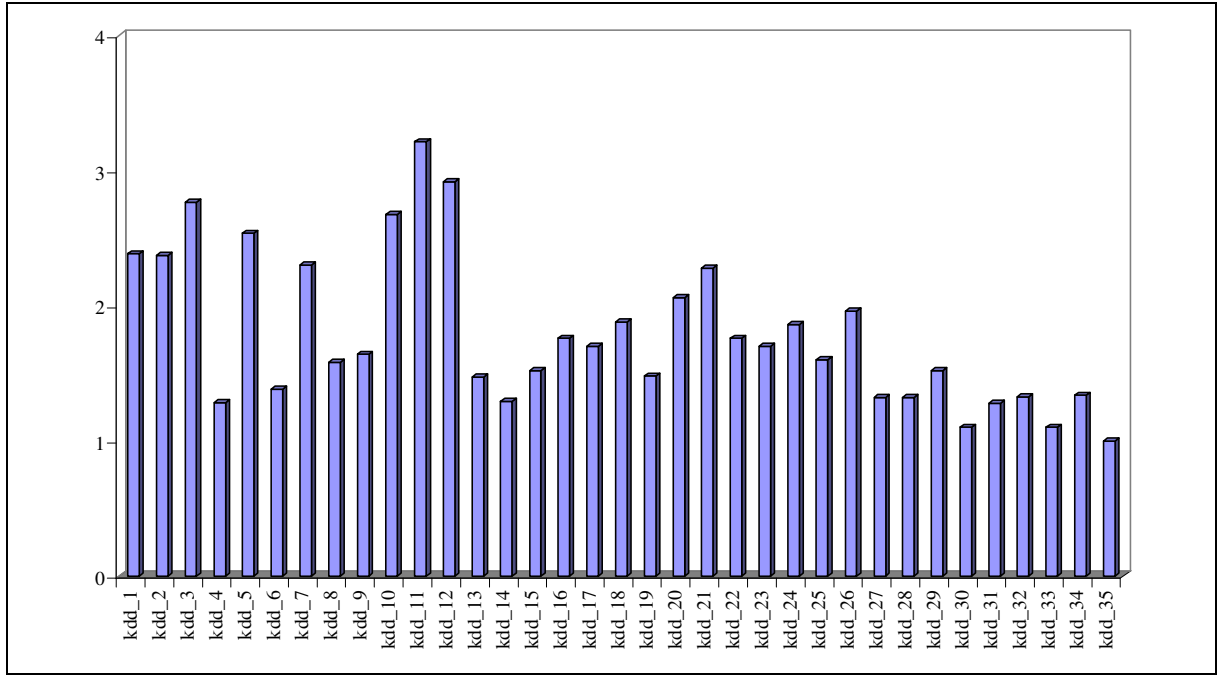
Şekil 5. Kuraldışı Davranışlar leği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

TABLO 7**Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular**

Soru	N	Min.	Max.	Ort	S.s
kdd_1	99	1,000	4,000	2,384	0,966
kdd_2	99	1,000	4,000	2,374	0,876
kdd_3	99	2,000	4,000	2,768	0,793
kdd_4	99	1,000	3,000	1,283	0,516
kdd_5	99	1,000	4,000	2,535	0,799
kdd_6	99	1,000	4,000	1,384	0,724
kdd_7	100	1,000	4,000	2,300	0,835
kdd_8	100	1,000	4,000	1,580	0,669
kdd_9	100	1,000	4,000	1,640	0,746
kdd_10	99	1,000	4,000	2,677	0,890
kdd_11	99	2,000	4,000	3,212	0,760
kdd_12	99	1,000	4,000	2,919	0,829
kdd_13	99	1,000	4,000	1,475	0,644
kdd_14	99	1,000	2,000	1,293	0,457
kdd_15	100	1,000	3,000	1,520	0,577
kdd_16	100	1,000	3,000	1,760	0,622
kdd_17	100	1,000	4,000	1,700	0,759
kdd_18	100	1,000	3,000	1,880	0,742
kdd_19	100	1,000	3,000	1,480	0,643
kdd_20	100	1,000	4,000	2,060	0,789
kdd_21	100	1,000	4,000	2,280	0,726
kdd_22	100	1,000	4,000	1,760	0,793
kdd_23	100	1,000	4,000	1,700	0,810
kdd_24	100	1,000	3,000	1,860	0,725
kdd_25	100	1,000	3,000	1,600	0,636
kdd_26	100	1,000	3,000	1,960	0,634
kdd_27	100	1,000	3,000	1,320	0,510
kdd_28	100	1,000	4,000	1,320	0,584
kdd_29	100	1,000	4,000	1,520	0,674
kdd_30	100	1,000	2,000	1,100	0,302
kdd_31	100	1,000	3,000	1,280	0,494
kdd_32	98	1,000	3,000	1,327	0,513
kdd_33	100	1,000	2,000	1,100	0,302
kdd_34	100	1,000	3,000	1,340	0,590
kdd_35	100	1,000	1,000	1,000	0,000

Araştırmaya katılan ergenler en fazla sınavlarda kopya çekmek kuraldışı davranışını gerçekleştirmiştir. En az gerçekleştirdikleri kuraldışı davranışını bir şeyler

almak amacıyla başkalarına ait evlere ve ya binalara girmektir.

Şekil 6. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

TABLO 8

Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Boyut	Boyut	r	P
Okul kurallarını bozma	Statü suçu	0,74	0,000
Okul kurallarını bozma	Tahrip	0,80	0,000
Okul kurallarını bozma	Fiziksel saldırganlık	0,81	0,000
Okul kurallarını bozma	Çalma	0,63	0,000
Statü suçu	Tahrip	0,76	0,000
Statü suçu	Fiziksel saldırganlık	0,72	0,000
Statü suçu	Çalma	0,66	0,000
Tahrip	Fiziksel saldırganlık	0,82	0,000
Tahrip	Çalma	0,63	0,000
Fiziksel saldırganlık	Çalma	0,71	0,000

Okul kurallarını bozma ile Statü suçu arasında %74 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Okul kurallarını bozma ile Tahrip suçu arasında %80 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Okul kurallarını bozma ile Fiziksel saldırganlık suçu arasında %81 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Okul kurallarını bozma ile Çalma suçu arasında %63 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Statü suçu ile Tahrip suçu arasında %76 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Statü suçu ile Fiziksel saldırganlık suçu arasında %72 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Statü suçu ile Çalma suçu arasında %66 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Tahrip ile Fiziksel saldırganlık suçu arasında %82 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Tahrip ile Çalma suçu arasında %63 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Fiziksel saldırganlık ile Çalma suçu arasında %71 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$).

Elde edilen veriler okul kurallarını bozma davranışının; statü suçu, tahrip, fiziksel saldırganlık ve çalma gibi suçlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı okul kuralını bozma davranışını gösteren bir öğrencinin diğer olumsuz davranışlara ve suça yönelmesinin, başka öğrencilere göre daha kolay olduğunu söyleyebiliriz. Elde edilen veriler statü suçunun; tahrip, fiziksel saldırganlık ve çalma ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle statü suçunun öğrenciyi tahrip, fiziksel saldırganlık ve çalma gibi olumsuz davranışlara itebildiğini söyleyebiliriz. Yine verilerden hareketle tahrip suçunun; fiziksel saldırganlık ve çalma davranışlarıyla ilişkili olduğunu ve öğrencinin bu davranışlara yönelmesine neden olabileceğini söyleyebiliriz. Elde edilen veriler fiziksel saldırganlık suçunun çalma davranışı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgudan hareketle fiziksel saldırganlık suçunun öğrenciyi çalma davranışına itebileceğini söyleyebiliriz.

TABLO 9

Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	S.s	S.Hata	t	P
Okul kurallarını bozma	Kız	46	2,699	0,678	0,100	0,043	0,966
	Erkek	53	2,693	0,725	0,100		
Statü suçu	Kız	47	1,654	0,505	0,074	0,238	0,813
	Erkek	53	1,630	0,492	0,068		
Tahrip	Kız	47	1,554	0,425	0,062	-0,723	0,471
	Erkek	53	1,617	0,449	0,062		
Fiziksel saldırganlık	Kız	47	1,750	0,506	0,074	-1,171	0,244
	Erkek	53	1,877	0,573	0,079		
Çalma	Kız	47	1,221	0,249	0,036	-0,990	0,325
	Erkek	53	1,274	0,277	0,038		

Kız çocuklar ve erkek ergenler arasında, kuraldışı davranışlar açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen veriler kız ve erkek öğrencilerin benzer kuraldışı davranışları gerçekleştirebildiğini göstermektedir. Yani işlenen bir suçta tek bir cinsiyet ağırlık kazanmamıştır. Bu bulgu ışığında cinsiyetin, gerçekleştirilmiş olan suçun türünü etkilemediğini ve iki cinsteki ergenlerinde benzer suçları işleyebildiğini söyleyebiliriz. Mesleki deneyimlerime dayanarak burada şunu da belirtmek gerekir ; Beyoğlu bölgesinde suç popülasyonunun da cinsiyet ayrımı kesinlikle yoktur. Öyleki hiç beklenilmeyecek suç unsurlarını gerçekleştirenler bazen kızlar olabiliyor. Mesela gasp gibi.

TABLO 10

Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Yaşa Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	Ss	S.Hata	F	p
Okul kurallarını bozma	14-15	53	2,771	0,658	0,090	0,665	0,517
	16-17	37	2,602	0,711	0,117		
	18 ve üstü	9	2,635	0,907	0,302		
Statü suçu	14-15	53	1,717	0,498	0,068	1,322	0,271
	16-17	37	1,556	0,489	0,079		
	18 ve üstü	9	1,556	0,488	0,163		
Tahrip	14-15	53	1,604	0,414	0,057	0,087	0,917
	16-17	37	1,565	0,439	0,071		
	18 ve üstü	9	1,587	0,591	0,197		
Fiziksel saldırganlık	14-15	53	1,863	0,539	0,074	0,396	0,674
	16-17	37	1,763	0,547	0,089		
	18 ve üstü	9	1,778	0,599	0,200		
Çalma	14-15	53	1,284	0,280	0,038	1,030	0,361
	16-17	37	1,212	0,256	0,042		
	18 ve üstü	9	1,194	0,189	0,063		

Farklı yaş grupları arasında, kuraldışı davranışlar açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen veriler belirli bir suç; her yaş grubundaki öğrencinin gerçekleştirebildiğini göstermektedir. Yani bir suçun işlenmesi konusunda herhangi bir yaş grubu ağırlık kazanmamıştır. Bu bulgulardan hareketle işlenmiş olan suçun yaşla ilgili olmadığını söyleyebiliriz.

TABLO 11

Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Aile Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	S.s	S.Hata	t	P
Okul kurallarını bozma	Anne baba ayrı	9	2,937	0,715	0,238	1,085	0,028
	Anne baba beraber	90	1,671	0,698	0,074		
Statü suçu	Anne baba ayrı	9	1,733	0,520	0,173	0,582	0,562
	Anne baba beraber	91	1,632	0,495	0,052		
Tahrip	Anne baba ayrı	9	1,619	0,423	0,141	0,227	0,821
	Anne baba beraber	91	1,584	0,440	0,046		
Fiziksel saldırganlık	Anne baba ayrı	9	1,792	0,512	0,171	-0,149	0,882
	Anne baba beraber	91	1,820	0,549	0,058		
Çalma	Anne baba ayrı	9	1,272	0,239	0,080	0,271	0,787
	Anne baba beraber	91	1,247	0,268	0,028		

Anne ve babası ayrı olan ergenlerin , okul kurallarını bozma suçu işleme eğilimi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Anne-babası ayrı olan ergenler ve anne-babası ayrı olmayan ergenler arasında, diğer kuraldışı davranışlar açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen veriler; öğrencinin anne-babasının ayrı olması ile okul kurallarını bozma davranışının ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgudan hareketle anne-babası ayrı olan bir öğrencinin okul kurallarını bozma ihtimalinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca elde edilen veriler öğrencinin anne-babasının ayrı olması ile; statü suçu, tahrip suçu, fiziksel saldırganlık suçu ve çalma suçu arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu bulgudan hareketle anne-babası ayrı olan bir öğrenci ile ayrı olmayan bir öğrencinin bu suçları işleme ihtimalinin aynı olduğunu söyleyebiliriz.

TABLO 12**Kuraldışı Davranışlar Ölçeği Alt Boyutlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımına İlişkin Bulgular**

	Grup	N	Ort	Ss	S.Hata	F	p
Okul kurallarını bozma	Düşük (0-750 tl)	52	2,659	0,701	0,097	0,145	0,865
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	2,733	0,735	0,119		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	2,746	0,597	0,199		
Statü suçu	Düşük (0-750 tl)	52	1,655	0,506	0,069	0,134	0,875
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	1,611	0,479	0,078		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	1,689	0,558	0,186		
Tahrip	Düşük (0-750 tl)	52	1,542	0,421	0,058	1,099	0,337
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	1,669	0,469	0,076		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	1,508	0,379	0,126		
Fiziksel saldırganlık	Düşük (0-750 tl)	52	1,733	0,469	0,064	1,367	0,260
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	1,918	0,613	0,099		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	1,889	0,623	0,208		
Çalma	Düşük (0-750 tl)	52	1,229	0,252	0,035	0,345	0,709
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	1,266	0,265	0,043		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	1,292	0,348	0,116		

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler arasında, kuraldışı davranışlar açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Tablodaki veriler farklı sosyo-ekonomik durumdaki her öğrencinin kuraldışı davranışları gösterebildiğini göstermektedir. Yani bu bulgu göstermektedir ki; çok üst sosyo-ekonomik seviyedeki bir öğrenci ile alt sosyo-ekonomik seviyedeki bir öğrenci belirli bir kuraldışı davranışı aynı oranda gösterebilmektedir. Bu bulgudan hareketle

sosyo-ekonomik durumun öğrencilerin suç işleme davranışlarını etkilemediğini söyleyebiliriz.

3. ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın ikinci anketi olan anne baba tutum ölçeği anketi anne babaların çocuğa göstermiş olduğu tutum, yaklaşım ve davranışlarla ilgili soruları kapsamaktadır. 3. kısımda ölçek ile elde edilen veriler öğrencilerin yaş, sosyo- ekonomik durum, cinsiyet ve aile durumu ile ilişkilendirilerek tablolar ve grafikler şeklinde gösterilip yorumlanmıştır.

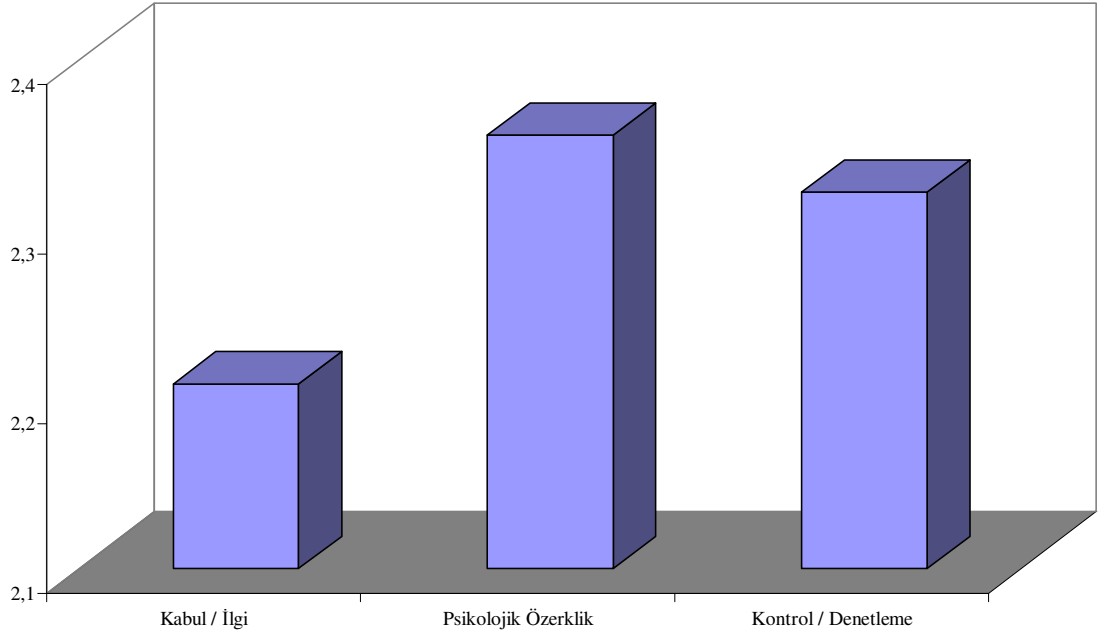
TABLO 13

Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

	N	Ortalama	Ss	Minimum	Maksimum
Kabul / İlgi	100	2,21	0,59	1,33	3,78
Psikolojik Özerklik	100	2,36	0,54	1,33	3,33
Kontrol / Denetleme	100	2,32	0,95	1,00	3,75

Araştırmaya katılan ergenlerin anne ve babaları en fazla psikolojik özerklik tutumu göstermektedir. En az gösterdikleri tutum Kabul / İlgi tutumudur.

Elde edilen veriler anne-babaların gösterdiği psikolojik özerklik tutumu ile ergenlerin suç işlemesi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Anne-babaların göstermiş olduğu diğer tutumlar ergenlerin suç işleme davranışına engel olma konusunda, özerklik tutumuna göre nispeten daha etkili olmuştur diyebiliriz. Bu bulgular ışığında psikolojik özerklik tutumunun, ergenlerin suç işleme ihtimalini en aza indirme konusunda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

Şekil 7. Anne-Baba Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarının Dağılımına İlişkin Bulgular

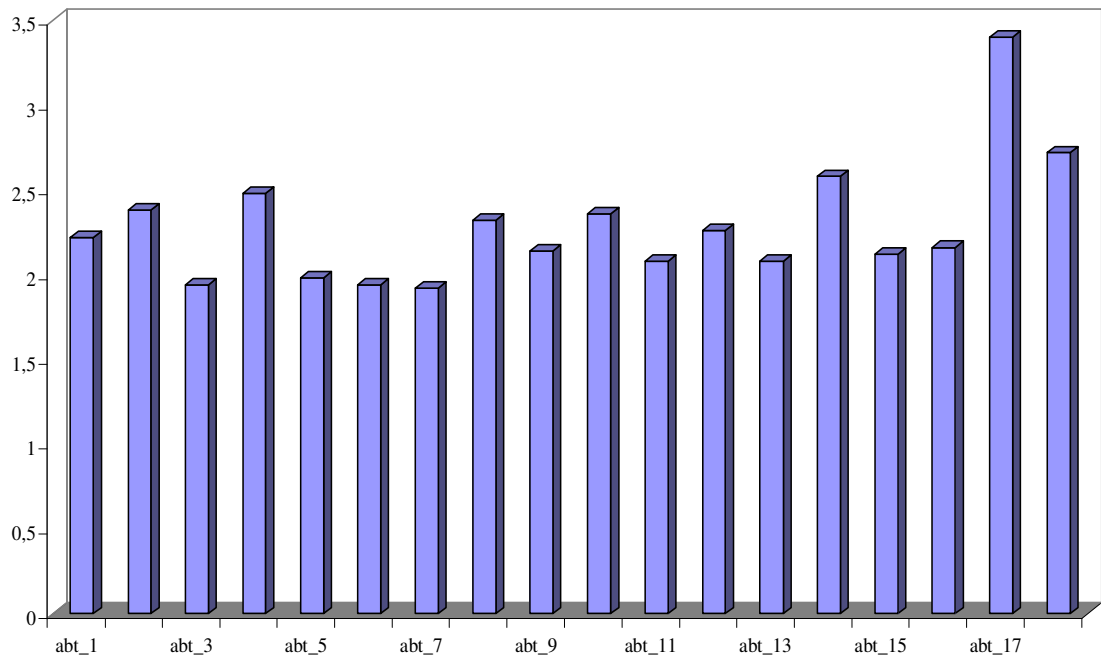
TABLO 14

Anne-Baba Tutum Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

Soru	N	Min.	Max.	Ort	S.s
abt_1	100	1,000	4,000	2,220	1,011
abt_2	100	1,000	4,000	2,380	1,170
abt_3	100	1,000	4,000	1,940	0,839
abt_4	100	1,000	4,000	2,480	1,123
abt_5	100	1,000	3,000	1,980	0,841
abt_6	100	1,000	4,000	1,940	1,013
abt_7	100	1,000	4,000	1,920	0,939
abt_8	100	1,000	4,000	2,320	1,053
abt_9	100	1,000	4,000	2,140	0,985
abt_10	100	1,000	4,000	2,360	1,235
abt_11	100	1,000	4,000	2,080	0,918
abt_12	100	1,000	4,000	2,260	1,021
abt_13	100	1,000	4,000	2,080	0,918
abt_14	100	1,000	4,000	2,580	0,987
abt_15	100	1,000	4,000	2,120	0,913
abt_16	100	1,000	4,000	2,160	1,051
abt_17	100	1,000	4,000	3,400	1,005
abt_18	100	1,000	4,000	2,720	1,064

Araştırmaya katılan ergenler en fazla “Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.” sorusuna yüksek puan vermiştir. En az puan verdikleri soru “Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.” sorusudur.

Elde edilen veriler ailedeki sıcak ortamın ve sıcak ilişkilerin suç işleme davranışına etki etmediğini göstermektedir. Çünkü araştırmaya katılan ergenlerin büyük bir çoğunluğu ailemle hoşça vakit geçiririm demesine rağmen suç işlemiştir. Bu bulgudan hareketle ailedeki sıcak ortam suçun işlenmesine engel değildir.

Şekil 8. Anne-Baba Tutum Ölçeği Maddelerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

TABLO 15

Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Boyut	Boyut	R	p
Kabul / İlgı	Psikolojik Özerklik	0,46	0,000
Kabul / İlgı	Kontrol / Denetleme	0,59	0,000
Psikolojik Özerklik	Kontrol / Denetleme	0,73	0,000

Kabul / İlgi ile Psikolojik Özerklik arasında %46 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Kabul / İlgi ile Kontrol / Denetleme arasında %59 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$). Psikolojik Özerklik ile Kontrol / Denetleme arasında %73 düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0,05$).

Elde edilen veriler anne-babanın göstermiş olduğu kabul / ilgi tutumu ile öğrencinin psikolojik özerkliği ve kontrol edilip / denetlenmesi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgudan hareketle, anne-babanın göstermiş olduğu kabul-ilgi tutumunun öğrencide psikolojik özerkliği geliştirdiğini ve öğrencinin kontrol edilip denetlenmesini kolaylaştırdığını söyleyebiliriz. Yine tablodaki veriler anne-babanın gösterdiği psikolojik özerklik tutumu ile öğrencinin kontrol edilip denetlenmesi arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgu ışığında anne-babanın takınmış olduğu psikolojik özerklik tutumunun; öğrenci üzerindeki kontrol ve denetleme mekanizmasını kolaylaştırdığını söyleyebiliriz.

TABLO 16

Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	S.s	S.Hata	T	P
Kabul / İlgi	Kız	47	2,128	0,571	0,083	-1,304	0,195
	Erkek	53	2,281	0,600	0,082		
Psikolojik Özerklik	Kız	47	2,378	0,600	0,087	0,397	0,692
	Erkek	53	2,335	0,478	0,066		
Kontrol / Denetleme	Kız	47	2,238	0,907	0,132	-0,828	0,409
	Erkek	53	2,396	0,989	0,136		

Kız ergenler ve erkek ergenler arasında, anne-baba tutumu açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen veriler anne-babanın göstermiş olduğu kabul-ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme tutumunun cinsiyetlere, göre farklı bir etki yapmadığını

göstermektedir. Bu bulgudan hareketle değişik cinsiyetteki iki ergene gösterilen herhangi bir anne-baba tutumunun öğrenciyi farklı bir davranış ya da suça itmmediğini ve her iki cinsinde aynı davranışı gösterebildiğini söyleyebiliriz.

TABLO 17

Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Yaşa Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	Ss	S.Hata	F	p
Kabul / İlgi	14-15	53	2,182	0,630	0,086	0,181	0,835
	16-17	38	2,254	0,539	0,087		
	18 ve üstü	9	2,173	0,593	0,198		
Psikolojik Özerklik	14-15	53	2,314	0,575	0,079	0,863	0,425
	16-17	38	2,363	0,488	0,079		
	18 ve üstü	9	2,568	0,495	0,165		
Kontrol / Denetleme	14-15	53	2,233	0,966	0,133	0,777	0,463
	16-17	38	2,370	0,894	0,145		
	18 ve üstü	9	2,639	1,107	0,369		

Farklı yaş grupları arasında, anne-baba tutumu açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen veriler anne-babanın göstermiş olduğu değişik tutumların her yaş grubunda aynı etkiyi meydana getirebildiğini göstermektedir. Yani belli bir anne –baba tutumu belli bir yaş grubundaki öğrencileri suça itmemiştir. Bu bulgudan hareketle anne-baba tutumlarının değişik yaş gruplarında farklı etkiler meydana getirmediğini ve her yaş grubunda aynı etkileri meydana getirebileceğini söyleyebiliriz.

TABLO 18

Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Aile Durumuna Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	S.s	S.Hata	t	P
Kabul / İlgi	Anne baba ayrı	9	1,889	0,484	0,161	-1,727	0,047
	Anne baba beraber	91	2,241	0,591	0,062		
Psikolojik Özerklik	Anne baba ayrı	9	2,333	0,671	0,224	-0,130	0,897
	Anne baba beraber	91	2,358	0,525	0,055		
Kontrol / Denetleme	Anne baba ayrı	9	1,917	0,771	0,257	-1,347	0,181
	Anne baba beraber	91	2,362	0,960	0,101		

Anne ve babası beraber olan ergenlerin aile tutumu olarak Kabul / İlgi düzeyi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Anne-babası ayrı olan çocuklar ve anne-babası ayrı olmayan çocuklar arasında, diğer anne-baba tutumları açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen verilerden psikolojik özerklik ve kontrol / denetleme tutumunu anne-babası ayrı olan ve anne-babası beraber olan öğrencilerin ailelerinin benzer oranlarda gösterdiğini söyleyebiliriz. Yani anne-babası ister ayrı ister beraber olsun psikolojik özerklik ve kontrol / denetleme tutumu çocuğun suç işleyip işlememesine etki etmemektedir. Fakat aynı şeyi kabul /ilgi tutumu için söyleyemeyiz. Çünkü elde edilen veriler anne-babası beraber olan çocukların aile tarafından kabul ve ilgi gördüğünü buna karşın anne-babası ayrı olan çocukların ailesi ya da ebeveyni tarafından kabul ve ilgi görmediğini göstermektedir. Bu bulgudan hareketle kabul /ilgi tutumunun anne-babası ayrı olan çocuklarda pek fazla gösterilmediğini ve bunun da öğrenciyi suça itebileceğini söyleyebiliriz.

TABLO 19

Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

	Grup	N	Ort	Ss	S.Hata	F	p
Kabul / İlgi	Düşük (0-750 tl)	53	2,260	0,591	0,081	0,464	0,630
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	2,164	0,595	0,096		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	2,099	0,584	0,195		
Psikolojik Özerklik	Düşük (0-750 tl)	53	2,348	0,512	0,070	0,397	0,673
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	2,330	0,556	0,090		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	2,506	0,629	0,210		
Kontrol / Denetleme	Düşük (0-750 tl)	53	2,322	0,915	0,126	0,562	0,572
	Orta (750 tl - 1500 tl)	38	2,250	0,974	0,158		
	Yüksek (1500 tl üstü)	9	2,625	1,099	0,366		

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler arasında, anne-baba tutumu açısından anlamlı fark bulunamamıştır. ($p>0,05$).

Elde edilen veriler değişik sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin benzer tutumları takındığını göstermektedir. Yani belli bir tutumu belirli aralıkta sosyo - ekonomik düzeye sahip bir aile gösterebilir, diyememekteyiz. Bundan dolayı bu bulgu ışığında sosyo - ekonomik ailenin öğrenciye gösterdiği tutumu etkilemediğini ve dolayısıyla da sosyo-ekonomik durumun öğrencinin suç işlemede pek etkili olmadığı söylenebilir.

4. ANNE-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ İLE KURALDIŞI DAVRANIŞ ÖLÇEĞİNİN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR

4. kısımda araştırmanın birinci anketi olan kural dışı davranışlar ölçeği ile ikinci anketi olan anne baba tutum ölçeği karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada hangi anne baba tutumunun hangi kuraldışı davranışa sebep olduğu ve ya hangi kuraldışı davranışla ilişkili olduğu araştırılmıştır. Elde edilen bulgular tablo şeklinde gösterilip yorumlanmıştır.

TABLO 20

Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt Boyutlarının Kuraldışı Davranış Ölçeğinin Alt Boyutlarına Etkisi

Boyut	Boyut	r	p
Kabul / İlgi	Okul kurallarını bozma	-0,65	0,000
Kabul / İlgi	Statü suçu	-0,52	0,000
Kabul / İlgi	Tahrip	-0,57	0,000
Kabul / İlgi	Fiziksel saldırganlık	-0,55	0,000
Kabul / İlgi	Çalma	-0,41	0,000
Psikolojik Özerklik	Okul kurallarını bozma	-0,63	0,000
Psikolojik Özerklik	Statü suçu	-0,61	0,000
Psikolojik Özerklik	Tahrip	-0,65	0,000
Psikolojik Özerklik	Fiziksel saldırganlık	-0,58	0,000
Psikolojik Özerklik	Çalma	-0,46	0,000
Kontrol / Denetleme	Okul kurallarını bozma	-0,79	0,000
Kontrol / Denetleme	Statü suçu	-0,74	0,000
Kontrol / Denetleme	Tahrip	-0,75	0,000
Kontrol / Denetleme	Fiziksel saldırganlık	-0,68	0,000
Kontrol / Denetleme	Çalma	-0,56	0,000

Kabul / İlgi ile Okul kurallarını bozma arasında %65 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kabul / İlgi arttıkça Okul kurallarını bozma davranışı azalmaktadır. Kabul / İlgi ile Statü suçu arasında %52 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kabul / İlgi arttıkça Statü

suçu davranışı azalmaktadır. Kabul / İlgı ile Tahrip suçu arasında %57 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kabul / İlgı artıkça Tahrip suçu davranışı azalmaktadır. Kabul / İlgı ile Fiziksel saldırganlık arasında %55 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kabul / İlgı artıkça Fiziksel saldırganlık suçu davranışı azalmaktadır. Kabul / İlgı ile Çalma arasında %41 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kabul / İlgı artıkça Çalma suçu davranışı azalmaktadır. Psikolojik Özerklik ile Okul kurallarını bozma arasında %63 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Aile tutumunda Psikolojik Özerklik artıkça Okul kurallarını bozma davranışı azalmaktadır. Psikolojik Özerklik ile Statü suçu arasında %61 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Psikolojik Özerklik artıkça Statü suçu davranışı azalmaktadır. Psikolojik Özerklik ile Tahrip suçu arasında %65 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Psikolojik Özerklik artıkça Tahrip suçu davranışı azalmaktadır. Psikolojik Özerklik ile Fiziksel saldırganlık arasında %58 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Psikolojik Özerklik artıkça Fiziksel saldırganlık suçu davranışı azalmaktadır. Psikolojik Özerklik ile Çalma arasında %46 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Psikolojik Özerklik artıkça Çalma suçu davranışı azalmaktadır. Kontrol / Denetleme ile Okul kurallarını bozma arasında %79 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Aile tutumunda Kontrol / Denetleme artıkça Okul kurallarını bozma davranışı azalmaktadır. Kontrol / Denetleme ile Statü suçu arasında %74 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kontrol / Denetleme artıkça Statü suçu davranışı azalmaktadır. Kontrol / Denetleme ile Tahrip suçu arasında %75 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kontrol / Denetleme artıkça Tahrip suçu davranışı azalmaktadır. Kontrol / Denetleme ile Fiziksel saldırganlık arasında %68 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kontrol / Denetleme artıkça Fiziksel saldırganlık suçu davranışı azalmaktadır. Kontrol / Denetleme ile Çalma arasında %56 düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile tutumunda Kontrol / Denetleme artıkça Çalma suçu davranışı azalmaktadır.

Tablodaki veriler göstermektedir ki; anne babanın göstermiş olduğu kabul/ ilgi tutumunun düzeyi arttıkça öğrencinin okul kurallarını bozma, tahrip, fiziksel saldırganlık, çalma ve statü suçu gibi suçları işleme oranı azalmaktadır. Bundan dolayı kabul/ ilgi tutumunun öğrencilerin suç işlemesine önemli ölçüde etki ettiğini ve suç işlemesiyle ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tablodaki veriler psikolojik özerklik tutumu ile okul kurallarını bozma, tahrip, fiziksel saldırganlık, çalma ve statü suçu arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bulgu ışığında psikolojik özerklik tutumunu öğrencilerin suç işlemesine önemli ölçüde etki ettiğini söyleyebiliriz.

Tablodaki veriler anne babanın göstermiş olduğu kontrol/ denetleme tutumu ile öğrencinin tahrip, fiziksel saldırganlık, çalma ve statü suçu gibi suçları işlemesine etki ettiğini göstermektedir. Bu bulgudan hareketle anne babanın gösterdiği kontrol denetleme tutumunun düzeyi arttıkça öğrencinin tahrip, fiziksel saldırganlık, çalma ve statü suçu gibi suçları işleme oranı azalmaktadır

SONUÇ VE ÖNERİLER

Lise çağındaki ergenlerin suç eğilimleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmanın sonuçları aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

Araştırmaya katılan ergenlerin %47'si kız, %53'ü erkektir. Diğer bir ifade ile erkek öğrenciler kızlardan daha fazladır. Araştırmaya katılan ergenlerin %53'ü 14-15 yaş, %38'i 16-17 yaş ve %9'u 18 ve üstü yaş grubundadır. Diğer bir ifade ile araştırmaya katılan lise öğrencilerinin yarısından fazlası 14-15 yaşlarında bulunmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin %9'unun anne babası ayrı, %91'inin birlikte. Diğer bir ifade ile araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğunun anne ve babası birlikte yaşamaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin %53'ü düşük; %38'i orta ve %9'u yüksek sosyo-ekonomik gelir seviyesindedir. Diğer bir ifade ile araştırmaya katılan ergenlerin yarısından fazlası düşük sosyo-ekonomik düzeydedir.

Kuraldışı davranışlar ölçeğine ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin en çok işledikleri suçun okul kurallarını bozmak, en az işledikleri suçun ise çalma suçu olduğu sonucuna varılmıştır.

- Araştırmaya katılan ergenler en fazla gerçekleştirdikleri suç davranışı; kopya çekmek, en az gerçekleştirdikleri suç davranışının ise bir şeyler almak amacıyla başkalarına ait evlere ve ya binalara girmek olduğu sonucuna varılmıştır.

- Okul kurallarını bozma davranışı ile statü, tahrip, fiziksel saldırganlık ve çalma suçu arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü $p<0,05$ düzeyinde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Diğer bir ifade ile ergenlerin okul kurallarını bozma davranışı eğilimi arttıkça diğer kuraldışı davranışlara olan eğilim de artmaktadır.

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin statü suçu eğilimleri ile tahrip suçu eğilimleri, fiziksel saldırganlık eğilimi göstermeleri ve çalma suçu eğilimleri arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü $p<0,05$ düzeyinde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Diğer bir ifade ile ergenlerin statü suçuna eğilim göstermeleri, diğer suçlara karşı da eğilim göstermelerine neden olmaktadır.

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin tahrip suçu eğilimleri ile fiziksel saldırganlık eğilimleri, çalma suçu eğilimleri arasında istatistiksel açıdan $p<0,05$ anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Diğer bir ifade ile öğrencilerin tahrip suçuna yönelmeleri,

fiziksel saldırganlık eğilimleri ile çalma suçu eğilimi göstermelerine de neden olmaktadır.

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin fiziksel saldırganlık eğilimleri ile çalma suçu eğilimleri arasında istatistiksel açıdan $p<0,05$ anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Diğer bir ifade ile ergenlerin fiziksel saldırganlık eğilimleri arttıkça çalma eğilimleri de artmaktadır.

-Araştırmaya katılan ergenlerin suç eğilimleri ile cinsiyetleri, yaşları ve sosyo-ekonomik arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin olmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifade ile ergenlerin suç eğilimleri cinsiyetleri, yaşları ve sosyo- ekonomik düzeylerinden bağımsızdır.

- Araştırmaya katılan ergenlerin suç eğilimleri ile anne babalarının birlikte veya ayrı olma durumları arasında istatistiksel açıdan $p>0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne ve babası ayrı olan ergenlerin, okul kurallarını bozma suçu işleme eğilimi anne-babası birlikte olanlara göre yüksek bulunmuştur.

Anne-baba tutum ölçeğine ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Araştırmaya katılan ergenlerin anne babalarının en az gösterdikleri tutumun kabul/ilgi tutumu olduğu, en fazla gösterdikleri tutumun ise psikolojik özerklik tutumu olduğu sonucuna varılmıştır.

- Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin en az gerçekleştirdikleri davranışın, çocukları ders çalışırken yardım etmedikleri, en fazla gerçekleştirdikleri davranışın ise çocukları ile hoşça vakit geçirdikleri sonucuna varılmıştır.

- Araştırmaya katılan ergenlerin anne-babalarının kabul/ilgi tutumu sergilediklerinde psikolojik özerklik tutumu sergilemelerinin düştüğü,

- Araştırmaya katılan ergenlerin anne-babalarının Kabul / İlgi tutumları ile Psikolojik Özerklik tutumları arasında %46 düzeyinde, Kabul / İlgi tutumları Kontrol / Denetleme tutumları arasında %59 düzeyinde, istatistiksel açıdan $p<0,05$ düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna varılmıştır.

- Araştırmaya katılan ergenlerin anne-babalarının Psikolojik Özerklik tutumları ile Kontrol / Denetleme tutumları arasında %73 düzeyinde istatistiksel açıdan $p<0,05$ düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna varılmıştır

- Araştırmaya katılan ergenlerin anne-babalarının tutumları ile cinsiyetleri, yaşları ve sosyoekonomik düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin olmadığı sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifade ile araştırmaya katılan ergenlerin anne-

babalarının tutumlarından çocuklarının cinsiyetleri, yaşları ve sosyo-ekonomik düzeyleri bağımsızdır.

- Araştırmaya katılan ergenlerin anne-babalarının tutumları ile anne-babalarının birlikte veya ayrı olma durumları arasında istatistiksel açıdan $p>0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Anne ve babası beraber olan ergenlerin aile tutumu olarak Kabul / İlgı düzeyi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Anne-baba tutum ölçeği ile kuraldışı davranış ölçeğinin karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin anne-babalarının çocuklarına karşı kabul / ilgi tutumları arttıkça okul kurallarını bozma davranışı, statü suçu davranışı tahrip suçu fiziksel saldırganlık suçu, çalma suçu davranışları azalmaktadır.

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin anne-babalarının çocuklarına karşı psikolojik özerklik tutumları arttıkça okul kurallarını bozma davranışı, statü suçu davranışı tahrip suçu fiziksel saldırganlık suçu, çalma suçu davranışları azalmaktadır.

- Araştırmaya katılan lise çağındaki ergenlerin anne-babalarının çocuklarına karşı kontrol / denetleme tutumları arttıkça okul kurallarını bozma davranışı, statü suçu davranışı tahrip suçu fiziksel saldırganlık suçu, çalma suçu davranışları azalmaktadır.

- Çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde anne-babaların çocuklar üzerinde gerektiği yer ve zamanda kabul / ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol / denetleme tutumlarını sergilemeleri, çocuklarının suça olan eğilimlerini azalttığı söylenebilir.

Araştırmadan çıkan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Lise öğrencilerinin suça eğilimlerini azaltmak için öğretmen ve okul yöneticilerine suç olaylarını önlemek ve suç olaylarıyla karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiği konusunda hizmet içi eğitim ve seminerler düzenlenmelidir.

Okul yönetimi ve öğrenci aileleri sürekli iletişim halinde olmalı, öğrencilerin en ufak suça meyilli ve olumsuz davranışlarında birlikte şiddete başvurmadan psikolojik destek sağlanarak sorun çözümlenmelidir.

- Ergenlerin şiddet davranışları göstermelerinde aileleri ve içinde buldukları toplum etkilidir. Bu nedenle toplumun ve ailenin bilinçlenmesine yönelik televizyon programları düzenlenmelidir.

- Ailelere yönelik olarak çocuklarının suçlu davranışlara eğilimlerinde,

verecekleri tepkilere, göstermeleri gereken tutumlara yönelik gerek Milli Eğitim Müdürlüklerince gerekse Emniyet Müdürlüklerince bilgilendirici konferanslar ve seminerler düzenlenmelidir.

- Ana – baba tutumları, çocuğun olumsuz yada suça eğilimli davranışlarının devam etmesinde ivme verici olarak etki ediyor ve gerekli tutanaklarla bunlar kayıt altında tutuluyorsa devletin gerekli birimi yaptırım oluşturmalıdır. Emniyet birimleri SHÇEK ile ortak çalışıp bu konuyu düzenli bir uygulamaya koyması gerekmektedir.. Avrupa'daki benzer uygulamalar da göz önüne alınarak emsal teşkil etmesi, ailelerin çocuklar üzerindeki tutumlarını daha duyarlı hale getirecektir.

KAYNAKÇA

Akalın, N., Suça İtilmiş Çocukların Adli Tıp Açısından İncelenmesi Ve Cezaevinde Bulunan Suça İtilmiş Çocukların Deskriptif Olarak İncelenmesi (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul,1999.

Alisinanoğlu, F., “Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı,1, Ankara, 2003.

Aşık, E., Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Baş Etmeleri (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu, 2006.

Aydın, B., Çocuk Ve Ergen Psikolojisi, İstanbul, 1997.

Aydın, B., Gelişim Psikolojisi, İstanbul, 2002.

Batmaz, V.-Işın, G.-Tolon, B., Ben ve Toplum, Ankara, 1985.

Baysal, A.-C., Tekarslan, E., Davranış Bilimleri, İstanbul, 1996.

Burkay, S., “Teorik Çerçeve ve Suç”, ETHOS Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Sayı,2/4, Antalya, 2008.

Canakay Uçal, E., “Müzik Teorsine İlişkin Tutum Ölçeği Geliştirme”, Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli, 2006.

Can, G., “Çağdaş İnsanın Yetiştirilmesinde Aile ve Okulun Rolü”, Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, 1998.

Çağdaş, A., Anne-Baba-Çocuk İletişimi, Ankara, 2002.

Çağdaş, A.-Seçer, Ş.Z., Çocuk ve Ergenlikte Sosyal ve Ahlak Gelişimi, Ankara, 2002.

Demirbaş, T., Kriminoloji, Ankara, 2001.

Dinç, A., Ergenlerde Anne-Baba Tutumları ve Dini Yönelim (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007.

Dinçel,E., Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemleri (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

Durdu Altuner ve diğerleri, “Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma”, Tıp Araştırmaları Dergisi, Sayı,2, Ankara, 2009.

Eichorn, H.D., Biyolojik Gelişim (Çev. Z. Atbaşoğlu), Ankara, 1995.

- Eskin, M., "Ergenlikte Yalnızlık, Başetme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı İle İlişkisi", Klinik Psikiyatri Dergisi, Sayı,4, Ankara, 2001.
- Eşsizoglu, A.-Arısoy, Ö., "Hemşirelerin Depresyona Ve Depresyon Hastalarına Karşı Tutumları:Karşılaştırmalı Bir Çalışma", Dicle Tıp Dergisi, Sayı,3, Diyarbakır, 2008.
- Gül Baltacı ve diğerleri, Ergenlerde Sağlıklı Beslenme Hareketli Yaşam, Ankara, 2006.
- Gültekin, F., "Lise Öğrencilerinin Kendini Açma Davranışlarının Kimlik Gelişim Düzeyleri Açısından İncelenmesi", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı,1, Bursa, 2001.
- Gürsoy, M.,"Öğrencilerde Şiddet Eğilimi Ve Şiddete Yönelik Öğretmen Algıları", Milli Eğitim Dergisi, KKTC, 2009.
- İnceoğlu, M.,Tutum-Algı-İletişim, Ankara, 2000.
- Jersild, A., Gençlik Pskolojisi (Çev. İ.N. Özgür), İstanbul, 1983.
- Kağıtçıbaşı, Ç., İnsan ve İnsanlar, İstanbul, 1999.
- Kaner, S.,"Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Sayı,2, Ankara, 1992.
- Kızmaz, Z., "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı,1, Sivas, 2006.
- Kızmaz, Z., "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", CU Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı,2, Sivas, 2005.
- Kocadaş, B., "Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi: Malatya'da Çocuk Suçluluğu", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,Sayı,1, Ankara, 2007.
- Koç, M., "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı,17, Bursa, 2004.
- Kulaksızoglu, A., Ergenlik Psikolojisi, İstanbul, 1998.
- Kunt, V., Suç ve Çocuk (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2003.
- Kurt, T.-Kandemir, M.," Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Güvenli Okul", Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Sayı,75, Ankara, 2006.
- Mustafa Koç ve diğerleri, Gelişim ve Öğrenme, Ankara, 2001.
- Oskay, G., "Değer Yargılarından Kaynaklanan Ana Baba Ergen Çatışmasının Sosyo Ekonomik ve Benzeri Değişkenler Açısından İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı,5, Ankara, 1990.

- Öter, A., Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri Antalya Örneği (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2005.
- Özgüven, İ.E., Psikolojik Testler, Ankara, 2000.
- Öz, İ., Anne-Baba Olma Sanatı, İstanbul, 2005.
- Özyürek, A.-Şahin, F.T., “5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi”, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı,2, Ankara, 2005.
- Peker, H., Çocuk ve Suç, İstanbul, 1994.
- Sadıkoglu, G., Aile Psikoloji ve Eğitim, Eskişehir, 2002.
- Sakallı, N., Sosyal Etkiler, Ankara, 2001.
- Sayar, K., Ruh Hali, İstanbul, 2006.
- Şendil, G., Çocuk, Ergen ve Anne Baba, İstanbul, 2003.
- Tanboğa, E., “Aile Terapisi”, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlikte Çocuk ve Aile, İstanbul, 2004.
- Tavşancıl, E., Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi, Ankara, 2005.
- Temel, Z. F.-Aksoy, B.A., Ergen Gelişimi ve Yetişkinliğe İlk Adım, Ankara, 2001.
- Terzi, Ş., “Okullarda Yaşanan Şiddet Önleyici Bir Yaklaşım : Kendini Toparlama Gücü”, Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, Sayı,12, Ankara, 2007.
- Tolan, B.-İsen, G.-Batmaz, V., Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji 1, Ankara, 1985.
- Yavuzer, H., Ana Baba Okulu, İstanbul, 1998.
- Yavuzer, H., Ana Baba ve Çocuk, İstanbul, 1999.
- Yavuzer, H., Ana Baba ve Çocuk, İstanbul, 2003.
- Yavuzer, H., Çocuk Psikolojisi, İstanbul, 1994.
- Yavuzer, H., Çocuk ve Suç, İstanbul, 2001.
- Yavuzer, H., Gençleri Anlama, İstanbul, 2005.
- Yavuzer, H., Yaygın Ana-Baba Tutumları Ana Baba Okulu, İstanbul, 1997.
- Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı, İstanbul, 1990.

Yörükoğlu, A., Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar, İstanbul, 2000.

<http://okulweb.meb.gov.tr/45/03/218419/rehberlik/ergenveaile.html> (24.01.2010)

<http://www.cagipolisi.com.tr/62/16.htm> (22.01.2010)

<http://www.kriminoloji.com/> (20.10.2009)

<http://www.tumgazeteler.com/?a=4639032> (20.12.2009)

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/155-156/oksuz.htm> (23.01.2010)

www.e-sosder.com/dergi/23172-203.pdf (22.01.2010)

EKLER

EK – 1

KURALDIŞI DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ

İnsanlar zaman zaman istenmeyen ve onay getirmeyen davranışlarda bulunurlar. Gençlik döneminde de bu tür davranışlar geçici olarak görülebilmektedir. Bu lek de kuraldışı olarak kabul edilen davranışları belirlemek amacıyla hazırlanmıŐtır.

Ölçekte 35 ifade vardır. Sizden her ifadeyi dikkatle okuyup, ifadede belirtilen davranışı son 6 ay içinde gerçekten gösterip gstermediğinizi doğru olarak iŐaretlemeniz beklenmektedir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve hiçbir kişi ya da kuruma bildirilmeyecektir.

Vereceğiniz karara göre ilgili ifade için 4 yanıt seçeneğinden birini iŐaretleyiniz. Bir örnekle cevaplamanın nasıl yapılacağını görelim:

Ölçekteki ifade “Sokakta tanımadığı insanları rahatsız etmek” olsun. EĞer sokakta tanımadığınız insanları hiçbir zaman rahatsız etmediyseniz “ hiçbir zaman” seçeneğini iŐaretleyiniz. EĞer bu davranışı bir ya da iki defa yaptıysanız “1 ya da 2 kez” seçeneğini, üç ya da dört kez yaptıysanız “3-4 kez” seçeneğini, sık sık yaptığınız bir davranıŐsa “5 ya da daha fazla” seçeneğini iŐaretleyiniz. Her ifade için yalnızca bir seçeneği iŐaretleyiniz. Lütfen her ifadeyi cevaplayınız.

Cevaplarınızı iyice dŐunerek ve içtenlikle cevap vermeniz, araştırmanın sağlığı bakımından çok önemlidir. Katkılarınız için teŐekkür ederim.

Adı-Soyadı : _____

Sınıf : _____ Cinsiyet : _____

Yaşı : _____ Doğum tarihi : _____

Tarih : _____

	Hiçbir zaman	1 yada 2 kez	3 yada 4 kez	5 yada daha fazla
1. Okul zamanında sokaklarda başıboş gezmek.	()	()	()	()
2. Okul zamanında pastane, kahve, atari salonu ve benzeri yerlerde vakit geçirmek.	()	()	()	()
3. Bazı derslere girmemek için okuldan kaçmak.	()	()	()	()
4. Evden kaçmak.	()	()	()	()
5. Okuldan kaçmak.	()	()	()	()
6. Kumar oynamak.	()	()	()	()
7. Yasaların kullanmanıza izin vermediği alkollü içkileri içmek.	()	()	()	()
8. Yasaların gitmenize izin vermediği meyhane, bar gibi yerlere gitmek.	()	()	()	()
9. Yasaların kullanılmasını yasakladığı kokain, esrar gibi uyuşturucu maddeleri kullanmak ya da satmak.	()	()	()	()
10. Sözlü ya da yazılı sınavlarda fısıldamak.	()	()	()	()
11. Sınavlarda kopya çekmek.	()	()	()	()

12. Derse geç kalınca ya da ödev yapmayınca yalan söylemek. () () () ()
13. Eğlence olsun diye binaların camlarını ya da sokak lambalarını kırmak. () () () ()
14. Bilerek okulun camlarını kırmak ya da okulun malına zarar vermek. () () () ()
15. Otobüs, tren gibi toplu taşıma araçlarının koltuk döşemelerine yazılar yazmak, yırtmak ya da başka şekilde zarar vermek. () () () ()
16. Şişe kırarak, bidon devirerek ve bu gibi davranışlarla bilerek sokakları kirletmek. () () () ()
17. Sinema, park gibi halka açık yerlerdeki eşyalara zarar vermek. () () () ()
18. Ağaçlara sivri bir nesneyle yazılar yazmak. () () () ()
19. Başkasına ait birşeye bilerek zarar vermek. () () () ()
20. Tartışma sırasında karşısındakine öfkelenerek dövmek. () () () ()
21. Başkalarının başlattığı kavgaya katılmak. () () () ()
22. Zaman zaman etrafı rahatsız eden ya da kavga çıkaran bir grubun üyesi olmak. () () () ()
23. Kavgada birini pansuman ya da doktor gerektirecek kadar dövmek. () () () ()
24. İsteddiği bir şeyi birinden almak için kavga başlatmak ya da kavgayla tehdit etmek. () () () ()

25. Bir kavga olduğunda kullanılacak bıçak, sustalı ya da muşta gibi araçlar taşımak. () () () ()
26. Korkutmak amacıyla başkalarına vurma, çelme takma, yolunu kesme gibi davranışlar göstermek. () () () ()
27. Kavgada çakı, kırık şişe ya da sustalı gibi silah kullanmak. () () () ()
28. Eğlence olsun diye dükkanlardan parasını ödemedi birşeyler almak. () () () ()
29. Yerine koymayı düşünmeden evden habersiz para almak. () () () ()
30. Başkasına ait bir arabanın bir parçasını almak ya da benzinini boşaltmak. () () () ()
31. Başkasına ait değerli bir şeyi, sahibine sormadan alıp saklamak. () () () ()
32. Okula ait bir malı haber vermeden alıp saklamak. () () () ()
33. Çalıntı olduğu bilinen bir arabayla gezmek. () () () ()
34. Çalıntı olduğu bilinen bir malı satın almak ya da hediye olarak kabul etmek. () () () ()
35. Birşeyler almak amacıyla başkalarına ait evlere ya da binalara girmek. () () () ()

EK – 2

ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki sorulara kendi **anne** ve **babanızı** düşünerek dikkatle okuyunuz.

Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün.

Eğer **TAMAMEN BENZİYORSA** aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine **4**;

BİRAZ BENZİYORSA **3**;

BENZEMİYORSA **2**;

HİÇ BENZEMİYORSA **1** yazınız.

☐	1.	Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.
☐	2.	Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler.
☐	3.	Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.
☐	4.	Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söylerler.
☐	5.	Annem ve babam bazı konularda “ sen kendin karar ver ” derler.
☐	6.	Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar.
☐	7.	Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler.
☐	8.	Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söylerler.
☐	9.	Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.
☐	10.	Annem ve babamla her tartıştığımda bana “ büyüdüğün zaman anlarsın ” derler.
☐	11.	Derslerimden düşük not aldığımda, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler.
☐	12.	Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler.
☐	13.	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.
☐	14.	Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığımda, bana karşı soğuk davranırlar ve küserler.
☐	15.	Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar.
☐	16.	Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranırlar ki suçluluk duyar ve utanırım.
☐	17.	Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz.
☐	18.	Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

4. Evet

5. Hayır

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

8:00'den önce
8:00 – 8:59 arası
9:00 – 9:59 arası

10:00 – 10:59 arası
11:00 ya da daha geç
İstediğim saate kadar

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

6. Evet

--

7. Hayır

--

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Haftanın Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir .

8:00'den önce
8:00 – 8:59 arası
9:00 – 9:59 arası

10:00 – 10:59 arası
11:00 ya da daha geç
İstediğim saate kadar

Annen ve baban aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

	Hiç çaba göstermem	Çok az çaba gösterir	Çok çaba gösterir
21. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,	1	2	3
22. Boş zamanlarınızda ne yaptığınızı,			
23. Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığınızı,			

Annen ve babanın aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

	Bilgileri yoktur	Çok az bilgileri vardır	Çok bilgileri vardır
24. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,	1	2	3
25. Boş zamanlarınızda ne yaptığınızı,			
26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin,			

ÖZGEÇMİŞ

5 Nisan 1982 Mersin doğumluyum. İlkokul, ortaokul ve liseyi Mersin'in Erdemli ilçesinde tamamladım. 2001 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi, Burdur Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünü kazandım ve bu bölüme kaydoldum. 2005 yılında Sınıf Öğretmenliği bölümünü bitirdim ve aynı yıl polislik sınavına girdim. Yine aynı yıl polis meslek eğitim kursuna başladım. 2006 yılında kursu tamamlayarak 2006 yılının Haziran ayında polislik mesleğine başladım. 2006 yılından beri İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde polis memuru olarak görev yapmaktayım.

2007 yılında da, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Eğitim Yönetimi ve Denetimi bölümünde yüksek lisans eğitimine başladım. Özel ilgi alanlarım dalgıçlık, spor, eğitim, tarih, coğrafya ve edebiyattır. Evliyim ve yabancı dilim İngilizce'dir.

Burhan ERSİN